

☉ SPISY ☉

PETRA KOPALA.

VII.

MIROSLAVÍN ANEB ROZLUŠTĚNÍ OTÁZKY SOCIÁLNÍ.

PRAHA 1903.

CYRILLO-METHODĚJSKÁ KNIHTISKÁRNA
A NAKLADATELSTVÍ V. KOTRBA.

I.

V Uhlířovicích, dne

Milý Jaroslave!

Všecek rozrušen vracím se z Drážďan ze schůze socialistů. Výsledek schůze znáš z novin, z nichž jsi zajisté vyčetl, že jsem se nejhlavnějšímu bodu resoluce opřel. Nemohu a nebudu souhlasiti s odstavcem jejím: Sociální demokracie žádného Boha neuznává, a proto jsou jí všechny církve lhostejny. Hlásil jsem se ke slovu, a snažil se důvody ze života obecného hájiti víru v jednoho Boha. Privil jsem jim hlasem povýšeným »Vyrvete dělníkům víru v jednoho Boha, zbavte je i tohoto majetku, který jim ještě zbývá, a vy proměníte zemi naši v poušť.« Na slova ta ozval se proti mně odpor přímo ohlušující. Odešel jsem ze schůze.

»Pryč s ním! — Vyhodťe ho! — Skolte ho!« řval jeden přes druhého. Chybělo věru velmi málo,

byli by mne vlastní bratří utloukli. To však mne věci naší společné neodcizí.

V kroužku na to přátelském byl jsem interpelován: »Ale, Miroslave, pověz nám přece, proč jsi byl tolik neopatrný, a odvážil jsi se odporovati právě tomuto odstavci resoluce?«

»Proto,« odvětil jsem rozhodně, »poněvadž odporuje mému nejsvětějšímu přesvědčení, jemuž chci dáti všade veřejný průchod. A kdyby mne sociální bratří moji v tu chvíli zabili, musil bych jim odporovati. Znáte mne přece, že jsem jedním z nejrozhodnějších stoupenců vašich, a nynější stav věcí uznávám za neudržitelný. Poměry naše společenské prohnile jsou skrz naskrz, a že jsou prohnile, vidím toho příčinu hlavně v tom, že boháči, že buržoasie zapomněla na Boha. Buržoasie sice ještě má své nádherné kostely, jež tu a tam, protože je to stará moda, ještě navštěvuje, ona Boha svého ctí toliko ústy, ale skutky svými ho nadobro zapírá, a proto vidím to jasně, že svět nynější sbořen bude v nesčíslné prvky, z nichž vytvořen bude svět nový, a to — tak to budu hlásat až do posledního vzdechu, — vždy jen na základě křesťanském. A víš, co mi na to přátelé moji odpověděli?«

»Pryč s Kristem! Nechceme o Kristu ani slyšeti! Kristus s církví svojí během věku stal se Bohem boháčův a církev nynější hájí výhradně jejich zájmy. Křesťanství se přežilo.« Takovou odpověď mi dali.

Nuže, co ty tomu říkáš? Dříve však, nežli mne odsoudíš i ty, poslyš, co se mi v Drážďanech posledně přihodilo.

Prohlížel jsem si tamější galerii. Kdykoliv do Drážďan přijdu, vždy mne vábí obrazárna. Byl jsem v ní již po páté. Zním skoro všechny obrazy, a tu, nevím jak se to stalo, oči mé utkvěly na jednom nevelikém obraze, jenž nese nejslavnější jméno nizozemských mistrů, jehož jsem si dosud nepovšimnul. Obraz ten učinil na mne dojem přímo zdrcující. Představuje Barabáše.

Představ si, příteli, Golgotu při večerním soumraku. Slunce právě zapadlo, vrhají poslední paprsky na chmury po nebi černě rozestřené, z nichž tu a tam ještě srší blesky. Západ slunce ozařuje zsinanou tvář Krista na kříži, jakoby říci chtělo: posečkejte jen maličko a tvář tato opět oživne a rozesvíti se po širém světě. Kristus visí na kříži sám. Nesrovnává se to sice s evangeliem, podle něhož Kristus na kříži až do svého snění byl obklopen, avšak umělec, bezpochyby k docílení všeho dojmu, Krista podvečer nechal na kříži samotného. Po obou stranách visí dva lotři s údy rozbitými. Všichni od něho odešli. V povzdálí je viděti Jana odvádějícího matku od místa útrpného, jakoby bolestem jejím dopřáti chtěl oddechu. Kristus tedy na kříži visí sám. A tu najednou vyskytnou se na tmavém, příšerném obzoru čtyři postavy. V čele jejich blíží se krokem chvějícím a se zrakem plachým

Barabáš. Na tváři jeho jsou dosud znáti přestálé hrůzy, když jednalo se před Pilátem, koho by měl lidu rozvášněnému propustiti. Po jeho boku kráčí žena. Oba manželé vedou za ruku po jednom dítku. Jednou rukou drže dítě, ukazuje druhou Barabáš se zděšením na Krista visícího, z úst jeho je takměř slyšeti pojd', ženo, pojdte, děti, a podívejte se na toho, za něhož byl jsem já, bídník, vyměněn, komu máte život a svobodu co děkovati! A žena Barabášova hledí s nevýslovnou vděčností na zsinalou tvář Kristovu, a dítěti, jež vede Barabáš za ručku, řine se s oka slza, kdežto dítě vedle matky povážlivě drží si prstík na rtech, jakoby se tázati chtělo: co to bylo za dobrodince, že nám zachoval tatínka!

Zbožný úžas a nevýslovný dík je znáti na tvářích rodiny Barabášovy a divák domyslí se snadno, že všichni po té pod křížem vděčně poklekli a stali se nejvěrnějšími následovníky Krista.

Stál jsem nepohnut hodnou chvíli před obrazem a dosud nemohu se dojmu jeho zbaviti.

Proč ti to, příteli, píšeš?

Protože obraz ten velmi dobře hodí se na naše poměry.

My dělníci, my chudšasové jsme těmi Barabáši, jako odsouzení k zahynutí. I za nás byl obětován Kristus. I nám Kristus přinesl svobodu. My však nejsme tolik vděčni Kristu, jako ten Barabáš na obraze. My, kdyby Kristus na kříži za nás umíral,

my bychom jej ještě dobili. My na hlavu Kristovu bezprávně vrháme všechny hříchy a kletbu pluto-kracie. My sociální demokraté, my Barabášové, propouštíme Barabáše a křižujeme Ježíše Krista. My vinu svalujeme na Krista nevinného. Ano, přáteli, v takovém stavu nalézá se v přítomnosti sociální demokracie.

Nevím, přáteli, pozoroval-li's i ty to; já alespoň z každého dělnického sjezdu odnáším si pocit, že někdo staví se mezi nás a naše pány. My scházíme se, abychom našli cestu ke smíru na základě vzájemných ústupkův (a který pravý, upřímný dělník nechtěl by ve shodě se svým zaměstnavatelem žít!) a když po všech dlouhých debatách se rozcházíme, cítím, že mezera mezi dělníkem a pánem je vždy větší. Tak bylo i tentokráte při sjezdu drážďanském. Delegáti zaměstnavatelů již již přistupovali na mnohé z našich návrhů v příčině mzdy a pracovní doby, avšak v nejrozhodnějším okamžiku, když, jak se na dobytčích trzích říká, jsme si plácnouti měli ruce, vytasil se delegát z Belgie s návrhem pro pány naprosto nepřijatelným, a tak jsme peníze na jízdu sem a tam vyhodili opět marně a navrátili se domů s holýma rukama. Cítím to, že jakýsi zlý duch brání smíru a dělníky štve pod záminkou sdružování, organisace. A nejenom s pány rozeštvává nás, nýbrž i s Bohem, s klidem duše. Zlý duch ten olupuje dělníka o vši naději v lepší budoucnost a člověk bez-

nadějný stává se zuřivcem a konečně bezvolným nástrojem tajných štváčů.

Neboť, táži se, co měl náš poslední sjezd co činiti s náboženstvím? Proč zaplétá se skoro do každého jednání dělnického víra, církve, Kristus? Co máme s kterou církví co činiti? A co s Kristem? Věř mi, toto nekonečné zavlékání víry do debat dělnických se mi hnusí.

Kdož komu dal právo, tázati se mne, co o Kristu soudím? A bezpráví to činí se mi, když o každé schůzi dělnické vyskytuje se řečník, jenž upírá božství Kristu a církvím všem vypovídá boj a zapřísáhlý boj církvi katolické. Proč jen nejvíce na tu se doráží? Kdož oprávnil naše sjezdy rozhodovati, byl li Kristus Bohem anebo pouhým člověkem? Ano, velmi chytří jsou ti štváči, když na své sociálně-demokratické srdce bratrsky tisknou demokrata Krista a zároveň na kříž přibíjí Krista Boha.

Já, upřímně řečeno, o Kristu jako sociálním demokratu nechci ani slyšeti. Nebyl-li Kristus více, pak zasluhuje pohrdavého politování. Byl-li Kristus pouhým demokratem, pak potkal ho osud veskrz spravedlivý. Neboť, to je mi demokrat mizerácký, jenž nejdříve chudý lid k sobě přitahuje, jemu dělá laskominy na jakési nové království, na všeobecnou volnost, rovnost a bratrství, jenž pořádá tábory pod širým nebem, zde lid haranguje a na pány farisey více méně štve, vytýkaje jim necitelnost, přetvářku, lakotu, nazýváje

je zbílenými hroby, plnými hniloby, a když pak podle našich pojmů policie rejdy jeho začne energicky pronásledovati: zahodí flintu do žita, začne dostávati strach a předpovídati jako svědomím stíhaný slaboch, jak prý ho chytí, jak ho povedou od soudce k soudci a jak s ním páni naloží podle tehdejšího hrdelního práva. Nebyl-li Kristus více, nežli jakýmsi sociálním demokratem, pak by jej každý náš šestnáctiletý kluk poučil, že řemeslu svému rozuměl velmi špatně. Kdo se nechá jako král ve vší slávě od lidu vésti do Jeruzaléma, ten, opíraje se o moc lidu za ním stojícího, pokynem ruky smete tu prohnitou vládu nejvyšších kněží i s tím chabým Pilátem a založí si vládu svoji, vládu lidovou; ten potáhne od města k městu, všudež nechá si holdovati, zanechá posádky, jež svěří opatrným vůdcům, uvede pevnosti do obranného stavu a zorganizuje pak po vší zemi království své. A kdyby na krásně potkal se s mocným odporem, buď odváží se k rozhodnému boji, anebo vida před sebou přesilu, lid rozpustí a se svými věrnými prchne nedaleko za Jordan do syrských anebo arabských pouští nebo i na Libanon a vyčká dobu příhodnější.

Avšak místo všeho ten ubohý demokrat Kristus sotva že do Jeruzaléma vjede, rozpustí lid, pozve si své vůdce, rybáře (!), na večeri, při níž najednou dostane strach, začne se chvěti, mluvíti o zradě k všeobecnému zděšení svedených ubožáků apoštolů a

konečně vlezte sám do pasti několika, kyji a provazy ozbrojeným policejním zřízencům. Nebyl-li Kristus více, nežli sociálním demokratem dle pojmů našich, pak zde na zemi hrál roli velmi smutnou a nezasluhuje, aby kdo z našinců jména jeho vyslovoval s úctou. Pak by ani učení jeho za mnoho nestálo. Obsahovalo by mnoho krásných slov, jež by ale v odporu stálo s chováním učitele veskrz chabým, pravého demokrata nedůstojným. Neboť cokoliv kdy demokratů na světě bylo, žádný z nich byl by nehrál úlohu tolik ubožáckou jako demokrat Kristus. Demokrat, jenž po tříletém učení a podněcování lidu konečně sám se vydá do rukou světské spravedlnosti, nemůže imponovati pranikomu. Demokrat, jenž sám se vydá soudu, sám si nese svoji šibenici na zádech, a na ní též umře: demokrat takový byl by k posměchu našim ženám. Já proto o demokratu takovém nechci ani slyšeti, a kdož Krista velebí v úloze takové, je buďto hlupec anebo zloboh. Naše děti mají jiný ideál sociálního demokrata, totiž aby, když musí umřít na šibenici, umíral s kletbou tyranům v ústech.

Modliti se na šibenici za své nepřátele, odpouštěti vrahům s naším programem socialistickým naprosto se nesrovnává.

Ovšem ve světle veskrz jinakém jeví se Kristus ověnčený svatozáří božství. Vidím-li před sebou Krista jako Boha, jako Vykupitele člověčenstva, pak všecko, co činil, nalézá se v nevýslovném souhlase,

pak se mu v nejhlubší pokoře musím kořiti, když dobrovolně vydal se rukoum holomků, když nechal se v tvář bít, uplvati, korunovati a na kříž přibiti. A Krista tohoto ze srdce vyrvati si nedám

Drahý Jaroslave! Již dávno rozumem nestranným rozvažuji ten směr, jakým se mnozí u nás dávají, směr to, jenž se mi naprosto nelíbí a jenž jest náboženství nepřátelský. Hnusí se mi z toho srdce to žvanění protináboženské v našich listech od lidí, pravím, kteří sotva se dovedou správně podepsati, od lidí, pravím, kteří mají stále vzdělanost na jazyku a skutečně neumějí sebe kratší větu bez chyby napsati. Což nedostatek takový nebyl by ještě hříchem! Avšak za redaktory našich listů vetřeli se bývalí krejčí, kteří neumějí pořádně přišíti knoflík; ševci, kteří neumějí šídlo pořádně vzíti do ruky, slovem bývalí řemeslníci, jimž řemeslo nevonělo, kteří vůbec štítí se každé poctivé práce, jejichž síla pozůstává výhradně v bezmezných nadávkách. Co mluví a co píše, je bezedným sprostáctvím, prošpikovaným obvyklými frázemi o volnosti, rovnosti, vzdělanosti a bratrství. Jejich účel konečný jest, vzíti člověku pracovitému a šetrnému třeba poslední sousto. Se socialisty takovými nikdy do nejdelší smrti souhlasiti nemohu. Jsem socialistou potud, pokud chci, aby ruce dělníka nebyly vykořisťovány nesevdomitým boháčem, by zvýšena byla jeho mzda, aby podílu měl též na jeho výtěžku, a aby považován byl jako spolumajetník závodu v tom

způsobu, aby nesměl na stará kolena z něho jako pes býti vyhnán. O závodech menších zde není řeči. Živnostník menší je spoludělníkem tak dobře jako my. Tohle sápaní se na cizí, poctivě zasloužený majetek ode mnohých našinců podobá se na vlas obmýšlené loupeži. Jen kdo sám nikdy nepracoval, kdo sám neví, jak vlastně chleba v potu tváří vydobytý chutná, toliko lenoch a poběhlik bude sápati se na majetek cizí, pravý, poctivý socialista nikdy. A proto věř mi, příteli, mám v úmyslu vůdcovství svého v našem spolku se vzdáti a vůbec přerhat všechny styky se socialisty.

Dvě věci se mi zhnusily: štvání proti náboženství a proti poctivému majetku. Jsem sám mužem a otcem, miluji ženu a dítě nade všecko, a proto bojím se Boha a chci žít poctivě. Na cestu však, na niž mnozí u nás se vrhají, neuchýlím se nikdy. Při schůzi nejbližší oznámím výboru svůj nezvratný úmysl.

To ti sděluje v bratrské důvěře

Tvůj Miroslav.

Na list tento došla obratem pošty odpověď následující

Drahý Miroslave!

List tvůj přečetl jsem nejen s velikým překvapením, ale i s rozvahou a musím vyznati, že byť bych i uznával tvé důvody, přece tvé rozhodnutí na těch důvodech naprosto neuznávám, a to v rozhodné

chvíli nynější. Vždy jindy si odstup, ale nikoliv dnes, nechceš-li jinak rozbiti náš spolek, zmařiti všecko jeho agitační činnost a tyranu naše utvrditi v jejich lakotě. Ty jsi naším uznaným vůdcem dle vědomostí, nadání i výmluvnosti. My jsme tebou všecko vsadili na jednu kartu a ty bys nás chtěl opustiti! Nevím, kterak ve hlavě tvé osvícené mohla myšlenka taková se zroditi. Víš dobře, že odstup tvůj byl by všeobecně pokládán za zbabělost a že by stal se podnětem k pronásledování dělníků ještě bezohlednějším se strany našich tyranů. Co je spolku našemu do toho, co listy naše, čili co sběhlý krejčí aneb švec do nich píše! Úloha listů našich je agitační a tu musí nám býti vhod všecko, co slouží našim zájmům, třeba to byl i boj proti kněžím. Co se mé osoby tkne, vyznávám upřímně, že to nečtu, protože mi náš farář se všemi kněžími na světě naprosto je lhostejný. Tolik ale vím, že kněží odjakživa drží s boháči, tedy s našimi utiskovateli, a najde-li se mezi nimi nějaký kaplánek, jenž by si troufal zahráti si na lidumila, však páni si ho brzy zrychtují a hlavu mu napraví, nechce-li do smrti zůstat kaplánkem. Proto nevidím pražádnou příčinu, zastávati se kněží. Kdož pak ti bere tvé náboženství? Věř si pro mne a za mne čemu chceš, jenom zůstaň věci naší věrným a nad tím, co naši novináři píší, se neurážej. K čemu se stavěti před plandáky a krýti jim snad jejich bříska! Věru, drahý Miroslave, nechápu tě, tolik bystrá hlava,

hlava tolik smělá, tolik výmluvná, hlava, jež nevráží slepě do zdi, nýbrž boří ji svým důmyslem, začne najednou se kývati a vrtiti, protože v novinách něco postihla proti náboženství. Dovol, Miroslave, tentokráte nepsal's mi pravdu. Neuvěřím nikdy, že by tohle byla pravá příčina k odstupu, mám za to, že to je pouhá záminka, pouhý plášťík a že za ním stojí — žena. Přiznej se, že tvá uplakaná Mařenka ti stále vězí v uších, že ti toho napovídá až běda a že ty podléháš jejímu vlivu. Děkuji Bohu, že jsem jako pravý socialista nedal si ruce svázati ženou. Polibky a slzy ženské mocnější jsou nežli dynamit. Jsem přesvědčen, že žena tě chce z našeho středu vytrhnout a tebe někam vylákati stranou, někam do zátiší. Možná, že očkama svýma vyprosila u pana ředitele pro tebe šafářské místo a pro sebe něco třeba ještě hezčího a proto ty si teď hraješ na uraženého.

Tolik ti mohu sdělit, že se nás tak lehce nezbavíš a že sliby, jimiž jsi se nám tělem a duší zavázal, nezrušíš, nechceš-li, abys po celý život stihán byl klatbou a pomstou svých bratří. List tvůj prozatím chci považovati jako nepsaný, a to v té jisté naději, že si odstup svůj dobře rozmyslíš a odvoláš. My vůdce svého v okamžiku bitvy nepropustíme. Buďto budeš s námi čestně bojovati, anebo odstoupíš jako zrádce. Po bitvě budeš míti volné ruce, pak ti dáme propust, jdi si pak na líbánky se ženou, kam

chceš. S politováním vidím, že manželství z tebe učinilo sketu, a že proto svatá jest zásada našich vůdců, že sociální demokracie nezná ženy, nezná děti, nezná rodiny.

Doufám, že obsah řádků těchto zrale uvážíš a že při nás statečně setrváš. V naději této znamenám se tvůj upřímný

Jaroslav.

V Dolinově, dne

Douška: Listu tomuto příkládám program příští schůze, na němž se oznamuje, že budeš k bratřím míti řeč o společném postupu proti našim zaměstnavatelům. Naději se, že vzbudíš stejné nadšení pro naši svatou věc jako dříve, dokud jsi neměl manželstvím spoutané ruce.

II.

Malá, ale útulná světnička dělníka na pokraji městečka v Uhlířovicích. Zde, jak již jméno to naznačuje, byly rozsáhlé uhelné doly. Motyka kovkopova vypudila takměř nadobro pluh. Všecko kolkolem na hodinu cesty bylo rozryto a zevšad to čadilo. Uhelný prach, jež dělníci na ohromné hromady sváželi, sám se na vzduchu rozněcoval a dle toho jak bylo povětrí, buď doutnal anebo plamenem hořel. Pohled s okolních vrchů na tyto sálající hromady v noci byl hrůzokrásný. Kdykoliv ve dne přšelo, zdálo se, jakoby déšť je ulil a jakoby hromady vyhaslého popela žár uvnitř udusily, z něhož chvílemi jen se čadilo. Sotva že však podvečer zvedl se vítr, jenž mračna s nebe smetal, tu najednou to ze země novým žářem vybuchlo a plameny zadržalé parou uvnitř utvořenou k nebesům vyvrhlo. Tu neznalému zdálo se, jakoby na deseti i dvaceti místech najednou země se otevřela a nové sopky se utvořily. Pravý to obraz lidské

vášeň, jež podobá se hromadě doutnajícího uhlí. Chvillemi zdá se, jakoby oheň vášeň slzami kajicnosti, trapnými zkušenostmi, stářím byl ulit; avšak sotva že vítr pokušení nové příležitosti začne do toho vyhaslého popela douti, vybuchá ze srdce lidského vášeň znova ohněm zžírajícím.

Chaloupka dělníka Miroslava stála nedaleko velkého uhelného důlu, v němž mohutný stroj ve dne v noci pracoval. Tisíce rukou dělnických jako mravenci pod zemí se hrabalo a uhlí sváželo, načež stroj je na povrch vynášel.

Chaloupka byla divokým vínem obrostlá. Bylo znáti, že ruka pečlivá ji ošetřovala. Ze tří malých okének přívětivě na mimojdoucí očkama kvítků zíraly basalky, fuchsie, pelargonie a pod. Uvnitř všecko vymeteno a umyto. Vzadu byla komůrka, v předu světnička. Stěny kol kolem ověšeny byly obrazy svatých a uprostřed nad stolem v rohu visel kříž. U stolu seděl mladý asi třicetiletý muž s hlavou o ruku podepřenou — Miroslav, zamyšlen. Před ním na stole ležel dopis, na nějž chvilkami pohlížel.

»Co je ti, Miroši,« ozval se zvučný ženský hlas, »že sedíš tak zamyšlen? Zde máš večerí.«

Hlas ten ozval se ve dveřích, jimiž do světničky vkročila mladá žena stáří skoro stejného a za ní se přibatolilo děvčátko s prostomilýma očkama a světlovlasou, kadeřavou hlavinkou. Pohled na ženu a dítě

vyrušil mladého muže z dumání. Místo odpovědi pohlédl na list před sebou.

»Poznávám zdaleka ruku toho člověka,« pravila žena, zběžně na psaní pohlédnouc.

»Kterého člověka?«

»Nemusím ho jmenovat, víš, koho myslím. Kdykoliv od něho psaní přijde, anebo kdykoliv od něho přicházíš, vždy býváš zamyšlen. Z toho člověka jde strach.«

»Nebud' bláhová,« odvětil Miroslav, dítě si na klín posadiv, »jaký by z něho mohl jít strach? Zanechám s ním veškerého přátelství a bude po komedii.«

»To by též bylo nejlepší. Mám ho v podezření, že on všechno všude štve. Jen to je mi na pováženou, kde a z čeho ten člověk žije. Do důlu jde sotva jednou za týden, a přece si hezky chodí a dobře žije.«

»Je svoboden a nepije.«

»Aťsi, ale nedělá jako jiní.«

Muž znova se zamyslíl.

Na to žena, němu si přisednouc a jednu ruku mu položíc na ramena, druhou vzala se stolu list.

»Dovol, Mirouši, abych si ho přečetla.«

»Čti jen, nemám před tebou tajemství.«

Ve chvíli, co žena četla list, hrál si on s kučery dítěte, kteréž zase hrabalo se mu ve vousech na bradě.

Po přečtení vypadlo ženě psaní z rukou.

»Hrozný to člověk!« vyřinulo se jí maně z úst.
»Co uděláš?« tázala se.

»Co myslíš?«

»Já bych myslila, abys mu odepsal, aby ti dal pokoj.«

»To nejde, tak zhola nemohu všecky styky s ním přetrhat, víš dobře, jakým je štváčem.«

»Můj ženský rozum mi praví, abys se mu vyrval čím dřív, tím líp.«

»Míním to, jakmile bude po vyjednávání se společností.«

»Proč ale jen vždycky tebe tlačí do popředí?« tázala se žena poněkud rozčilena. »Proč nejdou sami k panu řediteli a nepovědí mu to, co chtějí, proč jen ty vždycky máš býti mluvčím a jako vůdcem nespokojenců. — Mluvila jsem nedávno s pokladníkem. »Řekněte svému muži,« pravil mi, »aby zanechal všeho spolkářství. My si ho vážíme jako spořádaného dělníka, a byli bychom jej učinili již dávno lezcem, jen kdyby s těmi lidmi nic neměl. My ho dobře známe, víme, že není zlý, ale zdá se nám, že podléhá příliš vlivu odjinud.«

»To že řekl?« tázal se dělník podrážděn, dítě s klína na podlahu pustiv. »Mohla jsi mu odpovědít: aby děkovali Bohu, že dokaváde stojím v čele dělnického hnutí já, dotud věci nedospějí k nejhor-

šímu, ale až nebude mne, nevím, kam to všechno dospěje.«

»Bylo by dobře, abys dříve s pokladníkem promluvil a jemu všechno vyložil.«

»Aby pak řekli, že jsem dělnictvo zradil, ty bys mi pěkně radila! Já na svou pěst, a jak se říká pokoutně jednati nebudu nikdy. Souhlasím s tebou, že bych rád všeho se zbavil, protože směr, jakým se dělnictvo běře nyní, protože to štvání proti náboženství se mi z toho srdce zhnusilo, a celý ten dělnický ruch zošklivilo. Řeknu jim to rozhodně ve schůzi, a pak nechť se děje co děje. Budu jednati jako muž, i kdybych měl zahynouti.«

Žena na to objevši muže kolem šije, dodala s pohledem na kříž: »však nás Pán Bůh neopustí!«

»Myslím také!«

»Kterak jsem hrdá na tebe, Mirouši, že jsi se Pána Boha nespustil jako ti druzí.«

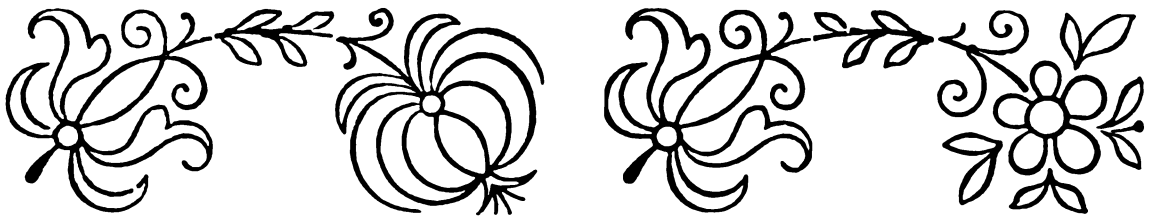
»Komu to mám co děkovati,« odvětil on něžně, vtisknuv jí polibek na čelo, »jako tobě; chybělo již málo, a byli by mne svedli též.«

»Jsem přesvědčena, že tebe by byli daleko nespustili,« pravila žena, důvěrně mu do očí pohlédnouc. »Ty miluješ příliš pravdu, než aby tě na provázku lži mohli vésti daleko. Ty bys se byl brzy vzpamatoval.«

»Máš sice pravdu, avšak ty neznáš jejich drápy, jak umějí si člověka přidržeti.«

›Možná, že dosud neznám, ale cítím, jak se ti zatínají do útrob, cítím, jak tebe rvou. Proto jen prosím Boha, aby tomu všemu byl rychlý konec.«

›Tolik ti, má drahá, řeknu,« ujal se slova opět on. ›Kdyby si s pokladníkem mluvila, řekni mu moje mínění. Nechť nemyslí, jakobych já dělnictvo štvál. Povídám to před Bohem, mám nejlepší úmysl, všecko přivést mezi pány a námi ke smíru, podaří-li se mi to, je u Boha. Avšak páni musejí učiniti nám značné ústupky. To otročení musí přestat. Nás dělníky uráží nejvíce, že akcionáři shrabují ročně tučné dividendy, při tom doma po celý rok topí skoro zadarmo a mají ještě mnohé jiné výhody, kdežto my dělníci hyneme. Takhle to déle trvati nemůže. Nyní ještě stojím v čele ruchu já, jenž ve jménu dělnictva činí nároky mírné. Jestliže ale nepovolností pánů jednání moje ukáže se býti marným, pak uchopí se věci strana radikální, jež nebude šítit se prostředků žádných, pak — nedej Bůh! — poteče krev! Čí, nevím. Možná, že dělníků, ale možná, že i pánů.«

III.

Miroslav dlouho do noci seděl. Měl sice před sebou na stole knihu, ale tentokráte duch jeho daleko bloudil od knihy a zrak zalétal kamsi ven do noční tmy. Zpod knihy vyčníval dopis, o němž byla svrchu řeč.

»Já mu tolik důvěřoval, a on mne zklamal. Já do něho jako do nádoby duši svoji vlil, a on namlsav se z mého srdce, nyní mne zrazuje. Co je to, nežli zrada, když si tropí smích z úcty mé k Bohu. A nejen to, oni ke všemu ještě chtějí mne využít, vůdcové, jichž neznám, používají mne jako nástroje. — Kdož jsou ti vůdcové a kde jsou? Je jedním z nich Jaroslav? Dle všeho je. Je on hlavním vůdcem? Není. Je pouze náčelníkem odboru zde v Čechách. A kdybych v této chvíli chtěl odstoupiti, zničili by mne! — — Ubohá ženo, ubohé dítě, netušíte nebezpečí, jaké mi nastává. — — Vidím, jasně vidím, kam to všecko spěje, kam chtějí zavést naše české dělnictvo. Nejdříve má býti odvráceno od víry a pak — pak? Co

je člověk, chudý člověk, co je dělník bez náboženství? Je chudšasem nejbídnejším. Co je sto dělníků bez víry? Sto nespokojenců. Co je jich tisíc a deset tisíc bez víry? Tolik je nespokojenců, kolik jich je bez víry, a ti stávají se hroznou armádou pod velením neznámých vůdců. Co já jsem? Pouhým četařem, jemuž uloženo, abych dělníky jako vojáky vycvičil k velikým manevrům, až k opravdové válce. Nyní to jasně poznávám. Od vojska, když člověk poctivě vyslouží, dostane počestný propust, ale u armády, jež nazývá se světovou internacionálou, považuje se, kdo odstoupí, za sběha, a kdo cestou mírnou ještě chce se dohodnouti, za zrádce.

Co mi zbývá činiti? — Kletá ctižádost, jež poháněla mne k vůdcovství dělníků! Kterak blažený je prostý dělník! Nyní teprv poznávám, kterak mi kladli osidla, aby mne do svých tenat dostali. Navlékli na to Jaroslava, aby mi lichotil, a sami nešetřili chvály ústní a novinářské, až jsem na jejich prapor — přísahal, ano přísahal: zájmům spolku vždy věrně sloužiti, nikdy ničeho nevyzraditi a ke každému skutku ochotným býti.

Co ale jsou zájmy spolku? Kdo ty zájmy vykládá? Kde je zákonník, jenž by ty zájmy přesně vykládal? Zákonníkem jsou tajní vůdcové, kteří, co chtějí, a co jejich osobnímu prospěchu hová, za zájmy dělníků vykládají. Nikdy, pod žádnou podmínkou ničeho nevyzrazovati! I kdyby stál na šibenici, kdyby

kat již házel kličku na krk, musí zachovati tajemství, zvané spolkové, jež ale je vlastně kšeftovní tajemství tajných vůdců. A nejhorší, protože nejnesmyslnější, je to třetí: ke každému skutku, tedy i ku vraždě, loupeži, paličství, ochoten býti! — Opravdu, žádná armáda nemůže býti lépe organisována, jako jest armáda naše.

Nyní táži se, který hlupák může odhodlati se na podmínky takové přistoupiti? — Hlupák? Takovým jsem byl já, a jest jich na tisíce. Právě to tajněnůstkářství lichotí mladším blouznilcům, lichotí hlavám nejnadanějším. To vedení jako do temna, to hraní na slepcu bábu líbí se mnohým. Z masy dělnictva vyberou si hlavy nejlepší, nadělají z nich kaprálů a četařů a ti ostatní jdou jako ovce slepě za nimi. A to se nazývá internacionálou čili sociální demokracií, vlastně je to ale sociální revoluce. Aby pak revoluce tato mohla jednou býti provedena, nemohou k ní potřebovati lidí věřících ještě v Boha, lidí, kteří se ještě modlí Otčenáš a desatero přikázání. Kdo ještě Boha nazývá svým otcem, toho nemohou potřebovati.

Oni Boha nazvali otčímem, nazvali ho nespravedlivým, ano ukrutným, protože prý je Bohem jen knížat a králů. Bohem boháčů a otcem krkavčím nás chudásů.

Oni nechtí, aby chudás Boha ještě nazýval svým otcem. Proto pryč s náboženstvím. Aby pak ho lidu

ze srdce vyrvali, najali si pochopy nejhorší, na těle a na duši zbankrotělé, aby kněze co nejvíce ostouželi, a to především utrhačstvím nejhnusnějším. Není na světě zločinu, aby ho kněžím na kabát nepřišili. Taktika tato je nejfortelnější.

Ti vůdcové slepých vědí dobře, že počínáním takovým všecká hana s kněze sveze se na náboženství.

Oni před světem říkají: my ve svých listech tepeme pouze zlořády mezi kněžstvem, my pronásledujeme pouze pověru, my náboženského přesvědčení osobního si vážíme.

Majíf dobře vypočteno, že když pomažou nádoby, nikdo více nebude z nich chtít jísti, nikdo u kněží se zpovídati a z rukou jejich svátosti přijímati.

A jakmile podaří se jim Boha ze srdce lidu vyhnati, pak vyženou i všecku úctu a poslušnost světské vrchnosti. Kdo Boha více nenazývá svým otcem, ten zákonů světských poslouchati bude jen ze železné nutnosti, dokud za ním strážník, anebo voják s bodákem stojí, rozumějme, dokud ví, že buď toho vojáka sám nepřemůže, anebo že se s ním nezka-marádí.

A v tom je povzbuzuje, jak jsem se nedávno dočetl, francouzská revoluce, jejížto památku dne 14. července každého roku internacionála okázale oslavuje.

Mám já, nebo smím já ve spolku takovém ještě déle setrvati? Kdo mi zde poradí? Žena dí, abych ihned spojení s ním přerušil. A já zase mám za to, abych v něm ještě setrval a jeho tajné nitky trhal, abych pokusil se o smír s pány. Vždyť chci sloužiti jen dobré věci.◀

Noc již daleko pokročila. Tělu třeba oddechu. Vstal, svlékl se a poklekl.

IV.

V zahradě »u divokého muže« v Uhlířovicích konalo se shromáždění dělníků z uhelných dolů a velikého železářského závodu, jichž sešlo se na pět tisíc. Všechny místnosti, kde jaká byla, byly naplněny, ano i na ulici stáli zástupové a živě mezi sebou rokovali.

A byl zajisté předmět rokování velmi zajímavý. Na denním pořádku byly tři věci:

1. Snížení doby pracovní na osm hodin denně.
2. Zrušení akkordní práce ve všech závodech.

Leč nejdůležitější byla

3. Má-li dělník právo na roční výtěžek závodu, v němž pracuje? O otázce této měl pojednati dělník Miroslav.

S ohledem na otázku tuto byly první dvě odbyty zkrátka a ovšem přisvědčivě. Poněkud delší rokování rozpředlo se o otázce druhé.

Mnozí, a to nejvážnější hlasové ozývali se proti zrušení práce akkordní. Ba bylo slyšeti výkřiky:

Zrušení akkordu hodí se nejlíp lenochům! — Pilný dělník bude nejráději dělati na akkord. — Bude to nestejně spřežení, zrovna jako kdyby koně spřáhli s oslem. Kůň se bude dřít, a osel — lenoch — si bude hovět a dostanou oba stejný plat. Leč protesty podobné zanikaly v ohlušném křiku, jenž jako na komando ozýval se, kdykoliv někdo ve prospěch práce akkordní opovážil se něco podotknouti.

Miroslav seděl mezi výborem dělnickým v koutku, bedlivě všecko pozoruje. Neušlo mu, kterak Jaroslav červeným kapesním šátkem utíral si čelo, kdykoliv měl na to propuknouti lomoz na potlačení návrhu protivného. Seznalť, že celá ta schůze byla velmi fortelně zosnována, tak aby nepronikl žádný návrh tajným vůdcům nemilý. On sám, jako dělník velmi zručný, pracoval nejráději v akkordu i byl by zajisté vmísil se do debaty, kdyby nemusil řečniti naposled. Věděl dobře, že by návrhem odporujícím podryl si pod sebou půdu, a jelikož věc taková nevyřídí se ani při prvním, ani druhém rokování, raději mlčel.

Konečně došla řada na něho. Vstal, předstoupil doprostřed, poklonil se shromážděným a jal se s počátku pozvolna mluvit. Byla to mužná a statečná postava s tmavým, plamenným okem a jemných tahů tváře. Při jeho vystoupení ozvaly se radostné ohlasy.

»Když Pán Bůh sediáku nadělí,« začal, »řekne sedlák k čeládce nu tak, ať něco prasťne — o po-

svícení a až o Havlu pojedu na jarmark, tak vám každému něco přinesu. (Souhlas a veselost.) Když menší živnostník dělá roční bilanci, říká: letošní rok byl dobrý, musíme si něčeho dopřátí. Výsledek je, že choti své koupí na nové šaty, dospívající dceři zlaté hodinky, synu něco podobného a svým pomahačům dává k vánocům přiměřené dary, afsi již v šatech, anebo v penězích. Tak bývalo odjakživa. (Souhlas.) Dokud ještě panovaly staré, křesťanštější časy (slova tato pravil hlasem povýšeným), považoval mistr anebo pán dělníky za své spolubratry anebo za rodinu. Kdo u koho pracoval, tomu musil on nebo paní jíti za kmotru, pomáhati vystrojiti svatbu, případně i pohřeb a vůbec pomáhat ve všech potřebách obecného života.

Dělník byl považován za člena rodiny. Starý křesťanský řád ukládal majetníkům svaté povinnosti vzhledem k dělníkům. (Jednotlivé hlasy nevole. Tak jest! ozývaly se hlasy příznivé.)

Nechť nepozastavuje se nikdo nad tím, že jsem řekl řád křesťanský, protože bych si z toho srdce přál, aby páni i dnes ještě křesťanštěji s dělníkem nakládali. (Bouřlivý souhlas.)

Ten starý křesťanský řád rozhodně tomu odporoval, aby majetník na konec roku čistý výtěžek shrábl a do ohnivzdorné pokladny ukládal, anebo někam do Berlína, do Paříže, do Hamburku, naposled

i do Londýna a do New-Yorku jako akcionář zavezl.

Doklad toho nejlepší máte na tak zvaných štědrovečerních anebo novoročních darech. Kde páni poněkud jsou srdce křesťanského, tam dary tyto dosud se nezrušily. Když pak majetník jmění značnějšího si vydobyl, dobrovolně část jmění věnoval dobročinným účelům výhradně ve prospěch chudiny. Tak povstaly veřejné nemocnice, chudobince, sirotčince. Málokterý boháč umíral, aby v závěti ústavy chudých značným darem neobmyslil. Způsobem tímto založeno bylo v Čechách velmi mnoho nadání. Ten mnohými neřozumně kaceřovaný křesťanský řád ukládal boháčům při smrti povinnosti velmi důležité, na něž nyní více se nepomýšlí.«

(Miroslav pozoroval, že Jaroslav červeným šátkem si pohrává.)

»Byť i mnohému zde,« pokračoval se zrakem na Jaroslava upřeným, »vývody moje se nelíbily, faktum jest nepopíratelné, že za starého řádu křesťanského chudiny v objemu nynějším nebývalo. Stará nadání byla namnoze zrušena, finančním patentem nadobro ochuzena, anebo nespravedlivou správou oloupena. Zbyly z nich pouze trosky. (Souhlas.)

Činíme-li dnes nároky na výdělek našich pánů, činíme to ve prospěch svých rodin. Kdo ještě z bohatých závodníků křesťanské srdce má, sám dobro-

volně jistou částkou ročně ve prospěch svého dělnictva přispívá.

Starý křesťanský řád uznával základní pravidla bohatství. Majetník závodu byl nazýván zhusta otcem anebo patronem, pomocníci byli jako členové rodiny. Majetník závodu byl si stále vědom, že bohatství jeho vzrůstá toliko spolupůsobením všech, že pán do podniku dává peníze, místo, dílnu a ostatní dávají své ruce a zručnost, že tudíž všickni mají povinnost věrně spolu pracovati a ovšem pak i právo spolu těžiti.

Železný zákon mzdy doby naší kromě té mzdy žádných jiných povinností k dělníku nezná. Opotřebovaný, využitý, vymrskaný dělník pošle se jednoduše příslušné obci na krk, onemocněl-li, anebo byl-li z práce propuštěn. Bylo k tomu mnoho bojů se strany naší zapotřebí, aby konečně zákonodárcové, t. j. sněmy, uznaly, že majetníci anebo majetník závodu kromě mzdy povinováni jsou dělníkům ještě něčím jiným, že totiž mají povinnost starati se o ně i v případě nemoci, úrazu, neschopnosti ku práci, ano i smrti. Zákonodárce uznal, že dělník, kromě mzdy, má právo ještě na něco více. Pokud starý křesťanský řád panoval, majetník závodu byl v místě trvale usazeným, on jmění své po sobě zanechal rodině, kteráž i po něm závod vedla dále. Měli jsme v Čechách až do doby novější, totiž do doby bezmezné nesvědomité soutěže, firmy staleté, jež stálou

a jistou poskytovaly výživu dělnictvu. Děd firmu založil, syn ji po něm dědil a zanechal ji zase svému synu atd. A dělníci okolo ní usazení považovali ji jako svůj dědičný statek.

Majetník této firmy anebo závodu slul sice boháčem, ale stával se v případech nejřidších milionářem, protože, jak to už v české krvi vězí, býval pravidelně otcem čtenější rodiny, kteráž jmění do milionů vzrůstati nedala. (Veselost.)

Teď ale pohříchu základové bohatství naprosto jsou převráceny. Ně kterému přivandrovalému napadne nějaká myšlenka, ať si již chytrá, anebo hloupá. Založí se podnik, vypíše se akcie, napíše se do těch jistých novin několik švindléřských článků, načež začnou se slétati draví ptáci v podobě akcionářů. Jeden přiletí odněkud z Vídně, druhý z Frankfurtu, třetí z Berlína, čtvrtý z Paříže, několik najednou z Londýna a třeba z Ameriky a založí se ohromný závod na akcie.

Akcie hodí se na bursu jako volavky ku přilákání menších kapitalistů. Závod v novinách se vykřičí jako zlatodol, jako pravá Kalifornie, a nyní, kdo jakou úsporu má, běží se svojí troškou, aby také kus té Kalifornie si utrhl. Zatím zakladatelé a cizáčtí akcionáři již dávno mají svůj kapitál ztrojnásobený. Dokud čečatky vsedají na novinářské vějíčky, dotud dělá se v novinách nestydatá reklama. Konečně širší publikum té jedné spekulantské kaše se nasytí, akcie klesnou

— — tak povstal onen pověstný vídeňský krach na počátku let sedmdesátých. Kdo tu utrpěl ztrátu největší? Nejen že naši domácí menší kapitalisté ztratili své úspory a přišli na žebrotu, ale zároveň naše dělnictvo. Nahromadilo se kolem švindléřských závodů, a když tyto, jeden za druhým padaly, bylo bez práce. Prvních několik neděl byly výdělky nesmírné, a tu mnohý dělník zvykl si životu hýřivému, a když ten který podnik praskl, chodil jako bludná ovce od závodu k závodu, nabízející se za mzdu, jakou kdo chtěl, jen aby neumřel s rodinou hlady. Způsobem tím povstal onen pověstný, dělnický proletář. Otcem toho proletáře je ten bezměrně vydíravý, švindléřský kapitalismus. (Živý souhlas.)

Však ani ten kapitál, jenž nepouští se do podniků švindléřských, a jenž proto nazývá se rád poctivým, není o mnoho lepší. Podívejme se do seznamu akcionářů některého velikého závodu, s jménem třeba vlasteneckým. Ředitel je z Frankfurtu, místoředitel z Berlína, předseda výboru z Vidně, správní rada Bůh ví kde odkud. Sotva najdeš jméno člověka zde usazeného. Všechn zisk a všechny dividendy ze závodu vandrují do ciziny. Jestliže šlechtě vyčítalo se, že statisíce robotou vydřené utrácela v Paříži, tropí to šlechta peněžní o mnoho hůře. Šlechta to alespoň utratila, peníze přišly zpět do lidu, třeba i pařížského, avšak aristokracie peněžní je neutrácí, nýbrž vrhá na podniky vždy jiné a jiné, a hromadí jmění přímo

ohromné, jež poznenáhla opanovalo všecko naše živnostnictví, jež neuprosně dusí a hubí. (Bouřlivý souhlas.)

O příklady nemusíme chodit daleko. Nahlédněme do seznamu akcionářů zde v Uhlířovicích a v blízkém Dolinově Kolik je akcionářů domácích? (Ani jeden! zvolal kdosi.) Ba že ani jeden. Všecken výtěžek z dolů a ze železárny, jako ta voda z našich hor, potoky malými a velikými rozlévá se do ciziny. A co zbude nám zde pozůstalým? Trochu vyschlých, polámaných hnátů. (Bouřlivý, dlouhotrvající potlesk.)

A co po nich zbude našim rolníkům a měšťákům?

Lze poněkud vypočítati, dlouho-li se ještě čerpati bude ze zdejší uhelné pánve. Moderní technika vynalézá vždy nové stroje na těžení uhlí, těchto černých démantů českých. Jestliže před dvaceti lety ještě vytěžilo se ze země několik set tisíc centů uhlí, těží se ho dnes tolik milionů centů, jež rozváží se do celého světa. V Drážďanech, Lipsku a v Magdeburku prodává se české uhlí laciněji nežli v Praze, a až ze zdejší pánve všecko uhlí se vytěží, pak sedlákům a měšťákům jako majitelům pozemků zbude zde — poušť, t. j. ohromné hromady popela, propadlé šachty, do nichž neopatrný chodec bude klesati. (Slyšte! — Hluboký dojem.)

Akcionáři odtud vytratí se, zbudou nám hromady popela, a v něm hromady dělnických hnátů. Za sto

let a možná že ještě dříve polezou zde o čtyřech vnuci nynějších majitelů polí a budou z popela vyhrabovati zbytky starého železa. Šachtami rozrytá a popelem vypálená hlína nehodí se nikdy více pro zemědělství, z ní pluh nikdy více nevykouzlí chléb vezdejší. (Souhlas.)

Táži se, co máme zde dělat? Máme stále jen dívat se, kterak cizí akcionáři tučné dividendy odtud vynášejí? Mlčí-li rolník k tomu, že rodná půda jeho až do útrob země rozrývá se a pro časy pozdější stává se neúrodnou, my dělníci mlčeti nebudeme. Vnučkové nynějších sedláků jednou klnouti budou svým dědům, že nechali si rodnou půdu tou měrou zpuštěniti a že nežádali jakési garancie nebo záruky, aby majetníci zdejších závodů při odchodu byli povinni vytěženou zemi k zemědělství opět upravit.

Leč do toho, co by sedláci měli dělat, já plésti se nechci. My dělníci musíme nároky své na výtěžek ze zdejších závodů všemi prostředky dovolenými hájiti. (Hlasy; taky že budeme.) My chceme zde v Čechách býti živi i tehdy, když akcionáři se odtud odstěhují! My chceme zde míti své příbytky i tehdy, když oni do svých paláců na Sprevě, na Rýnu, na Sekvaně a na Temži se odstěhují. (Bouřlivý souhlas.) My nedopustíme, aby zde po sobě zanechali poušť! (Nedopustíme.)

Proto dovoluji si zde navrhovati Akcionáři zdejších závodů jsou povinni 25 procent z čistého vý-

těžku ročně odváděti do zvláštní pokladny ve prospěch dělnictva. (Živý souhlas).

Kapitál ten nebude majetkem osobním, nýbrž společným. Každá dělnická rodina bude míti podle let svého se zde usazení právo na podíl z něho, a to ku stavbě přiměřeného bytu, anebo k zavedení nějaké živnosti nospodářské anebo průmyslové. Všecky děti dělnické nemohou jako krtci rozlézati se do útrob země, vynášeti černé diamanty, protože se všecky k tomu nehodí. Máme své ženy, máme své dcery, máme nadané syny, jimž zalíbí se jiná práce a jiné povolání, nežli ho mají otcové. Nuže, ten kapitál nechť slouží k tomu, aby i syn dělníka měl příležitost k vyššímu vzdělání a aby i dcera jeho mohla nabýti vědomostí, anebo zručnosti k živobytí snadnějšímu, aby totiž nebyla na věky odsouzena k povolání, jenž Němec pohrdavě označuje slovy: Mädchen für alles! (Bouřlivý, dlouhotrvající souhlas.)

Takhle, jak nyní jsme, jsme na věky odsouzeni zůstati tím, čím nyní jsme, podzemními krtky. I my máme snahu po něčem vyšším a snahu tu má nám činiti možnou podíl na čistém výtěžku cizích akcionářů. Mzda naše sotva vystačí na denní výživu, pokladny nemocenské, úrazové atd. zajišťují jaksi pouze existenci nás žijících. Avšak podíl na výtěžku má zabezpečovati budoucnost našich rodin. (Živý souhlas.) Já bych si, bratří, dovolil nazvati návrh můj: Clo na vývoz kapitálu (výborně!), daň na zneužívání kapitálu,

ať si to je čímkoliv. Vyveze-li akcionář všecken zisk za hranice, je pro nás navždy ztracen; utratí-li hýřivý jeho potomek miliony zděděné v koních, v kartách, anebo v ženských, je pro nás rovněž ztraceno. Proto bude nejlíp, když my svůj podíl pro všechny možné případy ihned si pojistíme. Vím dobře, že návrh můj u pánů narazí na překážky přímo ohromné. Budou se ošívati, budou křičeti: Krádež, loupež! již saňají nám na kapsy a do našich pokladen, to je sociální revoluce, vojsko na ně a pod. My však nedáme se od požadavku našeho odstrašiti.

O to vás, bratří, především žádám a prosím, abyste žádnou měrou nenechali se svést s cesty zákona. Jen po cestě té lze poznenáhla dospěti k cíli. Kdo by radil k výstřednostem, byl by nepřítelem dělníků.

Domluvil jsem.«

Po řeči Miroslava nastal všeobecný jásot. Steré ruce zvedaly se po něm, aby ho nosily. Souhlasu a radosti nebylo konce.

Výsledek schůze té byl, že zvolena byla tříčlenná deputace k řediteli, aby akcionářskému družstvu předložil odůvodněný požadavek dělníků na 25procentový roční příspěvek z čistého výtěžku do pokladny dělnické budoucnosti.

V.

U pana ředitele Hřímala byla hostina. Paní ředitelová slavila své narozeniny.

K hostině sezváno bylo všecko čelnější úřednictvo a sice inženýr Leták, pokladník Šimek, kontrolor Bukovský a několik správců. Písař Tužil posluhoval. Na místě čestném seděla paní ředitelová s dospělou dcerou Irmou, o jejíž ruku ucházel se inženýr Leták, který vlastně byl od akcionářského výboru ustanoven jakožto kontrolor ředitele, tudíž osobou velmi důležitou, jež svým postavením vyžadovala ohledů zvláštních, a to především se strany domácí slečny.

Hlavní osobností dle toho byl inženýr, který seděl milostpaní na pravici a naproti němu vedle papínka seděla slečna Irma. Proti všemu obyčeji zábava při hostině nebyla veselá. Panovalo jakési stísnující ovzduší. Mluvilo se příliš často o povětrí, což bylo důkazem, že panstvo se nudí. Veselý rozmar, nebyla s to ani nejchutnější omáčka, ani plzeňské pivo oživiti. Pan ředitel tvářil se při chutných koropt-

vičkách, jakoby žvýkal šfovík a pan inženýr z dlouhé chvíle kreslil parátkem na ubrousku všelijaké rovnice a křivky. Slečna Irma zívala.

»Povídejte pak přece, pane inženýre,« oživovala hovor paní, »jak jste se měl v Praze.«

»Prosím milostpaní,« odpovídal tázaný, »jako vždycky, jako vždycky, samé úřední věci. Pro samé běhání není pokdy na zábavu. Je to ale teď věru k zbláznění. Opravdu, ta kuřátka jsou znamenitá,« dodal.

»Ba že,« souhlasil pan ředitel, »přes tu chvíli se shora s něčím přijdou. Dnes ráno jsem dostal rozkaz, do osmi dnů vyhotoviti podrobné výkazy o platech dělnických. Ty nám byl čert dlužen. Opravdu, tu není divu, pije li člověk na zlost,« načež pan chef jedním douškem sklenku vína vypil.

Pokladník se ironicky usmál.

»Ba že sám čert!« souhlasil s podlízavou ochotou písař Tužil.

»Co vlastně ti socialisté chtějí?« tázala se naivně milostpaní, rozlupujíc jako veverka skořápky z mandlí. »Kdo jak živ slyšel, pracovat jen osm hodin! Proto také služby nechtějí pracovat pranic.«

»Zrušení akkordních prací,« prohodil pan kontrolor, jenž právě křídlo smaženého kuřátka obral, »znamená lenošení. Kam bychom my se závody svými přišli bez práce akkordní.«

»A nejhroznější útok — prosím, pánové, račte si

bráti, znamenité kapouny, krmené houskami — nej-
hroznější útok,« pokračoval pan ředitel, »opovážil se
vésti ten — — ten ničema Miroslav v poslední své
řeči -- — prosím páni poslužte si!«

»Ti už zrovna sahají pánům na poslední sousto,«
podotkl hlasem plačtivým kontrolor Bukovský, při
čemž veliké kapouní stehno s mísy na svůj talíř si
shrnul a jakoby se bál, aby mu je někdo nevzal, ihned
se do něho pustil.

»Kolik že žádají procent z čistého užitku?« tá-
zala se slečna Irma.

»Prosím pětadvacet,« odpověděl písař.

»To není mnoho, zbylo by pánům ještě pětasedm-
desát.«

Papíncoví při těch slovech dcery vypadla z ruky
vidlička, na níž měl napíchnutý veliký kus kapouních
prsou.

Kromě pokladníka Šimka, oči všech ztrnule obrá-
tily se na slečnu.

»Nu, co se na mne díváte, něco se pro dělníky
učinit musí.«

»Výborně slečno,« souhlasil pokladník, »věru
zlaté srdce.«

»Prosím, takové věci přednášejí se dceruškám
aristokratických rodin v klášterním pensionátě, odkud
dcera moje nedávno přišla,« zvolal ředitel.

»Věci takové se tam nepřednášejí. nýbrž tak velí
křesťanská láska k bližnímu. Neboť zdaž naše dnešní

hostina, při níž jí a pije se až ku přesycení, není pohoršením hladových dělníků?»

»Znamenitě!« souhlasil opět pokladník, což velmi nemile dotklo se vedle inženýra, jenž kousavě odvětil:

»Vám, slečno, vaše demokratické náhledy velmi krásně sluší. Jistý stupeň emancipace na krásné tváři vyjímá se velmi pikantně, avšak, souhlas s vašimi, slečno, náhledy z úst úředníka zapáchá petrolejem.«

»Proč by zapáchal petrolejem?« hájil se pokladník, »a proč bych se ostýchal v této vážné době, jež může nám každým dnem přinést násilné převraty, náhledy své pronést. Chovám to přesvědčení, že dnes nepostačí již dělníkům vyhověti v maličkostech, nýbrž že bude třeba, a to co nejdříve, učiniti ústupky velmi vážné. Nesouhlasím sice s tím, co nedávno dělník Miroslav v řeči přednesl, aby totiž pánům zrovna se diktovalo, mnoho-li se jim má na dividendách strhnouti, avšak myslím, že lépe by bylo dáti jen čtvrtinu výdělku teď, aby později nežádali více.«

»Vy, pane pokladníku,« zvolal pan ředitel, »vy mne naplňujete ustrnutím.«

»Chcete snad, pane řediteli, říci spravedlnosti?«

»Ba nejen ustrnutím, nýbrž hrůzou,« dotvrzoval inženýr. »Neboť generální ředitelstvo dozví se s hrůzou, jakého obhájce požadavky našeho dělnictva v osobě pana pokladníka, ba že pokladníka našli.«

»Kéž by svědomí všech úředníků tolik čisté bylo

„jako moje!“ podotkl pokladník s výrazným pohledem na inženýra.

»Umíte se znamenitě bránit, pane pokladníku!« zvolala slečna, pochvalu mu rukama tleskajíc.

Oba první úředníci ředitel a inženýr, při slovech pokladníka, ještě více však při slovech slečny zbledli, protože oba dobře cítili, kam slova pokladníkova mířila.

Nastalo trapné mlčení.

»Já bych věděl, jak do toho!« pochlubil se písař Tužil, a nečekaje na otázku, pokračoval: »postřílet to, a toho Miroslava oběsit.«

»Vám na nohy!« podotkl pokladník.

»Znamenitě!« usmála se Irma se zalíbením na pokladníka hledíc, což inženýra, jako veřejně uznávaného nápadníka slečny, až ke vzteku podráždilo.

Bylo by zajisté k bouřlivému výstupu došlo, kdyby společnosti nebylo se dostalo překvapení nového.

Písař Tužil přiběhnuv zvenčí, oznamoval řediteli příchod deputace dělnické, jež prý nechce dáti se odbýti.

»Kdo ji vede?« tázal se rozčileně ředitel.

»Miroslav.«

»Napište jeho okamžité propuštění z práce.«

»Pane řediteli, nečiňte toho,« varoval pokladník.

»Člověk ten náleží ku straně mírnější, je vzdělaný a dobrému slovu přístupný.«

»A přece vede deputaci,« odvětil ředitel ostře.

»Je to nebezpečný rýpal,« podněcoval písař.

»Je to pomluva, neznám dělníka pořádnějšího,« stál pokladník na svém.

»Vyžeňte je,« vzkřikl skoro inženýr.

»Nečiňte toho, pane řediteli, podívejte se jen, že na dvoře a dále na silnici stojí dělníků mnoho set, kteří čekají na vaši odpověď. Prosím snažně o slyšení deputace.«

»Telegrafujme pro vojsko,« mýnil kontrolor.

»Přijměte deputaci vlídně, nebude zapotřebí vojska,« radil pokladník.

»Nechcete-li,« pozvedla se Irma, »otče, dáti jim slyšení vy, vyslechnu já je.«

»No tak, muži, jen jdi,« radila milostpaní, »pan pokladník má pravdu. Jsme v jejich rukou.«

»Tedy budiž!« zvolal ředitel.

Deputace zatím slyšíc za dveřmi skoro každé slovo, byla povděčna zmatku, jenž jako nezvaný host vetřel se do jídelny a všem chuť pokazil.

Celý dům naplněn byl vonnými zápachy kuchyně, jež na tvářích dělníků vyluzovaly pohrdavý úsměv.

»Co jsou páni, to jsou páni,« — podotkl jeden z nich.

»U nás to voní nemastnými zemáky —« podotkl druhý.

»Jež nám chutnají lépe, nežli těmto zde koroptve,« podotkl Miroslav.

V tom vkročil pan ředitel. Bylo na něm znáti, že činí si násilí, že přemáhá se všemožně. Čelo a tváře jeho hojně požitým jídlem a vínem byly zarudlé, kdežto tváře dělníků byly bledé. Na těle pana ředitele houpalo se objemné břicho, údy dělníků byly vyhublé. Podlaha předního pokoje — jídelny byla čalouny veskrze pokryta. Na stole blíže kamen nakupeny byly talíře se zbytky jídel a nápojů. Sám pan ředitel nemohl zbaviti se dojmu trapného při pohledu na dělníky, již vnikli sem do příbytku všemožným přepychem upraveného.

»Čeho si přejete?« tázal se ředitel zkrátka.

»Především vedeme si stížnost, pane řediteli,« ujal se slova Miroslav, — »že váš písař nepobídl nás ani, abychom si zde posedli. Přicházíme jako zástupcové pěti tisíců dělníků, kteří zajisté zasluhují ohledů praobyčejné slušnosti.«

»Stalo se to nedopatřením,« omlouval se ředitel, »tedy sedněte si, já si sednu též.«

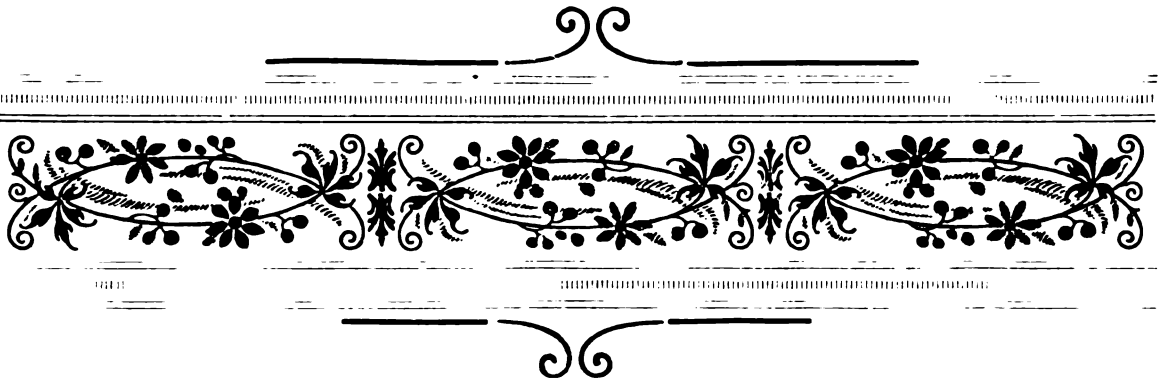
»Nikoliv,« odvětil mluvčí deputace, »věc, o niž se jedná, příliš vážná jest, než aby vyjednati se směla sedě. Jsme vysláni jako důvěrníci zdejšího a okolního dělnictva, abychom ve jménu jeho přednesli žádost jednohlasně schválenou.«

Na to jal se Miroslav hlasem zvučným a plným přednášeti ony tři svrchu uvedené požadavky.

Ředitel vyslechl je mlčky, načež po krátkém přemýšlení odvětil

»Budte, pánové, ubezpečeni, že co přijde na mne, budu přání vaše podporovati, ačkoliv nemohu zatajiti vám obtíže, s nimiž přání vaše bezpochyby se potká. Víte dobře, že sám jsem spoluakcionářem a též menším majetníkem uhelných dolů. Co do požadavku prvního mohla by snadno docílena býti shoda, kdyby dělníci z práce osmihodinové chtěli vyloučiti práce přípravné, kdyby hodiny práce počítaly se ode chvíle, kdy v šachtách pracovati započnou. Co do požadavku druhého nastanou obtíže již větší. Víte dobře, že fedrování uhlí na povrch závisí na rychlosti a dovednosti dělníků, a máme za to, že všichni zkušenější a rozumnější z vás sami od něho upustí. Práce akordní v dolech uhelných je nezbytna. Ostatně je to náhled pouze můj. Na čem generální rada se usnese, nevím. Co do požadavku třetího — tu, pánové, dovolte, abych mínění své o něm podržel si pro sebe. Rozumíte mi dobře, co si myslím. Jsem u konce. Máte ještě něco k přednesení?«

»Nikoliv,« odvětil vážně Miroslav. »Přijměte, pane řediteli, upřímné díky za laskavé slyšení. My prozatím s výsledkem svého poslání jsme spokojeni. Jednání podrobnější započne později. S Bohem!« Poklonili se a odešli.

VI.

Téhož ještě dne byly z Uhlířovic správní radě zaslány dva důvěrné dopisy a sice první od inženýra Letáka a druhý od pokladníka Šimka.

První zněl:

Veslavná správní rado! V poslední době je v uhelné pánvi Uhlířovic-Dolínovské pozorovati povážlivé hnutí. Dělníci prokvašení zásadami revolučními dělají nároky vždy větší. Rotí se, odbývají schůze a vysílají k řediteli deputace, jež činí nároky nejnesmyslnější a proto nikdy splnitelné. Pohříchu je znamenati, že v našem úřednictvu nalézají požadavky tyto přátely, mezi nimiž objevil se proti všemu nadání náš p. pokladník Šimek, což dosvědčí i pan ředitel. Činím návrh, aby tentýž co nejdříve byl propuštěn. Hlavním agitátorem a jak za to mám ve srozumění s pokladníkem, jest mluvčí a vůdce všech deputací, dělník Miroslav, jenž pod škraboškou umírněnosti jest nejnebezpečnějším rýpa-

lem. Jelikož zamítnutím požadavků nejnovějších jest se co obávati stávký a snad i zjevného odporu zákonům, dovoluji si navrhovati, aby co nejdříve do pánve naší povoláno bylo vojsko. Zároveň musím podotknouti, že pan ředitel vůči hrozícímu nebezpečí málo jeví energie, ba že spíše sluchu dává pokladníku. Co však nejvíce k politování jest, že zásady sociálně-revoluční vnikly již i do rodiny p. ředitele, jehož dceruška přátelství své k socialistům zjevně staví na odív. Nemají-li věci dospěti k nejhoršímu, je třeba jednání rychlého a energického.

Znamenám se ve vší úctě

Jos. Leták, inženýr.

»Těš se, žábo,« mluvil inženýr pro sebe, strkaje list do obálky, »na svého ženicha. Již dávno pozoruji, že jsem jí protivným a že všecky její úsměvy platí pokladníkovi. Ovšem jmění ředitele jest velmi značné. Jeť jedním z největších akcionářů a má vedle toho i vlastní doly, avšak sesazením jeho odpadlo by mu nejméně 30.000 zl. ročních příjmů. Kdož by jiný pak mohl býti ředitelem, nežli —« slůvka toho nevy-pustil. — »Pak ale žába ta bude musit přede mnou kleknouti, abych si ji vzal.«

Druhé psaní znělo

Veleslavná správní rado! V úctě podepsaný do-voluje si předložiti otázku: Četl některý ctěný člen správní rady Zolův Germinal? V případě záporném

podotýkám, že dělníci naši velmi horlivě jej čtou, a že se dle zásad v něm vyslovených řídí. V románu tom štve spisovatel ke vzpouře proti prácedárcům způsobem takměř neodolatelným. Líčí děsnou bídu dělnictva v uhelných dolech zaměstnaného, líčí hýřivost a nemravnost úřednictva a bezcitnou neústupnost správní rady, jež dělníkům nechce ústupků učiniti sebe menších. Následkem toho vypukne stávka a vzpoura i navzdor vojsku. Jednomu nihilistovi z Ruska uprchlému podaří se zatopiti uhelné doly a způsobiti akcionářům škodu ohromnou. Dělníci z jedné strany štvaní a z druhé děsnou bídou doháněni způsobem nejhanebnějším zavraždí úředníka, ježž Zola líčí jako bezcitného nemravu. Vedle toho činí též Zola kněze a náboženství jejich směšné. Na román tento dělnictvo naše přísahá a jak pozoruji, zásad v něm vyslovených věrně se přidržuje. Drží-li se zásad těch dělnictvo, dovolil bych si jako věrný služebník veysl. správní radu prositi, aby nejednala podle zásad správní rady v *Germinalu*, nýbrž aby slušným a spravedlivým požadavkům dělníků vyhověla, čímž se jí podaří dělnictvo rozdějiti na radikály a na mírnější, kterýchž poslednějších vůdcem jest řádný dělník *M i r o s l a v*.

Kdyby slavná rada přála si, v čem by se mělo dělníkům povoliti, dovolil bych si předložiti návrhy podrobnější.

Prosím tudíž snažně v zájmech ctěné společ-

nosti, aby požadavky dělníků příkře se neodmítaly, neboť kdyby se to státi mělo, pak radikálové strhnou živly mírnější šmahem na sebe. Dovolují si na jednu velmi vážnou věc upozorniti. V poslední době přijal pan ředitel na radu pana inženýra do služby člověka jakéhos, jenž na oko vyznačuje se mimořádnou úslužností a horlivostí. Je to písař Tužil. Já však, vraceje se nedávno večer z hostince domů, našel člověka toho v tajné rozmluvě s nejnebezpečnějším agitátorem dělnickým, Jaroslavem, pravým to nihilistou, jemuž dle mého přesvědčení záleží na tom, aby v závodech našich došlo k nejhoršímu. Tentýž Tužil koná dle přesvědčení mého služby vyzvědače agitatorům a s druhé strany štvě pana ředitele k příkrému odporu, je slovem agent provocateur. A člověku tomu věnuje pan ředitel i inženýr slepou důvěru. Cokoliv v závodech našich se mluví aneb ujedná, vědí ještě téhož večera tajní vůdcové revolučního hnutí, na čemž pak další své plány osnují. Za neštěstí největší musil bych považovati, kdyby před ukončením vyjednávání, tedy rozhodně předčasně povolalo se vojsko, jehož pohled by dělníky nesmírně rozčilil. Dokud bude se vyjednávati, a projeví-li správní rada sebe menší ochotu, že požadavkům dělnictva v míře třeba jen skrovné se vyhoví, ručím za pořádek. V případě opácném neručím za nic. Na konec podotýkám, že vojáci dovedou udržeti pořádek pouze na povrchu země, že však žádný voják s bodákem nepoleze dolů do šachty

třicet metrů hluboko. S důtklivou prosbou, aby správní rada přečetla si Zolův *Germinal*, končí svůj list nejuctivěji oddaný

K. Šimek.

Že i ředitel na rychlo správní radě stav věcí, pokud jej posouditi uměl, vylíčil, rozumí se samo sebou.

VII.

V kanceláři předsedy správní rady v P. vlivem obou svrchu uvedených listů nastal poplach.

»Četl jste,« tázal se sekretáře, »Zolův Germinal?«

Sekretář pozvednuv zlaté brejle na čelo, podíval se na pana předsedu očima, jež vyjadřovaly otázku co že, já že jsem někoho okradl? — načež odvětil

»Dovolte, pane předsedo, já jsem počestný občan a otec rodiny, já takové věci nečtu.«

»Pošlete, anebo dojděte k panu místopředsedovi a zeptejte se ho, četl-li Zolův — žer — žer — jak se ta potvora jmenuje?«

»Žerminal.«

»Ano Žerminal; musí to býti věru ďábelské zrádlo. Tedy jen tam pošlete a spolu ho poproste, aby mi ho zapůjčil. — Tohle nám byl čert dlužen. — — Teď komu se má věřit! Ten Šimek zdá se mi opravdu

býti zakuklený socialista. — Věru mrzutá věc. Na každý pád svolám na rychlo správní radu k mimořádnému sezení. Je to perný život.«

»Ba že, ročně brát 40.000 zl. služného!« doložil šeptem ku svému kolegovi diurnista Hladolet.

»To je hrůza,« zalkal předseda, klesaje jako unavením do pohovky, »co se teď na člověku žádá, — již i to, aby četl Germinal! Co to za jméno, já to jméno jakživ neslyšel. Bude to dojista nějaký šibečník.«

Ještě téhož dne odpoledne svolána byla generální rada.

»Četl z vás někdo, pánové,« bylo první otázkou předsedy, »Germinal?«

Kdyby se byl tázal, co měl čínský císař dnes k obědu, snáze by byl dostal odpověď. Ale po otázce této dívali se všichni členové rady na svého předsedu udiveně: má-li všech pět smyslů pohromadě nebo nemá?

»Příčina,« pokračoval předseda, »proč jsem vás, pánové, na rychlo svolati dal, jest velmi důležitá.« Načež jal se petici a spolu dopisy jak ředitele, tak i obou úředníků předčítati.

»Jak vidíte, pánové,« končil svůj přednes, »je schůze naše nesmírně důležitá. Prosím tedy, nežli k určitému návrhu dospějeme, aby každý z pánů mínění své přednesl a to buď mají se dělníkům

ústupky činiti a jaké? anebo, mají-li se šmahem zavrhnouti.«

Všeobecný úžas zmocnil se všech při čtení petice vzhledem nároků dělnictva na čistý výtěžek společnosti.

»Toť attentát na majetek!« zvolal jeden.

»To je raubířství!« zvolal druhý.

»Již za to, že se opovážili něco takého napsati, měli by býti všichni šmahem propuštěni, a nejdříve ovšem pokladník,« navrhoval třetí.

»Bože, v jakých rukou nalézá se jmění společnosti!« křičoval se čtvrtý. »Divím se, že pan pokladník nám s kasou dávno již neutek.«

»A co je to s tím Germinalem?« tázal se čtvrtý.

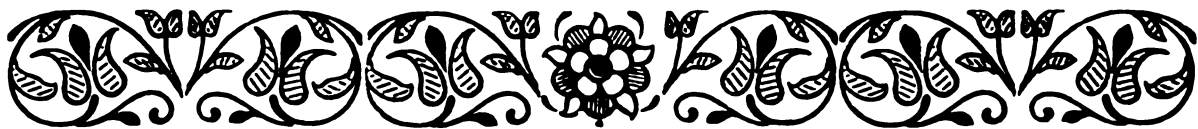
»Nyní teprve rozpomínám se,« zvolal jiný člen rady, »že moje dcera něco o Germinalu vypravovala, jak prý je to v něm tuze moc krásné a jak prý se do jedné dělnice zamilovali dva dělníci a jak se potom spolu bili, a jak prý někde v šachtě umřela hlady.«

»Ach tak!« rozpomínal se opět jiný pan rada. »Nyní již vím, že i můj syn náramně chválil toho Zolu a jiný jeho román La Terre, kde prý líčí, jak se baví a jak se v létě milují na venkově o žních, když ženci a žnečky — — můj kluk to umí nazpaměť.«

»Ba že,« pravil na to p. předseda, »teď už vím, proč se moje paní nedávno tolik smála při čtení Zolova románu!«

•Víte, pánové, co,« navrhoval jeden člen. »Ukázalo se, že spisy toho jistého p. Zoly jsou vlastně salonní četbou našich žen a dětí. Navrhuji tedy, abychom sem do schůze povolali je, aby nám pověděly, co vlastně v tom *Germinalu* stojí.«

Při těch slovech všichni páni zamkli se, jeden pohlížeje rozpačitě na druhého. Cítili břitkou satyru svého člena, že ženy a děti jejich čtou spisy člověka, enž dělnictvo štve na pány.

VIII.

Výsledek schůze správní rady byl: Zavržení všech požadavků dělníků. Páni sice nezavrhli je přímo, nýbrž podali to v oslazené omáčce. Napsali, že jsou sice ochotní o kuse prvním a druhém vyjednávatí dále jelikož ale oba nedotýkají se pouze závodu jejich nýbrž i jiných v Čechách, ano i mimo Čechy, že bude třeba dorozumívání se se závodními společnostmi ostatními, což bude, jak pochopitelně, vyžadovati času a porad ještě mnoho: co však požadavku třetího se tkne, že je naprosto nepřijatelný a proto k dalšímu vyjednávání nezpůsobilý. Zároveň správní rada nařizuje, aby pokladník Šimek s přiměřenou odbytnou a dělník Miroslav s odbytným čtrnáctidenním okamžitě byli propuštěni.

Když rozhodnutí toto dělnictvu bylo oznámeno, nastalo z počátku dusné mlčení, jež ale ihned propuklo ve hroznou a hrozivou vřavu. Miroslav usmál se

trpce a mlčel. Pokladník Šimek podotkl s opovržením: »Ti měcháči myslí, že mne připraví o chleba! Odstěhuji se do Prahy a zavedu si tam obchod s uhlím a dřívím,« načež hned časně ráno, poslav pro Miroslava, tázal se ho:

»Co tomu říkáte?«

»Předvídal jsem to. Mám nějaké úspory, několik neděl vydržím bez práce, ačkoli vím, že jméno mé bude vyznačeno u všech závodů, abych nikde do práce přijat nebyl, proto ale přece si nezoufám.«

»Výborně, nuže poslyšte můj návrh.«

Na to jal se mu Šimek vykládati svůj plán, který, zdaří-li se, zabezpečí jim oběma živobytí. Miroslav byl z návrhu všecek potěšen.

»Díky Bohu!« zvolal, »že vybavím se odtud. Jen pryč odtud, jen pryč!«

»Buďte opatrný. Nyní nastane zde pekelná vřava. Musíme hledět, abychom odtud co nejdříve nepozorovaně zmizeli. Víte-liž, jaký dojem rozhodnutí správní rady učinilo na Jaroslava?«

»Mohu si mysliti, že radostný. Vůdcové naši nechtějí smíru s pány, protože pracují k anarchii,« odvětil Miroslav.

»Dobře máte, příteli. Včera večer přišla odpověď z Prahy a téže noci byl jsem svědkem tajné rozmluvy mezi Jaroslavem a Hladoletem. Oba radostně tiskli si ruce. Hladolet sděloval mu, že časně ráno bude od ředitele k rozkazu správní rady poslán do

Prahy se žádostí o vojsko, jelikož prý lze najisto předvídati stávkou a horší ještě věci. On — Hladolet — že se v Praze pozdrží dva i tři dni, bude snažit se odchod vojska protáhnouti a zatím že dělníci zde — pánům zahrajou. A opravdu Hladolet dnes ráno odjel do Prahy.«

»A my máme na rychlo svolanou schůzi,« doplňoval Miroslav, »v níž, jak na jisto předvídám, bude rozhodnuto o stávce.«

»Přijdete do ní?«

»Žena moje nechce, já ale půjdu. Chci zvědět, na čem se usnesou.«

»Neradil bych vám to, a to proto, že vy již dělníkem nejste, a účastníte-li se schůze, sveze se na vás, že jste vy, jako propuštěný, dělníky ku stávce pobouřil.«

»Uvážil jsem to dobře, pane,« odvětil Miroslav. Avšak dvě věci hlavně vybízejí »mne jíti do schůze. Kdybych tam nešel, řeklo by se, že mi bázeň vjela do všech údů, a že jsem, zradiv věc dělníků, dal se rázem na pokání, abych srdce pánův obměkčil. To je jedna věc, leč předhůzku zrádce a zbabělce snesl bych snadno; hlavní příčina mého účastenství ve schůzi je ta, abych vypátral, o čem se tam vlastně mluvíti nebude. Sám jste mi sdělil, kterak Jaroslav s Hladoletem umluvili se, že pánům možná ještě dnes zahrajou. Prosím, to nebude pouze stávka. Chci dovědět se,

kde a komu asi nejdříve hoši naši zastaveníčko udělají, zdali řediteli nebo inženýru.«

»A když se o tom dovíte?«

»Budu je od toho zrazovati.«

»S jakým výsledkem? Nechají se od vás přemluvíti?«

»Vím, že tajní štváči nenechají. Chci jen věděti jistotu, co asi obmýšlejí. Pak ale chci od domu k domku běžeti, a od dělníka k dělníku jíti a říci, aby pro blahobyt svých rodin k výtržnostem sváděti se nenechali. Neboť vím napřed, jak to všechno vypadne. Dělníci se před domem ředitelovým shluknou, budou dělati lomoz, házeti kamením, jak to bývá vždycky, načež přijde vojsko, to ostatní víte. Chci tedy ten náš ubohý, štvaný lid varovati, chci ho zachrániti před prachem a olovem vojáků, a pak nechť se stane co chce, úloha moje zde dohrána.«

»Šlechtný muži, učíňte tak, jak vám srdce káže, já s vámi setrvám na místě, ať se děje co děje. Bojím se jen, abyste se nestal obětí.«

»Děj se vůle Boží!«

Rozešli se.

IX.

Brzy po rozmluvě mezi Šimkem a Miroslavem konala se schůze dělníků »u divokého muže« v Uhlířovicích, a sice byli k ní povoláni toliko důvěrníci. Již časně z rána bylo vydáno heslo, že do důlu nesmí nikdo, až na čem důvěrníci se rozhodnou. Vědělo se napřed, že stávka bude prohlášena. Když Miroslav do hospody vešel, byl jásotem všech přítomných uvítán. Byl nyní vůdcem, byl hrdinou dne. Jaroslav líbal ho a tiskl.

»Děkuji vám, přátelé,« odvětil Miroslav vážně, »chvíle dnešní je na výsost důležitá, závisí na ní osudy tisíce bratří, osudy jejich rodin.«

»My tě neopustíme,« volali všickni.

»O mne strachu nemějte, vždyť mám ještě tyto dva pracedárce,« odvětil s úsměvem, rozpřáhnuv obě ruce.

»Výborně, sláva!«

»A na ramenou bystrou hlavu,« dodal kdosi.

»Ty budeš i na dále naším vůdcem!«

»Role moje je zde již dohrána, víte, že jsem propuštěn, já a pokladník.«

»Ale my tě nepropustíme. Půjdeme s deputací na ředitele.«

»K vůli mně nikoliv; vůbec myslím, že nyní již bude každá deputace marná.«

»Práce poctivá,« pokračoval Miroslav, »najde s pomocí Boží chleba všude. Proto zanechte mne mému osudu, nechci, aby k vůli mně někomu z vás v nejmenším bylo ublíženo.«

»A my tě nepropustíme,« volali dělníci pohnuti, některým kanuly slzy s očí. »Ty musíš zůstat u nás, nad tebe nemáme přítele věrnějšího.«

»Nepravím, že bych nikdy více sem se nevrátil. Vždyť víte, že mám zde svoji chaloupku, již jsem vystavěl z mozolů těchto rukou, zde stála i moje kolébka, a v zemi, jež kryje mé rodiče, rád bych se též jednou uložil. (Na tváři Jaroslava jevil se pohrdlivý úšklebek, jenž Miroslavovi neušel.) Nejsem z těch, kteří bloudí po světě bez Boha a bez vlasti,« pravil s důrazem, »jako Kain (Jaroslav em to křečovitě škublo) svoji rodnou zem ctím jako pravý vlastenec, a proto snažím se, aby země naše svatá, tolik těžce zkoušená, nebyla nově skrápěna slzami, ba snad i krví utiskovaných. Proto denně prosím Boha, aby nám ubohým dělníkům dopřál časů klidných a smíru mezi

pány a dělníky, tak aby požehnán byl i jejich výdělek, i naše mzda, čili, aby výdělek, kapitál, byl otcem a nikoliv otčímem mzdy!» (Výborně.)

»Zůstaň u nás!« volali dělníci opětně v nadšení.

»Bratři, v této chvíli to nejde. Zůstal bych, kdybych o to byl požádán. Ale prosit o práci nepůjdu, jelikož jsem nic zlého neučinil, a nechci, abyste vy za mne prosit šli.«

»My také prositi nebudeme, my budeme žádati,« odpovídali dělníci.

»Pochybuji, že něco pořídíte. Páni si vynašli své dvě oběti, pana pokladníka a mne, na nichž si vylili svůj hněv, oni odhodláni jsou k odporu.«

»Ten jim přijde draze.«

»O dvě věci vás, bratři, při rozchodu prosím. Lituji, že musím od vás odejít ve chvíli svrchovaně vážné, snad ale proto tím více bratrská slova má utkví vám v paměti, díím-li při loučení: chraňte se všech cest a kroků mimo zákon. Má-li zákon koho chránit, musí stát na cestě zákona. Nenechte se, pro Bůh, nikým poštvati k výtržnosti, pravím nikým, i kdyby se vám stavěl nejlepším přítelem. Mohu vám sdělit jen tolik, že budete drážděni ke vzdoru a vzpouře, a že nepřátelé vaši budou se chápati každého neprozřetelného slova, každého výhružného pokynu rukou, ba i každého posuňku, a budou snášet na vás žaloby. Odmítejte žaloby a utrhačství se vší rázností, ale vždy jen na cestě zákona. — A za druhé Nemohu a ne-

budu nikdy souhlasiti s těmi mezi námi, kteří posmívají se náboženství. (Pohnutí.) V tom spatřuji neštěstí největší, že páni náboženství ztratili dříve, nežli dělníci, že kdyby byli si ho zachovali oni, nebylo by nikdy ke koncům tolik smutným s dělnictvem došlo. Následek toho smutný byl, že, jakmile ztratili náboženství páni, nastal s jejich strany útisk dělníků, pak ho ztratili i dělníci. Nastal útisk na straně jedné a vzdor a vzpoura na straně druhé. Je tedy svrchovaným šílenstvím, chtít se za to mstít na tom nejnevinnějším, je to tolik, jako štváče Barabáše propouštět, ba poslouchat, a náboženství — Ježíše, ukřižovat. Slibte mi rukou dáním, že Boha, náboženství, se nespustíte!«

Miroslav se zamlčel.

»Eh, když ti naši kněží,« prohodil kdosi.

»Co ti kněží?« tázal se.

»Drží jen s pány.«

»Není to pravda, přesvědčte se, poslouvejte jejich kázání, čtěte jejich spisy.«

»Vždyť je to jejich řemeslo, jsou za to placeni.«

»Zač jsou placeni?«

»Za to jejich náboženství,« namítal kdos jiný, »zboží jako zboží, kupci nosí na trh míru, a kněží víru. Páni si dělají co chtějí bez víry, a nás kněží za víru, naději a lásku vodí vždy jen na provázku.«

»Máte-li všickni přesvědčení takové,« pravil Miroslav smutně, »pak bych vás litoval.«

Na rtech Jaroslava jevil se vítězoslavný úšklebek

»Nuže,« zvolal Miroslav, »když je to takové, pak zavrhněte i to slunce na nebesích, protože vysílá více světla do salonů pánů, nežli do chýší chudásů. Domluvil jsem. Zde je marné každé slovo. S Bohem, bratří.«

Miroslav odešel, nikomu nepodav ani ruky. Dělníci stáli jako opařeni. Důrazu takového v něm nehledali.

»Škoda je ho, že se stal z něho kněžour!« podotkl zlomyslně Jaroslav.

»Ale to mi nejde přece na rozum,« pravil jeden dělník, »že páni propouštějí dělníka, jenž hájí náboženství, o němž my si říkáme, že prý je od kněží vymyšleno na obranu pánů.«

»Zdá se mi,« prohodil pološeptem, »že jste člověka toho dobře neprohledli. Mně alespoň v době poslední zdál se býti trochu podezřelým.«

»Proč ho tedy páni propouštěli?«

»Možná, že mu někde jinde dají něco lepšího.«

»A což s pokladníkem?«

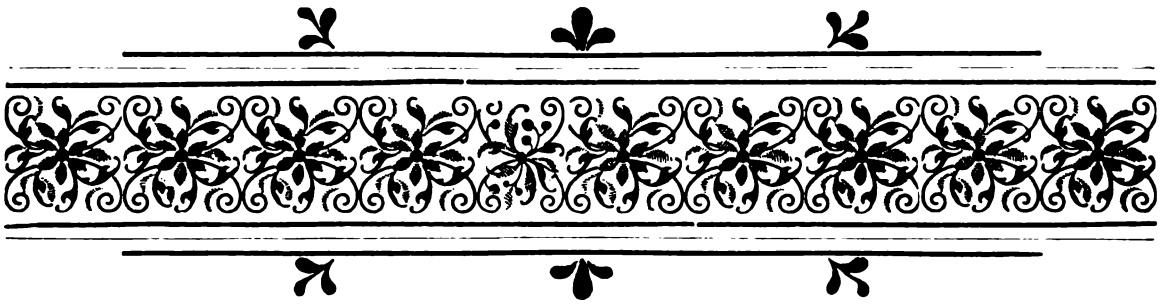
»Pokladník a Miroslav jsou nejlepší přátelé,« hájil nepřítomného jeden dělník.

»Eh, ať si to je jak je,« vyhnul se Jaroslav dalšímu rozhovoru, »kdož těm pletkám mezi pány rozumí. Pro mne a za mne ať Miroslav teď putuje třeba na Svatou Horu, my půjdeme s deputací k řediteli,

abychom doopravdy se dozvěděli, co nám přece páni vzkázali, my to chceme míti černé na bílém.«

»Ale škoda je přece Miroslava,« ozval se hlas, on to uměl pánům tolik krásně pověděti, jakoby to tiskl.«

»Zde není třeba výmluvnosti,« odvětil Jaroslav, »povíme si své, jak to umíme a pak uvidíme. Nuže, pojdme k řediteli.«

X.

V bytě ředitelově dělo se něco neobyčejného. Když dělnická deputace k bytu jeho se blížila, viděli z daleka truhláře na oknech pracovati. Zavěšovali okenice. Tesáři spravovali těžká vrata a klempíř je pobíjel. Zedníci stáli na nádvorní zdi a zvyšovali ji.«

»Aha,« smál se Jaroslav, »toť je jako před vojnou ve festuňku! Mně se zdá, že pan ředitel má strach.«

Dělníci, vidouce opatření tato, útrpně se usmáli.

»Ba, že mají z nás strach,« šeptali si.

»To je hezké.«

»Tedy jen ku předu!« velel Jaroslav.

»Budeme se držet,« dodávali si smělosti.

Ředitel uhelných dolů byl v nejtrapnějších nesnázích. Těch několik posledních dnů byl všecek přeměněn jak na těle, tak na duši. Přesvědčil se, že jest pod bedlivou dohlídkou inženýra Letáka a že v této chvíli jedná se o jeho místo. Z dopisu správní rady poznával, že Leták u ní rozsévá nedůvěru v jeho vedení závodu. Vytýkalo se mu málo rázné, málo uvědo-

mělé vedení, jakési přílišné hovění nárokům nespo-
kojenců.

»Takovým lidem,« psal mu důvěrně jeden člen
správní rady, »se musí, jakmile ukážou se na prahu,
ukázati dveře, musí se jim hned na počátku odnítí
všecka naděje na splnění nároků. Tak ztratí navždy
laskominy na zlepšení svého stavu, kterýž jest velmi
dobrý.«

Ale s druhé strany nahlížel a dával propuště-
nému pokladníku za pravdu, že by se dělníkům
v něčem povoliti mělo a sice i co do mzdy i co do
trvání práce. Všudež v celém světě domáhá se děl-
nictvo ulehčení a zlepšení a to s výsledkem. Čím déle
bude se s opravami prodlévati, tím větší bude nátlak
na dělnictvo z ciziny a důsledně, tím větší nespoko-
jenost v dělnictvu.

Ředitel nebyl vlastně člověkem zlým, nýbrž, jak
se říká, křiklounem, jenž snažil se imposantním vy-
stoupením, silným hlasem a svráštělým čelem vydo-
bývati si úctu. Avšak dělník úředníka takového pro-
hlédá brzy. Na oko dělá se poníženým a poslušným
a stranou si dělá co chce, t. j. nejraději nic. Vadu tuto
i správní rada vystihla brzy, jelikož ale ředitel byl
jedním z největších akcionářů a zároveň majitelem
dolů hned vedle na selských statcích, musila na něho
bráti ohled. Proto mu dala k ruce inženýra Letáka,
aby řízení dolů jaksi doplnila.

Ředitel ovšem pochopil ihned úlohu Letáka, ale

dělal, jakoby to neznamenal. I neviděl v postavení tomto prostředku vhodnějšího, jako dozorce nepohodlného připoutati k své domácnosti, kteráž úloha připadla ovšem slečně Irmě. Leč tu narazil ředitel na kámen. Seznalť brzy, že Leták svojí drsnou, slídívou, domýšlivou a lakotnou povahou přízeň dcery jeho získati si neumí a že vůbec v ní vzbuzuje odpor, který sice zdvořilými formami zakrýval se, ale příležitostně, na př. při poslední hostině, propukal přece. A tu se ukázala na Letákovi stránka ještě jiná a sice ohybnější: mstivost, kterouž právě prováděl.

Ředitel ocitl se mezi dvěma ohni. Ke které straně má se naklonit, které hovět. Rád by vlka nasytit a při tom i kozu měl celou. Leč tentokrát musil přiznati barvu: buďto, anebo! A rozumí se, že ředitel nebyl o nic pevnější, nežli za onoho času Pilát, jenž z bázně zradil pravdu: a právo.

»Co je pravda? — Kdo má pravdu?« tázal se i ředitel a odpověď byla snadná: dělníci jsou v pravdě i v právu, musí se jim ve mnohém vyhověti. Uhelné doly vynášely ohromný zisk, akcionáři bohatli vůči-hledě, a dělnictvo zůstávalo ve stejném zuboženém stavu. Konečně uznával i ředitel, že pouhou mzdou dělnictvo odbyti nelze a že v jistém rozumu má toto právo na jistou část zisku ke zlepšení svého stavu. Mzda dělníkova dostačuje sotva na živobytí: na byt, šatstvo a chleba. Společnost až dosud nepostarala se dělnictvu o slušné byty, nestarala se nijakž o vdovy

a sirotky po dělnících. Jelikož ustavičně stýkal se s dělnictvem, nahlížel jasně, že společnost má povinnost, hmotný a mravní stav zlepšovati. Avšak společnost málo se starala o něco podobného. Shrabovala ročně nesmírný užitek a děti dělníků nechávala otrhané váleť se v prachu a popeli.

»Co z těch dětí bude?« tázával se ředitel, »až dorostou? Proč nechodí do školy, proč nevedou se k dobrému? Do školy ve městě mají příliš daleko a potom děti měšťanské se těch malých kominíků štítí, protože jsou nečisty a svrchovaně nezpůsobny. Učitel je rád, když mu vůbec do školy nejdou, ani mu nenapadne rodiče pro zanedbání hodin žalovati. Zde by společnost měla pro ty děti vystavěti školu. Co by ji to stálo ročně? Mizerných 1000 zl., ani ne tolik, co se za jedinou hostinu vyhodí. Proto nechali jsme ty děti růsti jako zvěř a nyní hrnou se na nás dravci. I řediteli tanul na mysli jakýsi ideál vzorně zařízeného závodu: povznést totiž — kromě mzdy — hmotný i mravní stav dělníků, pomáhati jim zakládati si milou, prostou domácnost, tak aby dělník na večer vystupuje z důlu, s radostí chvátal do své chaloupky, ověncené divokým vínem, do jejíž okének usmívají se ze zahrádky květy, odkud by mu v ústrety běžely slušně ošacené děti. Ano, chvátal by zajisté spíše domů, nežli do učazené krčmy ku chlastu a karbanu.

I ředitel nahlížel, že otázku dělnickou nejlíp roz-

luští dělnické chaloupky, k nimž lze dělníka jako ku své domovině připoutati. Jak dělník jednou si zamíluje svoji chaloupku, již jest navždy k závodu připoután, pak nechť by přišel štváč odkudkoli, aby ho na pány rozeštvál, klackem by ho jako zlého ducha od svého prahu vymlátil.

A společnost za všechna leta toho ničeho neučila, nechala děti dělníků odrůstati jako boží hovádka. Zdaliž ten Miroslav neměl pravdu, když žádal, aby společnost věnovala ročně jistou část zisku svého na povznesení hmotného i mravního stavu dělnictva?

»Teď ti dravci na nás jdou!« znělo mu stále v duchu.

Ředitel dobře věděl, na čí straně je pravda a právo a kterak se zachoval?

Zrovna jako Pilát: Propustil Barabáše — a ukřižoval Ježíše. Kdo v případě tom byl Barabášem? Společnost, správní rada.

»Co to všechno platné,« pravil k sobě, »já to sám nepředělám, ostatně každý musí hájiti svou kůži.«

A aby tuto uhájil, poslal si pro řemeslníky, aby mu příbytek jeho pro všechny případy zabezpečili. Dal do všech oken mříže, okenice i vrata dal pobit plechem a jelikož příkrým zamítnutím požadavků dělnických právem obával se výtržností, povolal ku své osobní ochraně četníky a k ochraně závodu vojsko. Vojsko sice dosud nepřišlo, ale přišli z nejbližší sta-

nice tři četníci téhož rána, když dělníci k němu důvěrníky své vyslali.

Ředitel Hřímál následkem křivdy, kterouž se odhodlal na dělnících spáchati, činil totéž, co činívá každý, kdo je v nepravu: stával se k dělníkům vždy nevlídnější a hrubší. Kdo nemá pravdu, hledí lež za krytí hrubstvím. Tak děje se odjakživa.

Tentokráte přijal deputaci nepřiliš vlídně.

»Co zas chcete?« tázal se, když vkročili.

»Přicházíme si pro odpověď,« odpověděl Jaroslav klidně.

»A tak! Nu dobře — hm — myslím, že ji již znáte.«

»Kterak bychom ji znali, když nám dosud sdělena nebyla.«

»Dělejte se nevědy! Myslím, že odpověď správní rady poznali jste již z toho, že vůdce deputace předešlé byl okamžitě propuštěn a věru vám — obrácen k Jaroslavovi — vám se může státi stejně.«

»Pak ale,« doložil jeden dělník, »půjdeme z práce všichni.«

»Jděte si třeba všichni. O dělníky máme postaráno. A kdyby v celých Čechách nebylo dělníka k dostání, dostaneme jich dost z Němec.«

Dojem těchto slov byl na dělníky velmi rozčilující.

»Tak tedy nás chcete odkoupnout!« zvolal jeden z průvodců Jaroslavových.

»My nenecháme se ani zastrašit, ani stávkou si něco vyvzdorovat.«

»Uvidíme,« odvětil Jaroslav klidně.

»Jak to myslíte?«

»Mysliti si může každý, co chce.«

»Rozumím vám, rozumím. Abyste ale věděli, že na všechny možné případy jsme připraveni, dovolím si představití zde tyto pány.«

Po slovech těch ředitel otevřel hned vedle dveře, v nichž objevily se mohutné postavy tří četníků s nasazenými bodáky.

Dělníci na okamžik se zarazili.

»Prosím, pánové,« pravil ředitel k četníkům, »napravte těmto zde trochu hlavy.«

Na to závodčí četníků hlasem vojenským pravil k deputaci:

»Slyšeli jste, že žádost vaše je zamítnuta. Jděte tedy pokojně domů, sdělte to ostatním a jděte opět po své práci. To si pamatujte, že žádné srocování trpěti nebudeme.«

Dělníci z prvního překvapení brzy se vzpamatovali, načež pravil Jaroslav řediteli:

»Máte zlé svědomí, proto jste se s ním uchýlil hned do stínu bodáků. My však máme své právo, jež nám neodnesete ani statisíci bodáků. Vy páni sami provoláváte bouři. Nuže, nechť následky padnou na vaše hlavy.« — Poklonili se a odešli.

Rozčilení dělníků pohledem na bodáky bylo

nesmírné. Venku čekalo již mnoho dělníků na výsledek deputace. Ačkoliv každý cítil, že od správní rady přišla odpověď záporná, čekali přece mnozí, aby ji slyšeli výslovně.

»Odpověděli nám«, zvolal Jaroslav, »odpověděli bodáky.«

»Co že,« žasli všichni, »že jdou již s bodáky na nás?«

»Tak jest,« odvětil Jaroslav.

»Tedy Miroslav něco tušil,« pravil jeden, »že nás varoval před výtržnostmi.«

»Věděl, ale nepověděl,« dráždil je Jaroslav.

»Proto se od nás odtrhl — ten zrádce!«

»Omlouvám ho,« dráždil je ještě více, »má ženu a dítě.«

»A což my je nemáme taky?«

»Je po práci,« zvolal jiný dělník. »Ve stínu bodáků pracovati nebudu, raději zhynu hladu.«

»Já nebudu taky — a já taky — a já taky,« ozývalo se ze sterých úst.

V malé hodině roznesla se zpráva o četnících po celé pánvi. A jako na jeden povel všichni ustali od práce.

K výsledku tomu mohl si ředitel gratulovati.

V dobách revolučně rozechvřených bývá jako před bouří. Je ticho, děsné ticho, bezvětrí. Ale třeba jen jediné kapky a průtrž mračen zaplavuje náhle

celý kraj; třeba jen jediného záblesku a hrom začne buráceti.

Nebylo třeba žádné výmluvnosti k tomu, aby dělníci vesměs od práce ustali. Jen několik slov tanulo na mysli: žádost naši zavrhli a odpověděli nám bodáky. Místo chlebem odpovídají nám prachem a olovem.

To postačilo.

»K čemu zde bodáky?« tázal se kdosi.

»Pryč s bodáky! Pojdme, aby šli pryč!«

A nežli se kdo nadál, vzkřiklo sto hlasů najednou pojdme, aby šli pryč! — A ozvěna ozývala se celou pánví pojdme, aby šli pryč!

Asi ve třech hodinách na to shluklo se na sta dělníků před bytem ředitele. Řemeslníci vidouce, co se děje, sebrali své nástroje a odklidili se pryč.

A stále zástupové noví přibývali. O polednách byl dům ředitelův dělnictvem obklopen. Na dvůr vkročilo asi padesát dělníků, bez hluku, bez křiku a všichni najednou zvolali: pryč s bodáky! My vám nic neuděláme, ale bodáků zde nestrpíme!

Nyní poznal ředitel, že vyvedl náramnou hloupost. Ani četníkům nebylo do žertu.

»Otče, vyhov aspoň tentokrát jejich přání,« prosila ředitele dcera. »Já pak sama půjdu a požádám ty lidi, aby se rozešli.«

Ředitel pohleděl rozpačitě na četníky.

»Nyní je již pozdě,« pravil závodčí. »Vy jste nás sem povolali. My jsme dostali rozkaz setrvati zde, až

do příchodu vojska, já rozkaz ten nemohu rušiti. My zde zůstaneme, ať se děje, co děje. Sám bych radil k tomu, aby s nimi jednalo se mírně, beze všech vyhrůžek. Neboť co my tři proti tolika pořídíme!«

Důvod tento byl příliš výmluvný.

Ředitel běhal před četníky jak pomínutý, brzy spínal ruce, brzy si držel hlavu — »poradte, poradte, co teď dělat?« tázal se jedno přes druhé.

»Kam jsem dal jen hlavu! — Což pak abych poslal pro toho Miroslava? — Kdo ví, není-li taky mezi nimi? — To je rána, to je rána!«

»Jděte jen, pane řediteli, a promluvte k nim v dobrotě,« radil četník.

»Já sama s nimi promluvím,« zvolala Irma.

»Pro Bůh, jen ty se do toho nepleť!« velel otec, vedle do pokoje ji strkaje.

Dělnictvo předčasnou přítomností četníkův rozdrážděné valilo se ku předu, vždy více vnikalo i do domu ředitele, počínajíc si vždy výhrůžněji.

»Co si počneme!« budovala paní ředitelová, budoval ředitel s ní. »Jsme obleženi, kéž bych mohl alespoň do Prahy poslati někoho na rychlém koni, aby Hladolet s vojskem již přišel! Nepřijde-li hned, jsme ztraceni, ale kdež by mohl přijíti hned!«

»Konečně musíme se něčeho odvážit,« pravil závodčí četníků.

»Ku předu!« velel.

Četníci sešli dolů do síně, kdež narazili na zástup dělníků.

»Pravím vám to po dobrém,« pravil, »rozejděte se v pokoji, jinak bychom ve jménu zákona musili užiti zbraní.«

»My s vámi nic nemáme,« odpovídali dělníci. »Odejděte vy v pokoji a bude dobře, my máme s ředitelem co jednat.«

»Vytlačte četníky ven, ať jdou po svém,« ozval se velitelský hlas Jaroslava.

»Zpátky!« křičel závodčí na dělníky.

Tito však jako na daný pokyn četníky se všech stran sevřeli, takže tito zbraní svých žádnou měrou užiti nemohli.

Jako svázaní byli četníci rychle vytlačeni na dvůr a odtud na silnici, načež před nimi vrata byla zavřena.

Četníci vidouce, že proti přesile takové ničeho nezmohou, ustoupili, jak právem se pak omlouvali, násilí.

Odešli asi sto kroků stranou pod košatou lípu, kde zaujali stanovisko »pozorovací«. Odchodem četníků začala v bytu ředitelově vřava. Dělníci z počátku posměšně pokřikovali, pak křičeli, dveřmi bouchali, a v malé chvíli začali řádit. Jeden kopl v kuchyni do stolu a překotil ho. Nastal pustý chechtot. Na to

druhý uhodil do stoličky a rozbil ji. Nový chechtot. Třetí strhnul drát, na němž visely poklice, jež s rachotem se na zem sřítily. Pak se pustili do hrnců. V malé chvíli byla kuchyň plná střepů. Služky s hrozným nářkem zadními dveřmi do polí utekly. Z kuchyně hrnul se dav po schodech do prvního patra. Co se zde dělo, povíme později.

XI.

Mezitím seděl Miroslav v bytu svém společně s pokladníkem. Žena jeho uszlzena s dítětem seděla v koutku u kamen. Neměli tušení, co se děje v bytu ředitele. Rozmlouvali spolu o budoucnosti.

»Nejvíce mi bude lito,« pravil Miroslav, »mého domku, jež jsem si za své mozoly pořídil, a z něhož budu s bolestí se stěhovati.«

»Snad na něj naleznete kupce,« těšil ho pokladník.

»Kdož by se v těchto poměrech zde usazoval? Zde tak hned pokoje nebude. Páni, spoléhající se na vojsko a na soudy, nepovolí, a dělníci, byť i mocí brannou byli přemoženi, budou rotit se stále, dokud žalostné poměry dělnické zákonem nebudou urovnány. Jen tehdy, když zákon poměry mezi kapitálem a prací na základě křesťanském urovná, bude štváčům z ciziny odňata půda ku podvratné činnosti.«

»Já bych,« pravil pokladník, povolil dělníkům

ve všech třech kusech, ba učinil bych ještě více. Zařídil bych zde vzdrnou dělnickou kolonii na základě křesťanského socialismu. Kdybych byl majetníkem zdejší uhelné pánve, rozdělil bych čistý výnos takto třetinu bych si nechal pro sebe, jako majetník. Třetinu bych ukládal stranou pro případy nepředvídané, na příklad zátopy vodou, k udržení strojů, dílen atd. v dobrém stavu a třetinu bych věnoval na hmotné a mravní povznesení dělnictva.«

Tím by ovšem otázka sociální rázem byla rozluštěna,« dodal Miroslav.

»Vybral bych si,« pokračoval pokladník, »z dělnictva živly nejspolehlivější, lenochy a tuláky bych vyhnal.«

»My bychom si je vyhnali sami,« doplňoval Miroslav, »pak by každý řádný dělník považoval závod jako za svůj vlastní, a nedopustil by, aby přišel ku škodě lenošením a pronevěrou jednotlivců. Jeden by kontroloval druhého.«

»Až dosud nám zde nejvíce škod nadělala spodní voda, jež tlačí se sem stále ze spodních hor. Voda je největším nepřítelem zdejší pánve. Víte, co nedávno pravil jeden profesor z Prahy? Řekl: Bude-li se zde hospodařiti tak dále, jako až dosud, jak totiž společnost zdejší pánev kapitalisticky vymrskává, jen stále uhlí ze země těží, aniž se stará, aby šachty náležitě byly vyzděny a proti zátopě opatřeny: pak může se státi velmi snadno, že zde jednou bude jezero.«

»Vím o jednom místě,« pokračoval Miroslav hlasem přitlumeným, »kde postačí jen několik silnějších uhození motykou, a doly jsou zatopeny. Ví o něm ještě Jaroslav. Místo to mělo by opatřeno býti desaterou zdí. Dnes kdybych pánům chtěl zničit doly, mohl bych. Nežli by vodu vyčerpali, zatím by se šachty zbořily, pak by byl konec. Pan inženýr Leták již dlouho o tom přemýšlel, kterak by mohl pánev zdejší před tímto nebezpečím pojistit, měřil a počítal dlouho, hledal odvod stále na protější straně, kdežto odvod je zrovna tam, odkud hrozí zátopa.«

»Kterak to?« tázal se pokladník.

»Nedaleko hořeniho rybníka,« pokračoval Miroslav, »přestává uhlí. Vedle rybníka v levo zvedá se čedičová skála, jež jako klín vniká do pánve uhelné. A za skálou v pravo začíná vrstva země křemenovité, jež povrchně pokryta je tenkou vrstvou uhlí, které nestojí za dolování. Zde jedině jest odvodnění uhelné pánve možné.«

»Co mi zde pravíte?« tázal se s údivem pokladník. »Ví o tom inženýr nebo někdo jiný?«

»Vím o tom jedině já. Bylo to před třemi lety, když nám voda z rybníka do šachet se prodírala —«

Mezi vypravováním Miroslava ozvaly se z venčí poplašné hlasy.

»Pane pokladníku, u nás se rabuje a vraždí,« křičela kuchařka od ředitele do světničky vrazíc, »u nás je republika.«

»Co se stalo?«

»Dělníci tam vrazili a všecko všudež třískají. Vrazili též do sklepa a zde všecko vypili a nyní řadí jako posedlí.«

Oba mužové nečekali na další zprávy, skokem k domu ředitelovu odkvapili

Četnický závodčí spatřiv, že výtržníci počínají si vždy hůře, nemohl ovšem nečinným divákem zůstat, nýbrž vyslal postranní cestou jednoho muže k nejbližší telegrafické stanici, aby z Prahy vyžádal co nejrychlejší vojenskou posilu, sám pak zanechav druhého muže na místě s rozkazem, aby bezohledně užil zbraně, kdyby výtržníci odvážiti se měli i na životy lidské, spěchal do městečka sebrat kde jakého člověka na obranu hrdel a statků v domě ředitelově. Zde byli dva spolky: hasičů a sokolů. Odebral se ku starostům obou.

Starosta hasičů, jenž byl zároveň i starostou obce, s velikým sice rozhořčením vyjádřil se o výtržnících: že je to banditství a Bůh ví co všecko, počínati si takhle, ale co do svolání hasičů začal se vymlouvat, že tohle není ohněm, že sice hoří v mozcích výtržníků, že ale zvláště t. j. ohněm to dosud nehoří. Oni že mají ve stanovách zakročiti jen proti ohni. Četník ujišťoval, že silný proud studené vody nejdříve by ochladil vztek výtržníků.

»Dejte mi k ruce jen několik srdnatých mužů,« prosil četník, »se stříkačkou, a uvidíte, že hned bude

po všem. Jakmile uzří kolem četníka jen několik zmužilejších občanů, poznají, že obyvatelstvo s nimi ne-souhlasí a ztratí jaksi mravní podporu. Necháte-li je však řídit, jak by chtěli, pomyslí si nejen oni, ale i celý svět, že s nimi naposled souhlasíte, ba že někde z vikýře se na ně díváte a šeptáte: dobře tak na ně, jen ať je zmažou!«

»Prosím,« vymlouval se starosta hasičů, »to je všecko pravda, my ale jsme otcové rodin, jak pak kdyby šli potom na nás!«

»Právě proto,« odvětil četník, »aby oni nešli na vás, musíte jít vy na ně, aby nemyslili, že se jich bojíte. A ukázali byste jim, že se jich bojíte, kdybyste je nechali bez překážky řídit. Věřte mi, že bych sem nebyl přišel, kdybych věděl, že zjednám opět pořádek zde s nasazením vlastního života. Vím dobře, že kdybych i do nich dal střílet, že by se věc ještě zhoršila. Několik bych jich zastřelil a několik těžce poranil, a výsledek by byl, že by ten lid, vida nás pouze tři, popuzen byl až k šílenosti, že by pak do toho se daly i ženy a děti a vzpoura by dojistá nabyla rozměrů ještě povážlivějších. Já žádám na vás podporu více mravní nežli hmotnou. Vy máte vlivem svým jako starosta obce a hasičů napomáhati k obecnému klidu a ujišťuju vás, že neučiníte-li tak, budete musít z toho se zodpovídati.«

»To prosím je sice všecko hezká věc, ale nejde to. Jak pak bych já měl se plést do věcí takových.

Co si páni s dělnictvem uvařili, ať si to s ním snědí, já když si dělníka zjednám, zaplatím mu, jak se sluší a patří, a rozejdeme se v pokoji. Kdo pak to bude pořád poslouchati! Přes tu chvíli tu něco je. Nemáme ve dne v noci pokoje. Proč se páni kapitalisté nesrovnávají s dělnictvem jako my? My z dolů užitků nemáme, spíše škodu. Nahrnulo se sem z celého světa všelijakého lidu, z něhož páni těží; my z toho máme jen hodně hospod, v nichž se čeládka, ba i naše děti kazí. Páni kapitalisti dělníky vykořisťují, když pak dělníci se bouří, pak máme my snad za kapitalisty nastavovat svoji kůži? Jak povídám, co si páni navařili, ať si to snědí. Já jako starosta obce a starosta hasičů stříkačku nevydám. Stříkačka stojí na 1000 zl., kdyby nám ji rozbili, kdo nám koupí novou? Připouštím, že by ti výtržníci přátelskou domluvou snad, povídám snad dali si říci a rozešli se, ale na dlouho-li. Což pak je tohle ponejprv? neopakují se výtržnosti tyto každého roku, ovšem že v míře vždy horší? Víte, pane, co by potom z toho vyšlo? Páni kapitalisté by nás za to pochválili, a dřeli by dělníky stejně jako dříve a dělníci by se nám smáli a řekli by: no tak, vy měšťáci, vy hřbetové, co z toho máte, že za pány taháte kaštany z ohně, že strkáte prsty mezi dveře, co vám jest do našich sporů s pány! Hleďte vy si svých bačkor a punčoch, svých prasátek a telátek a svých bramborů, které my vám odkupujeme a nechte nás na pokoji. Víte, pane četníku, co by mi

naši lidé, kdybych je se stříkačkou nechal jít na dělníky, co by řekli?»

Četník mlčel.

•Řekli by: kdo od nás kupuje maso, chleba, mouku, máslo, tvaroh, mléko? Kdo dává práci nám ševcům, krejčím a švadlenám, kdo skoupí od nás každou okurku a každý košťál, jako dělníci? My jít na dělníky? Ani krok. Já dobře znám mínění zdejšího lidu a proto hasiče na dělníky se stříkačkou nepošlu, a hasiči by vůbec na ně nešli, protože — upřímně řečeno — většina z nich souhlasí s dělníky. A co se týká mne, já si před panem hejtmanem zodpovím. Řeknu mu přímo: nechť páni kapitalisté s dělníky udělají jednou přece pořádek, abychom neměli zde každého půl léta takovou republiku. Či je tohle nějaký pořádek, když páni úředníka nejhodnějšího, veskrze poctivého propouštějí, protože jim radil dobře; když odkopnou mírnější stranu mezi dělníky svojí špinavou ziskuchtivostí, jen aby nemusili do svých jidášských měšců sáhnouti? Nesouhlasím s výtržníky, je to darebáctví tlouci náradí a rozbíjeti, kde co najdou, ale prosím, abyste uvážil, že jsou mezi nimi též prostí, nevzdělaní lidé. A když páni nechtí se vyrovnati s mírnější stranou dělníků, pak je to voda na mlýn strany podvratné, která dostává vrch. Ti mírnější jdou stranou a ti nejhorší mají sólo. Tak to je, milý pane. A já s vámi souhlasím úplně, že jste proti výtržníkům neužil hned zbraně. Konečně to začíná jít do tuha.

Páni kapitalisté si s tím jen žertovali, teď ale se toho musí ujmouti sama vláda a ten krutý zákon železné mzdy důkladně opravit. Pomoci jiné nebude.«

Četník rozpačitě mlčel. Odpověď skoro stejnou, ovšem o něco ještě ráznější, dal mu starosta sokolů.

»Vy,« pravil k muži zákona, »konáte svoji povinnost, vám u věci té nemůže se zazlívati, neznáte-li pravý stav věci. Poslyšte ale: největším buřičem a revolucionářem jest každý vydřiduch, jenž bohatne z mazolů dělníků, kteří následkem nepoměrně bídné mzdy hynou na těle i na duši. Kapitalisté odtud ročně odvázejí miliony a nám zde zůstávají poušť a vychrtlé dělníky. Já proto neodvážil bych se ani jediného sokola na dělníky vyslati. My chceme životy své nasaditi za vlasť a krále, ale nikoliv za vydřiduchy. Kdyby se byla společnost řídila jen praobyčejným pravidlem opatrnosti, mohla povolností k nárokům dělníků rozštěpiti je ve dvě strany. Mezi tolika tisíci je vždy značný počet mírnějších a uznalejších. Společnost, jež vládne jměním tak ohromným, má tisíce prostředků po ruce, živly mírnější k sobě připoutati, na př. mimořádnými odměnami, vánočními dárky dětem, podporami churavých atd. Způsobem tímto byla by si odchovala dobré jádro, jakýsi kmen dělnictva spolehlivého, jež by jí bylo nyní štítem naproti radikálům. Vždyť já sám jsem živnostníkem, mám kolářskou dílnu, v níž pracuje pět tovaryšů a dva učedníci. Já dobře vím, který z nich je dělník řádný

a který nekalý. Rozumím-li, jak Němec říká, kšeftu, budu vždycky hleděti tomu lepšímu nějak hověti, jej nějak vyznamenávati a odměňovati; aťsi již zjevně, nebo pod rukou dám mu na jevo přízeň svoji, buď jemu, anebo, což ještě lépe jest, jeho rodině. Dám-li příležitostně dítěti svého dělníka desetníček na třešně, pohladím-li je, těší ho to více, nežli bych jemu do ruky vtiskl zlatku. Koupí-li ku Štědrému večeru moje manželka nové šatečky malému usmrkánkovi, udělá radosti rodině za sto zlatých. Milý pane, lidmi a co více, k ř e s ť a n y musíme býti vespolek a nikoli vydřiduchy, kteří železnými hráběmi hrabou jen z dělníků peníze.* — — Zamlčel se.

Četník mlčel též. Proti důvodům takovým neměl námitky.

»Společnost klidí jen, co si sama zasela,« pokračoval sokol. »Když bude společnost zdejší lidská, když bude jednati s dělníky po křesťansku, jako my jednati se snažíme, pak může těch rýpalů a štváčů přijíti třeba z horoucích pekel, bude po jejich udicích lapat jen poběhlík a lump, řádný dělník bude je vyháněti s malovanými zády. Kde ale jednáním nelidským a nekřesťanským mysle jsou rozryty a rozkvašeny, tam pokušitel snadného má přístupu a vzpoura obdobně propuká jako vředy z těla neduživého. Ovšem, vy to konečně potlačíte bodáky, a největší křiklouny odvedete na okres a odtud do žalářů. Co se tím získá? Získá se tolik, že nespokojenost, zášť

a mstivost budou zažířati se vždy hloub do srdcí dělníků, a že každý bude hledět společnosti za to se nějak vymstít, ji poškodit a jednou může zde udáti se katastrofa, o níž se vám ani nezdá. Masť z prachu a olova na rány chudého lidu jest velmi jedovatá. Nejlepší masť se dělá z chleba. •

»A potom, kterak my k tomu prožluklému potěšení přijdeme, že musíme každého roku alespoň jednou dívati se na randály, jež společnost s dělníky má, a kterak k tomu přijdou naši vojáčkové, aby sem se trmáceli ku zjednání pokoje? Považte, že mezi nimi jsou snad i synové a bratři zdejších dělníků. Kterak trapně bude na ně působiti, když budou musit s bodákem v ruce proti své krvi postupovati? My vydržíjeme si vojsko, aby vlasť a krále hájilo proti nepříteli cizímu. O pořádek uvnitř staráme se sami pomocí zákonů. Že vojsko zde musí zakročovati, to roztrpčuje konečně i nás, pokojné občany, kteří na vojáky musíme platit — snad aby jen hlídali ohnivzdorné pokladny lidí, kteří zde nejsou ani zrozeni, kteří s námi necítí, ba kteří ohromnou tíhou kapitalismu nejen dělníky, ale i nás, menší živnostníky, takořka rozdrucují. To je moje poslední slovo: my pokojní občané musíme v zájmech vlastních sami naléhati a budeme o to ústy svých poslanců vládu žádati, aby mezi kapitalismem a dělnictvem nastalo konečně trvalé vyrovnání. Neboť ty věčné spory mezi oběma rozrušují a kazí nám i dělnictvo naše. My musíme platit daně, a proto

chceme mít v zemi pokoj, avšak spory ty řadí v zemi hůře nežli Turek. Turka bychom odtud zahnali, avšak spory zažírají se jako utrejch do našich žil. Ať se udělá — pravím — narovnáni, a to co nejdříve na základě spravedlnosti, a budou-li pak ještě štváčové a nespokojenci dělnictvo zdejší ke vzpourám pobízeti, pak, věřte mi, budeme my první, kteří uchopíme se klacků a zaženeme je s krvavými hlavami. K tomu my nebudeme potřebovati ani vojenského knoflíku, neřku-li prachu a olova. Avšak jak ty věci stojí teď, my do sporu mezi kapitalisty a dělníky plésti se nebudeme. Spor ten musí rozsouditi úřadové.«

Mezi řečí přikvapil takměř bezdechý četník, vyslaný k nejbližší telegrafní stanici, aby žádal do Prahy o vojenskou assistenci. Přinesl odpověď telegrafickou znění toho O vojenskou assistenci dosud nikdo nežádal, vojsko bude v okamžiku na pochodě. — Z místodržitelství.

»Co to je?« tázal se udiven závodčí četníků. Pan ředitel mi pravil, že časně z rána vyslal Hladoleta do Prahy pro vojsko a tam nikdo o ničem neví. To je mi k nevysvětlení.«

Na to oba četníci k domu ředitelovu se opět vrátili.

XII.

Vraťme se na dějiště výtržnosti. Za odcházejícími kvapila žena Miroslavova všeka ustrašena, volajíc za ním :

»Pro Bůh, Miroslave, zůstaň doma — co ti do ředitele — vyhnali tě!« On však nedbal volání jejího, nýbrž poslouchal hlasu lidskosti. Před domem ředitele připojil se k nim četník.

Když přišli na dvůr, uzřeli spoustu k nevypsání. Po dvoře ležely trosky drahocenného, oknem vyházeného nábytku: stolky, židle, zrcadla, obrazy, čalouny, prádlo v nejpestřejší směsi, po nichž šlapali zpítí dělníci. Ženy a děti z trosek vybíraly si, co se jim hodilo. Z bytu ředitelova ozýval se pustý řev, chechtot, ano i zpustlý zpěv. Víno a pivo jevilo děsné účinky.

I v síni ležely nahromaděny střepy z hrnců ve spoustě puklic a kvedlaček. Pražená káva chřestila jim pod nohama. Se shora ozýval se křik a pláč žen.

»Jsme tři,« pravil Miroslav, »vyslátíme všecku tu ožralou rotu. Dříve ale třeba něčím se ozbrojit.«

»Zde leží hák a lopata na uhlí,« pravil pokladník. »Vy jako silnější, vezměte si hák, »já s lopatkou budu v rezervě.«

Vrchní pokoje bytu ředitelova byly rozbouřenými dělníky naplněny, kteří zde slavili své orgie. Z pokojů v pravo ozývalo se srdcervoucí kvílení paní ředitelové a Irmy. V otevřených dveřích tlačily se zpustlé postavy dělníků.

»Vezměte si všecko, jen nás pusťte ven!« úpěla ředitelová

»Ty měchatá babo — dříve ti musíme ten měch rozpárat,« řval kdosi uvnitř.

»Zabte tedy mne, ale nechte matku v pokoji,« bylo slyšeti srdnatý hlas slečny Irmy.

Na zemi přede dveřmi ležely trosky krásného vyřezávaného kříže a kolkolem udupané obrazy Matky Boží, sv. Josefa, sv. Anny, Jana a jiných svatých.

Naši tři obráncové pohledem na trosky tyto ztrnuli.

»Ďábelská roto!« vzkřikl Miroslav, »zpátky!« A sotva to dořekl, vrazil pažemi jako klínem do chumáče a rozepřev lokte, jedním rázem vyrazil ze dveří všecky, co jich tam stálo. Překvapení výtržníci nevěděli, co najednou se s nimi děje, avšak neměli dlouho času na přemýšlení, jelikož v okamžiku na to chápaly se jich páže četníka a pokladníka, jež je

házely jako kusy dřeva po schodech dolů. Miroslav chápal se chlapů i uvnitř stojících a vyhazoval je ven. Stanul před ustrašenými ženami.

Ředitelová i dcera byly v prostém ranním oděvu a prostovlasy. Měly před sebou dva stolky a několik židlí, pak prádelník jako barikádu. Irma statečně stávla se před matku. A bylo jen její zmužilosti co děkovati, že až dosud nebylo na nich spácháno násilí. Zpití výtržníci byli jakousi bázní před srdnatou děvou jati. Konečně Miroslav chlapa, jenž nejvíce na ženy dotíral, uchvátiv vzadu za límec ven s ním mrštil.

»Zpátky, holoto!« zařval, železný hák jim před oči stavě, načež obrácen k ženám, pravil: »Již se nebojte, nic se vám nestane.«

»Ach, toť je Miroslav!« zvolala ředitelka, ten, jehož jsme vyhnali.«

»Díky vám,« lkala Irma, ruce mu vděčně tisknouc »Pro Bůh, podívejte se, co se stalo s otcem On nás nechtěl u sebe trpět a zavřel nás do našeho pokoje. Ani nevíme, je-li ještě živ.«

»Kde je?« tázal se Miroslav.

»Snad v jídelně.«

Odkvapili naproti do jídelny, odkud ozýval se hrozný řev. Mezi tím přikvapili na bojiště závodčí s druhým četníkem. Cestou dověděli se, že pokladník s Miroslavem a četníkem jsou uvnitř. Na dvoře bylo sice dělníků, žen a dětí dosti a v síni

potáceli a ošívali se ti, již byli shozeni dolů, avšak již to nebyli ti hrdinové na počátku. Teď byli zpití a proto takměř bez síly.

»Teď již máme vyhráno!« smál se závodčí. »Víno, pivo a rum jsou naší rezervou. Jsem tomu povděčen, že se ten rámus skončí bez prolití krve.«

Nahoře zatím odehrávalo se divadlo velmi vážné. Zpitá luza povalila ředitele na zem, a svázavši mu ruce vzad, přivázala ho k noze u skříně na nádobí, z níž mísy a talíře z míšenského porculánu a leštěné sklenice o podlahu rozbila. Podlaha byla střepy posetá, po níž chvíli byli smýkali ředitele.

»Musíme milostpána ředitele jednou také my řádně pohostit,« chechtal se jeden dělník, »hoši, přineste mu polévku, ale víte odkud.«

»Ano, ano,« zachechtala se celá smečka, »dáme mu truňk, ale takový, jaký Švejdové dávali našim předkům.«

Na to kdosi ze zdola přinesl plnou putynku jakési smradlavé tekutiny, již ředitele z počátku polili, načež násilně mu rozevřeli ústa, a ji mu do hrdla lili.

»Hochu, jez a pij, co se do tebe vejde, nic se neupejpej, dělej jako doma!«

Zpustlý chechtot ozval se po slovech těch.

»Nu tak jez a pij a nenech se pobízet,« řvali na něho posupně, se všech stran ho štulcující a kopající.

Ředitel ovšem na počátku vší silou se bránil;

maje však ruce svázaný podlehl brzy přesile a snášel mlčky děsné trýznění. Oděv na něm smýkáním a kopáním byl roztrhaný a pomazaný. Z rukou, tváří a protrhaných kolenou tekla mu krev. Byl nadobro zohaven a bezmála již bez sebe. Ve stavu takovém našli ho naši tři hrdinové.

Vrazivše do salónu, jali se prve luzu vymýtatí stejně asi jako vedle v bytu dam. Každý popadl jednoho chlapa za límec a vyhodil ho ze dveří a bránil-li se, byl hozen i se schodů dolů, při čemž Miroslav neopomenul každému z nich pořádný políček vlepti. Náhlým útokem byli výtržníci tou měrou popleteni, že z počátku mysli, jakoby celý pluk vojáků na ně vtrhl. Nenapadlo nikomu nějaký odpor klásti. Když pak ostatní dva četníci do domu vrazili, křičely ženy a děti ze zdola:

»Hoši, četníci na vás jdou, utíkejte, utíkejte!«

A vskutku všickni z domu dali se rázem na útek. Byt ředitelův vyprázdněn byl v malé chvíli, takže po výtržnicích na místě zbyla jen spousta střepin a trochu smradu.

»Ubohý ředitel,« pravil soucitně Miroslav, bývalého pána svého z vazby uvolňuje.

Ředitel přišed opět k sobě, vypouil na svého osvoboditele bázlivě oči, jakoby mu nedůvěřoval.

»Nebojte se ho,« pravil pokladník, »ten vám neublíží.«

»Vás seslal Bůh, díky vám,« zasténal slabým hlasem ředitel, »kde jsou moji?«

»Zde jsme, otče!« zvolala dcera, umazané ruce mu celujíc.

V tom i paní k němu se naklonila, zkrvavené skráně mu líbajíc.

»Kde je inženýr, kontrolor a ostatní úřednictvo?« tázal se ředitel.

»Ti se před luzou někam uschovali,« pravil posměšně četník.

»Jen vy jste nenechali ředitele svého zahynouti,« odvětil ředitel, »zaplať vám to Bůh. Vám se stala veliká křivda, kteráž musí býti napravena.«

»Nechte zatím všech omluv,« pravil na to pokladník, »pojďte vedle do pokoje milostpaní, kdež se umyjete, převléknete a odpočinete si.«

Po té ho pokladník a Miroslav odvedli.

Četníci zatím věnovali všecku pozornost výtržníkům venku. Tito přišedše na čerstvý vzduch, ze svého překvapení brzy se vzpamatovali, a neviděvše odnikud ani vojsko, aniž jakoukoliv posilu, jali se rozmýšleti: »co teď?«

»Nejlépe jít hezky domů,« radil kdosi.

»Ba že, máte toho už dost,« souhlasily některé ženy.

»Jen aby z toho nevzešly následky horší,« podotkl starý dělník.

»Jaké následky, co nám mohou udělati, leda nás

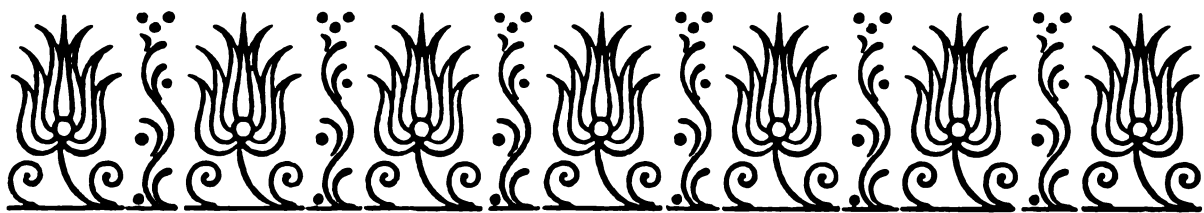
na pár měsíců zavřít! Alespoň odpočineme si,« troštoval se jeden výrostek.

»A tak, aby to za to stálo, vraťme se ještě jednou,« navrhoval kdosi. »Ale dříve přiberme jich ještě několik set sebou Pojdte, hoši, a na tom klukovi se pomstíme.«

»Na kom?«

»Že se ještě ptáš! Na tom zrádci Miroslavu.«

»Hoši, obeiděte honem celý důl, seberte kde koho najdete, a potáhneme znova. Toho zrádce hodíme do šachty. Dělal se, jakoby byl proti pánům, a teď ještě je brání! Tomu posvítíme!«

XIII.

V bytu ředitele střepy odklízeli, jak mohli. Miroslav především ze země sbíral rozbitý kříž a obrazy svatých.

»Odklízejte jen tolik, co by se zde mohlo chodit,« velel četník, »jinak všechno musí zůstat, jak to je dokud nepřijde soudní komise.«

»Ti bídníci,« horšil se Miroslav, »na kříži a na obrazech vylili si největší vztek.«

V tom vkročila do pokoje manželka Miroslavova a padnouc muži svému v náruč, pravila s pláčem »Oni se zase vrátí a chtějí se na tobě vymstít, prosím tě, skryj se někam.«

»Kam se odtud poděju? Což nás tu není dost? A mám za to, že tu do večera bude vojsko. Jen to bych rád věděl, kam se poděl Jaroslav? Že to všechno je práce jeho, chtěl bych přísahati. Měl to s písařem chytře umluveno. Mezi tím, co on v Praze chtěl hýřiti, měli spiklenci zde řádit. Kdyby příchod vojska

závisel na něm, nepřišlo by sem ani do soudného dne.«

»Vychytrali na pány.«

»Mně se ale zdá, že Jaroslav ještě něco kutí,« pokračoval Miroslav, »zde na blízku alespoň není, sice by byli odtud tak zlehka neodešli. Nedám za to nic, nevrátí-li se opět, a to s velikou posilou.«

»Nejlíp by bylo, abychom se zde pro všechny případy zatarasili,« pravil závodčí.

»To by bylo taky to nejmoudřejší.«

»Tedy s chutí k činu.«

»Kdo je u dítěte?« tázal se Miroslav své manželky.

»Poslala jsem je do Zálesí k babičce.«

»To jsi dobře učinila. Abys nebyla vystavena útržkám té luzy, zůstaň zde u paní a pomáhej jim. My zatím dáme se do práce.«

Těch pět mužů snesli z venčí, kde co našli: kamení, cihly, koly, kusy dřeva, prkna a jali se především zatarasovati okna a dvěře v přízemí. Když pak chtěli kamením a cihlami zarovnávat i okna v prvním patře, objevilo se několik set dělníků, ozbrojených koly a klacky, ano i kusy železa, na silnici.

»Nyní poteče krev!« pravil vážně závodčí a obrácen ke svým druhům, velel: patrony do pořádku! — V malé chvíli na to luza opět stanula s hulákáním před domem. O zdi domu začaly se odrážeti hrubé kameny.

»Zpátky!« zahřměl na ně oknem se shora závodčí,

»kdo se přiblíží ke dveřím, nebo oknům, bude probodnut.«

Mezi luzou nastalo utišení, jakoby se radili.

»Jen do nich kamením,« ozval se zvučný hlas zvenčí.

»To je Jaroslav,« pravil Miroslav, »on teď vede komando. A ten tak hned z jeviště neustoupí, je to starý zbujník.

»Jsou teprve tři hodiny s poledne,« pravil závodčí, »před šestou tu vojsko z Prahy sotva bude, leč by poslali jízdu. Ta by tu již mohla být.«

Domněnka Miroslavova se zpravdila. Na dvoře vzadu ve vratech stála příšerná postava Jaroslava, jenž pravou rukou povzbuzoval masy k útokům na dům a levou dával těm, co dosud stáli venku, pokyny, aby se měli k činu. Dům ředitelův byl znova obležen a podle pravidel vojenských dobýván. Mezi tím, co jedna četa udržovala prudkou palbu do oken kamením, druhá přinášela žebříky a klády k poboření a vydobytí domu.

Závodčí nemohl dosud ještě rozhodnouti se ke střelení.

»Kdybych dal povel ke střelení,« omlouval se, »jsme ztraceni všickni. Což, o životy naše tu nejde, jsou ale zde ženy, ty přece nevydáme jim, aby snad byly hovadsky zhanobeny. Až budou vnikati dveřmi nebo okny sem, pak to dojde na bodáky a na střelbu.«

Brzy na to dům otřásal se v základech nárazy

klád do zdí. Okny pak, z nichž kamení a cihly hrubými kameny byly dovnitř sráženy, padal na obležené déšť kamení drobnějšího. Obležení se postavili stranou, držíce v rukou zbraň, aby toho prvního bez milosti srazili, jenž by odvážil se dovnitř vnikati. Ostatně na domě ukázalo se, že postaven byl na základech velmi solidních. Duněl sice, otrásal se, ale neřítíl se. Zatím dole v přízemí útočníci mříže, kde jaké byly, vypáčili a dvěře kládou rozbili. Tím však ještě cestu si dovnitř neuvolnili, jelikož síň i schody na rychlo zataraseny byly dřívím, kamením a cihlami. Schody tedy nahoru proniknouti nemohli. Musili jenom okny.

Postavení obležených bylo hrozné, hroznější ještě tím, že měli mezi sebou ženy a ředitele, přestálými útrapami na polo mrtvého. Bylo k obávání, že přílišným rozčilením zšílí. Ačkoliv jinak uměl na dělníky pouštěti hrůzu, byl, když to přišlo doopravdy, strašpytlem.

Žena Miroslavova dala vzdělané sice, ale v náboženství vlašné ředitelce příklad ženy statečné tím, že klekla a vroucně se modlila. Vedle ní poklekla též matka s dcerou.

Najednou ozval se vedle v saloně děsný ryk, na to zazněla rána — první krev dělníka tekla. Jeden totiž odvážlivec po žebříku vlezl do okna a skočil dovnitř. Za ním jich po žebříku následovalo více. A tu závodčí nemohl již s užitím zbraně déle otálet

On první vystřelil a první hazarda válel se v krvi.

Po výstřelu tom nastalo zděšení. Luza otřásla se, nevědouc hned, co si počítí. Tu pak jekem ohlušným jaly se řvátí dole ženy:

»Krev! krev! střílejí do nás, zabte je, zabte je všecky!«

Žena Miroslavova vstala od modlitby a přiběhla do salonu.

»Mařenko, nechod' sem!« křičel na ni muž, »pro Boha, nechod' sem, pamatuj na dítě. Zpátky, pravím — poroučím ti, zpátky! — Pro Bůh poslechni.« Ale hlas jeho zanikl ve hrozné vřavě zvenčí. Ženy dole počínaly si jako živé saně. Rvaly si vlasy s hlavy, drásaly si prsa, jen aby muže své dohnaly ke vzteku šílenému.

V oknech objevilo se několik postav najednou. Nyní jali se četníci pracovati kolbami a bodáky, tiše, ale jistě. Jak se kdo ukázal v okně, byl buď kolbou nebo bodákem sražen.

Statečnost četníků při vši opatrnosti zarazila útočníky. Přestali sice do oken lézti, ale za to tím více kladami a kameny vráželi do zdi. Na neštěstí zdivo mezi dvěma okny následkem stálého útoku konečně povolilo a s rachotem dolů se sřítilo.

»Hurá!« ozval se zdola řev.

»Jsme ztraceni,« zvolal závodčí a Miroslav zároveň.

»Rozstoupiti se vedle zdi a pálení napořád!« velel závodčí, »pardonu žádného, jak se kdo ukáže nahoře,

palte až do poslední patrony.« Avšak hustý déšť kamení činil obranu poznenáhla nemožnou. Všickni krváceli buď z ruky, tváří, ba i hlavy, podle toho, kam kdo byl kamenem trefen.

Najednou Miroslav velikým kamenem v čelo udeřen, skácel se k zemi.

Vzkřiknouti a jej tělem svým přikryti, bylo u ženy jeho najednou. Držela ho v objetí, nic nedbajíc, že kamení na ni padalo. V malé chvíli již o sobě nevěděla.

»Všecko ztraceno,« zvolal pokladník. »Již se s tímto světem rozlučme. I dva četníci byli k zemi sraženi. Jediný tu stál ještě závodčí, jako hrdina bez bázně se zbraní v rukou, očekáváje klidně, kdy i jej k zemi srazí.

V tom ozvalo se z venčí ze sterých hrdel:

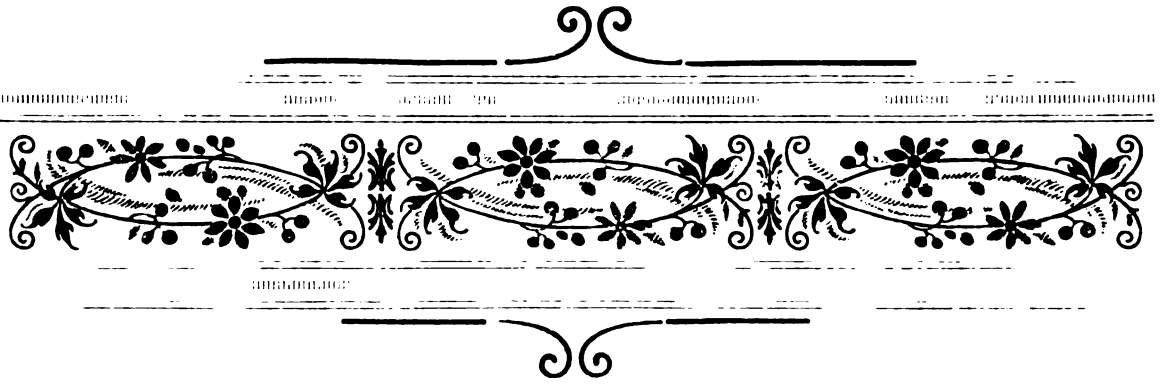
»Dragouni jsou tu, spas se, kdo můžeš!« Nastalo rázem utišení. Bylo jen slyšeti řev umírajících, řinčení šavlí a dupot koňů. Nastal děsný hon.

Jedno oddělení dragounů vniklo do dvora a druhé jalo se honiti utíkající. Nežli se kdo nadál, bylo celé okolí dragouny obsazeno, kteří snažili se všecky na útěku postihnouti a na jednu hromadu sehnati. Sotva jich deset spasilo se útekem, mezi nimiž byl i Jarosiav.

Oko jeho z daleka vystihlo lesklé přilbice dragounské, pročež byl i prvním, jenž vzal nohy na ramena, rovným směrem utíkaje k rybníku, kde

v rákosí zmizel. Vytratil se dříve, nežli dragouni mohli jej zpozorovati.

Především jali se ohledávati zraněné obrance. Byli na živu všickni mužové, až na jedinou ženu. Vytáhli ji z kamení s roztríštěnou lebkou. Irma přiskočila s vodou a omývala ji, ale marně. Byla již mrtva. Tělem svým zachránila muži život.

XIV.

Byla to děsná noc, jež následovala. Zajetí výtržníci byli odvedeni a rozděleni po kolnách a skladištích, kdež byli přísně střeženi. Mrtví a těžce ranění odnášeni na nosítkách. Úpění a nářek, dupot a řehot koňů, řinkot palašů, komando a volání stráží ozývaly se napořád.

V bytu ředitele bylo smutno. Na rychlo byly místnosti v přízemí upraveny v příbytek. V síni na prkně ležela mrtvola Miroslavovy ženy. On sám ležel bez života v kuchyni, vedle stáli pokladník a Irma, jež mu na čelo přikládala obkladky. V pokoji ležel ředitel v horečce a u něho paní. Teprve v noci troufaly si navrátiti se služky.

Noc téhož dne nepřinesla obyvatelstvu žádoucího klidu, nýbrž nového rozrušení.

Jaroslav v rákosí skrýval se až do večera, načež jako had opatrně se vykradl k nejbližší šachtě blízko lesíka. Šachta nebyla příliš hluboká, protože nalézala

se nejvýše a nemohla se hloub kopati z bázně před tlakem vody z rybníka. Byla již kolik let opuštěna, a proto i fošny přikryta. Zde stanul. Sehnuv se, zkoušel, jsou-li fošny pevně přibity. První prkno povolilo. Strčil hlavu do otvoru, jakoby naslouchal dýchání podzemních duchů. Najednou pozvednuv se, uháněl lesíkem k nedalekým příbytkům uhlokopů, odkud v malé chvíli vrátil se se špičatou motykou a dlouhým provazem, okolo těla ovinutým. Vyndav dvě fošny vedle sebe, položil je obě přes roh otvoru. Na to jal se odvazovati provaz, na němž udělal kličku, kterouž na fošny zavěsil. Na druhý konec provazu přivázal motyku a pouštěl ji opatrně dolů. Po chvíli cítil, že motyka do něčeho vrazila. Popotáhl provaz poprvé i podruhé a pokaždé cítil, že nástroj na něco naráží. Jako zkušený uhlokop věděl, že dosáhla dna šachty. Po té vyndal z kapsy sirky, škrtl a rozsvítil si na prsou hornický kahan. Pak opatrně ještě jednou kolem sebe se ohlédnuv, v šachtě zmizel. V okamžiku na to mihla se v lesíku postava jakás, nevyšoká, jež po zemi plížila se ostražitě jako pes na číhané. Nahnouc se k otvoru, jala se poslouchati, co Jaroslav bude dole kutiti.

Slyší dole šramot, na to v malé chvíli nárazy motyky do něčeho tvrdého.

»Ha, bídníku,« zašeptala postava, »kopeš si hrob. Alespoň budu nebezpečného svědka na věky zbaven. Již mám vyhráno. Opravdu, hrozný to chlap. Co chce

udělati? Co jiného, nežli nový zločin, má to již v krvi. Mám mu to překaziti? Mám zavolati lidi? Kde koho najdu? A nežli bych našel, je on již dávno s dílem hotov! Mohl bych si na konec zahráti ještě na dobrodince, na šlechtného, obětovného hrdinu — já! Mohl bych přispěti k upokojení a výživě lidu, kdybych jim zachoval doly. — Ale k čemu to. Mé srdce je rozerváno, na jeho dně hryžou hadi — nechci, aby kdo jiný byl spokojen. Nechť zhynou doly, nechť zhyne i jejich škůdce. Tak alespoň udělám o mnoho nešťastníků a rozervanců více, až konečně svět ocitne se v požáru všeobecném. — Ha, co to? — Slyším crčení — a teď již hukot vody. Slyším ze zdola radostný výkřik. Již se chápe provazu, aby unikl proudu, jenž jako dravec jej honí. Již se drží provazu. Honem k dílu.«

Po slovech těch vytáhl z kapsy zavěrák, rozevřel a provaz přeřízl. Následovalo děsné zaklení a šplouchnutí do vody. Ze dna šachty ozýval se děsný řev topícího se, zoufalé volání o pomoc.

»Ha — ha — ha,« chechtala se postava nahoře. »Měl jsi beztoho parný den, ochlaď se trochu.«

»Dobrou noc, Jaroslave,« vzkřikl do šachty, načež spěšně odešel.

»Hladolete, příteli, bratře,« volal Jaroslav ze šachty, »pomoz, nenech mne zde bídě zahynouti.«
Marné volání.

»Hrom a peklo, ať to ďábel« — byl poslední výkřik topícího se bídніка.

Pozdě v noci ozývaly se v okolí nové poplašné výkřiky: »Doly se topí, rybník provalil se do šachet. To bude soudný den.«

A lidé polonazí vybíhali z bytů a spěchali k šachtám, naslouchajíce, zdali pravda, co se rozkřikovalo. Voda hučela ve všech šachtách. Byla to děsná pravda.

V Uhlířovicích nastal veliký poplach. Nyní teprve počali se bouřiti proti společnosti pokojní občané. Dle výpovědi starých uhlokopů počínala si vrchní její správa při těžení uhlí svrchovaně lehkomylně, jelikož opomíjela šachty dřevem a zdivem před sesutím zabezpečovati, ba že rozhodně proti znění zákona šachty vedla pod samé příbytky lidské. Ano, dělníci ujišťovali, že šachta vedena jest i pod kostel a pod radnici. Byla-li nová šachta někde otevřena, byla jakž takž starými prkny a dřívím, zhusta i nahnilým, podepřena. A jakmile z ní uhlí bylo vytěženo, byla zanechána svému osudu, načež zase šachta jiná se otevřela. Občané nejednou již vedli si stížnost u všech možných instancí. Přicházely sice komise, avšak — obyčejně — po výtečném obědě u pana ředitele, k němuž pozván byl i pan měšťanosta, sepsán byl protokol, v němž bylo svědky stvrzeno, že šachty nalézají se v dobrém pořádku. Zlí jazykové tvrdilí sice, že kapsa toho jistého pana

starosty, jenž protokoly po obědě podepisoval, podobá se šachtě sv. Vojtěcha v Příbrami, a břicho hoře Kaňku u Kutné Hory, ale kdož pak směl něco podobného tvrditi nahlas, když opak toho stál černě na bílém v protokole? Reptalo se ovšem tiše dále, ale konečně nikdo na to nedbal. Když ale občaní vodu začali cítit takořka pod nohama, když jako obrovská krysa drala se jim ze šachet otvory tajnými do sklepů, tu zděšení otrásalo všemi

»Voda! — voda — voda pod námi! Propadneme se, nepodaří-li se co nejdříve ji vyčerpati!« Tak volalo se všudež po městě. A baráčníci z nejbližších vrchů dívali se na Uhlířovice a říkali »Já bych můj roztrhaný barák nedal za nejkrásnější dům ve městě!«

Občanstvo žádalo ihned energické zakročení. Vyslána byla do Prahy k vrchnímu úřadu hornickému, k místodržitelství a k správní radě deputace. U úřadu hornického bylo jim dáno za odpověď, že se ta věc co nejrychleji vyšetří a vyřídí. U místodržitelství slíbeno jim bylo co nejrychlejší zakročení a u správní rady řekli, že právě vyslán byl věhlasný odborník do pánve, a že se bude co nejenergičtěji pracovati na její odvodnění.

Začalo se pracovati. Přivezeno bylo čerpadlo, jež ze šachet vychrlilo za minutu ohromné množství vody na povrch do potoka, avšak vody neubývalo přece. Přišli inženýři a vodní stavitelé, kteří všecko všudež důkladně vyměřili a vypočítali, nakreslili a plány na

odvodnění co nejpodrobněji vypracovali, avšak vody neubývalo. Podezdili hluboko a široko rybník, ale voda ze šachet se nehnula.

»Spodní voda!« pravil vrchní inženýr až z Vídně.

»Tolik víme též!« smál se a horšil lid. »Proč ji nezachytíte!«

»To je ten kásus!«

Rozčilení obyvatelstva dostoupilo vrchu, když šachta hned pod rybníkem se probořila a na povrchu objevila se voda. »Jezero!« vzkřikl lid.

Mezi lidem kolovalo staré proroctví, že až prý uhlířovická pánev bude spjata železnými obručemi (železnicí), městečko i s okolím se propadne a že tam bude jezero. Nescházely ani staré babičky, jež děly, že Pán Bůh na tu Sodomu a Gomoru nemohl se již ani vynadívati a že proto poslal na ni potopu.

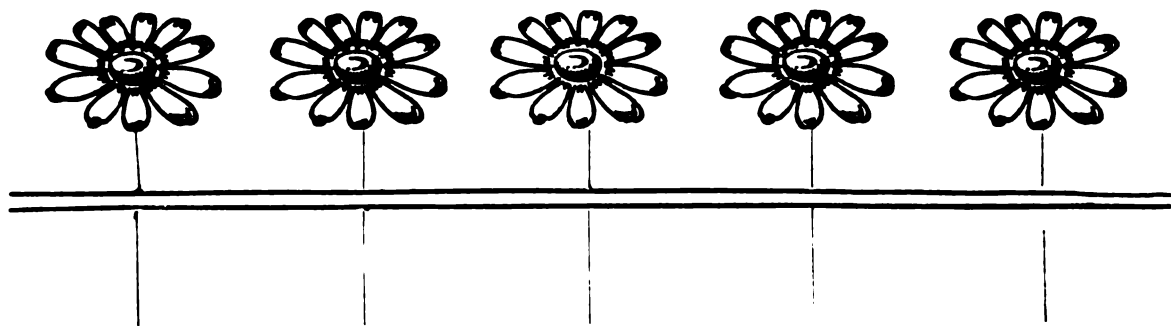
»Spodní voda!« byl výsledek všeho vyšetřování a všech prací.

»Voda vrchní spojila se s vodou spodní,« pravili znalci.

»Nu tak dobře,« pravil lid, »tak tu vrchní od spodní oddělte, anebo je obě zachyťte!«

»To jde těžko, protože není odtoku.«

Lidé v Uhlířovicích byli zoufalí. V okolí se jim při všem neštěstí smáli, že prý měšťákům tam voda kručí v břiše. Mnozí dávali se upřímně i na pokání. Přestaly ve městě všecky zábavy. Konaly se pouti.

XV.

Uplynulo šest neděl, strastných neděl Manželka Miroslavova byla za nesmírného účastenství pohřbena za nepřítomnosti jejího muže, jenž ležel bez vědomí v bytu ředitele. Lékař konstatoval sice, že jedině hrdinnému obětování ženy jeho má život svůj co děkovati, že však i při tom ještě visí na nitce. Ve stavu nejtrapnějším nalézal se ředitel. Ty hrůzy, jež přestál v trýznění dělníků, rozrušily jeho ducha navždy. Plakal jako dítě a lekal se každého šelestu. Paní ředitelové vjela do hlavy migréna. Nejdříve ze všeho se zotavili pokladník a slečna Irma, z níž stala se nejpečlivější ošetřovatelka Miroslava, od jehož lože takměř neodcházela.

Bývalý pokladník nemohl se šlechetné obětavosti prostého dělníka dosti vynadiviti.

»On byl první,« pravil, »jenž, ačkoliv hanebně vyhnán, povstal k obraně rodiny ředitele. Bez něho nebyli by snad ani četníci k obraně se odhodlali.«

Irmu, jež svědkyní byla rozmluvy té, polily slze.

Zatím četníci a dragouni konali svoji smutnou povinnost. Neminulo dne, aby obviněné neodváděli k soudu.

Inženýr Leták hned druhého dne ráno vylezl ze svého úkrytu a jal se vrchní správu nad pávní vésti. Avšak bylo mu ihned správní radou dáno na vědomí, že se zachoval zbaběle a vůbec nešlechetně, obviniv úředníka nejlepšího ze zrady. Nyní že beztoho v pávní není co spravovati, na odvodnění dolů že vědomosti jeho nedostačí a že vůbec dává se do disponibility se značným odbytným. Načež správní rada, aby alespoň jednu křivdu napravila, jmenovala pokladníka prozatímním ředitelem závodů, což nejen v měšťanstvu, ale i v dělnictvu vzbudilo pochvalný ohlas. Znalo-li jej dělnictvo veškeré jako úředníka lidumilného, vzbudil u dělnictva rozvážlivějšího nemalý obdiv tím, že ačkoliv byl propuštěn, neváhal přece život svůj pro rodinu ředitelovu nasaditi. Leč soustrast nejživější a obdiv svrchovaný vzbudil Miroslav. Lidé dávali se do pláče, když pokladník vypravoval, kterak Miroslav s nesmírným žalem, nedbaje všeho nebezpečí, ze země sbíral zbytky rozdupaného kříže a obrazů.

»To je pravý křesťan!« volali, »ten dal život svůj a své ženy za ty, kdož mu ublížili.«

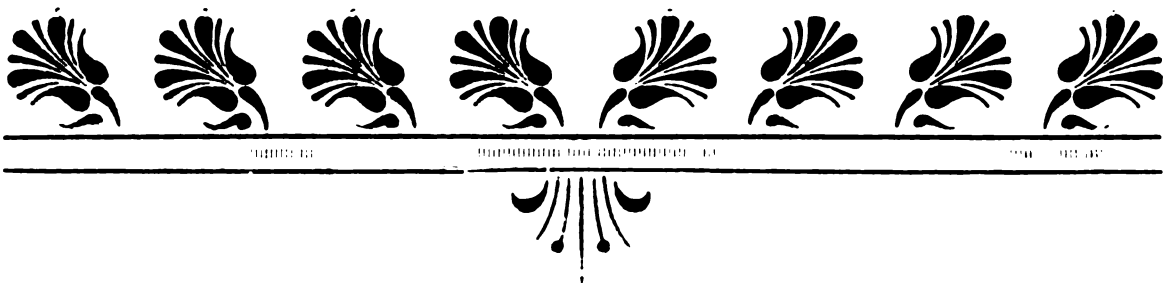
»Jen nemá tvář,« dokládali mnozí rozhořčeně, »může udělati něco podobného, šlapati po kříži, však se jim to vyplatilo! Deset jich je zabito a přes dvacet

těžce poraněno. Ti budou na tu republiku pamatovati! A co se bude dítí dále, ukáže se.«

Asi v osmi dnech na to dosvědčil lékař, že Miroslav nalézá se mimo nebezpečí. Při zprávě té ošetřovatelka jeho div že radostí nevzkřikla. Polily ji slze radosti.

»On zachoval život vám,« prohodil lékař, »a vy jste svou péčí o něj zachovala život jemu.«

Ode chvíle, jakmile zajištěn byl život jeho, Irma s nevýslovnou něžností na svého ošetřovance pohlížela. Chvílemi zadívala se do jeho vybledlé, ale mužné tváře a na to hrdé čelo, ozdobené hlubokou jizvou hrdinnosti. Ruka její bezděčně položila se na jeho vlas, jemně jej hladíc. A když nemocný ponejprv vděčně na ni pohlédnuv, zašeptal: »díky vám, slečno, vy jste jako moje Mařenka!« tu byla by ho radostí zlíbala.

XVI.

Čím více ukazovala se nemožnost zatopené doly odvodniti, tím větší jevila se sklíčenost obyvatelstva všeho bez rozdílu. Všickni nahlíželi, že celé okolí daleko široko bylo takořka najednou ožebračeno. Rolník a živnostník žili takořka ze mzdy dělníků. Selka nemusila s mlékem, máslem a sýrem daleko teprve do města, nýbrž děti uhlokopů přicházely si pro věci tyto do domu samy. A tak i řemeslníci měli mezi tisíci dělníků na své výrobky čilý odbyt. Zato-
pením dolů postavení všech rázem se zhoršilo. Dělníci rozprchali se na všechny strany, jakoby do nich střelil. Nastalo v okolí mrtvé ticho, jež bylo přerušováno četníky, dragouny a soudními zřízenci. Všecken hněv a rozhořčení obyvatelstva obrátilo se šmahem proti výtržníkům.

»Měli by všickni sházení býti do šachet!« byly slyšány hlasy. »Oni jsou vším vinni.« A také, kde jaký výtržník se ještě skrýval, byl bez milosti četníkům udán a vydán. Nastala na ně pravá honba.

Kdyby byl někdo jen jako pouhý divák býval přítomen, teď najednou šli všickni na něj, jako na lupiče, paliče, vraha. Lid neznal žádného milosrdenství ani s jejich ženami a dětmi. Neštěstí zatopením dolů způsobené činilo lid nemilosrdným, bezohledným, ukrutným. Jeť to přirozený běh věcí. Teď najednou každý dělal se hodným, byť i jinak dříve s výtržníky proti kapitalistům souhlasil.

Rozumí se, že v mínění lidu postoupili nejvýše Miroslav a pokladník. Nešťastnou manželku jeho považovali za světici a jej za báječného hrdinu.

Miroslav pozdravoval se zvolna sice, ale za to s tím větším úspěchem. Velikým štěstím pro něho bylo, že kámen, jímž byl udeřen, nebyl tolik těžký, jako spíše ostrý, a že rána byla sice hluboká, že ale nezpůsobila mu otřesení mozku. Vyteklo mu mnoho krve, sezlábl velice, ale ústrojí mozkové zůstalo neporušeno. Život jeho věrná manželka životem svým zaplatila.

Miroslav ve svých mdlobách často blouznil o své manželce.

»Mařenko!« vydralo se mu při probuzení z prsou, avšak ihned upamatovav se, pravil tiše k sobě: »Ach, to není Mařenka!«

»A kdo to je?« tázal se ho jemný hlas.

»To jste vy, slečno, a kde je Mařenka?«

»Mařenka vaše — Mařenka? — Jí je dobře a dítěti vede se dobře též, buďte jen upokojen.«

»Já vím, že se jí něco stalo, že — —«

»Všecko se dozvíte, jen buďte klidné mysle.«

Toliko po kapkách dostávalo se Miroslavovi čiré pravdy o manželce, kterouž hořce oplakával.

»Buďte mužem,« těšil ho bratrsky pokladník, »vám kyne nový život. Z vaší manželky stala se světice, stala se mučenice. Jako katolický křesťan víte, že byla nábožná a že kromě lidské křehkosti na sobě hříchu neměla. Víra nás učí v milosrdenství Boží tím pevněji doufati, čím kdo více snažil se podle ní žíti.«

»Máte pravdu,« odvětil Miroslav se slzou v očích, »byla to světice. Ona opět upevnila ve mně víru zviklanou, ona zbožností svojí navrátila mi klid srdce.«

»Vás zachoval Bůh ještě k dílu velikému. Víte-liž pak, že společnost vypsala 100.000 zlatých odměny tomu, kdož by doly opět odvodnil?«

»Vypravujte mi, co se stalo.«

»Ach ano, vy ještě o ničem nevíte. Tedy poslyšte, bude vás to velmi zajímati.« A nyní jal se pokladník vypravovati všecko, co se sběhlo ode chvíle, kdy Miroslav o vědomí přišel

Dojem všech událostí působil na něho úchvatně.

»Ten zlý duch!« zvolal Miroslav, »kdež pak asi nyní se potlouká a lid ponouká?«

»A s ním zároveň zmizel i Hladolet,« doplňoval pokladník, »není po něm ani stopy. Zároveň vám oznamuji, že společnost pana inženýra a s ním všechny,

již v den nebezpečí velmi opatrně zmizeli, ze služby, ovšem se značným odbytým, propustila. Nyní jsme pány v dolech zase my, totiž vy a já.«

»Kterak to?« tázal se Miroslav všecek udiven.

»Společnost snaží se velmi chvalitebně odčiniti křivdu na nás dvou učiněnou.« Nyní následovalo vysvětlování další, jež pokladník zakončil tím:

»Nyní, jakmile vám Pán Bůh dá z lože povstati, ukažte, co umíte. Vy jste jediným člověkem zde, jenž doly může odvodniti a lidu opět výživu poskytnouti.«

Slova tato Miroslava mocně vzrušila, ba měla na něho účinek takměř zázračný. Najednou sám o sobě zvedl se na loži, dlaněmi skráně si sevřel a zahloubal se do myšlenek.

»Půjdeme ke skále!« zvolal, pokladníka za ruku uchopiv.

»Oho, milý brachu,« smál se pokladník, tiskna ho nazpět na lože, »tak zlehka to nepůjde.«

»To mne uzdravilo rázem!« odvětil Miroslav, »a nyní vzhůru k dílu! Kolik že tisíc odměny vypsala společnost?«

»Sto tisíc!«

»Sto tisíc, sto tisíc, to je desetkrát deset tisíc — to je sto tisíc,« opakoval si, a »zajisté že všecken ostatní náklad na odvodnění musí nésti společnost?«

»To se rozumí samo sebou!«

»Dáme se do práce, a to ještě dnes.«

Od té chvíle neměl Miroslav pokoje. Zdálo se, že

všecka nemoc a slabost je s něho sňata. Lékař nemálo se podivil, shledav pacienta svého u stolku nad jakýmisi plány seděti, jež pokladník musil mu z kanceláře vydati.

Lékař ohledav tepnu jeho, usmál se spokojeně a pravil: »Nic se mu nestane. Duch jeho dodává tělu zdraví a« — slova ta šeptal pokladníkovi — »naučí ho zapomínati na ženu. Zármutek je horší, nežli námaha duševní. Mějte jen péči o to, aby nad plány neseseděl příliš dlouho, veďte jej ven na svěží vzduch.«

»Tedy dáme zapřahnouti,« navrhoval pokladník, »a podíváme se nahoru k rybníku.«

»Ano, pojedeme!«

XVII.

»To nám je vše jedno,« pravil předseda správní rady k Miroslavovi, »jaké plány vy máte. Máme těch plánů na odvodnění zde haldu, vyhodili jsme již na ně skoro 300.000 a obětovali bychom ještě více, jen kdyby se to podařilo. Určili jsme jednou 100.000 zlatých odměny tomu, kdo nám opět doly odvodní; jak to udělá, jak to provede, odvede-li vodu svrchem nebo spodem, vše jedno. Nám záleží jen na odvodnění, rozumíte? — Dovedete-li tak pracovati, jako jste pracoval, když dům ředitelův bombardovali, pak o úspěchu vašem nepochybuji. My té inženýrské účenosti máme až po krk, my konečně milerádi poslechneme úsudek muže praktického, muže práce, a jestliže jsme vyhodili 300.000 zlatých inženýrům účeným na odvodnění, obětujeme ještě i 100.000 na pokus váš — prozatím! Uvidíme-li, že nám jen troška ještě naděje zbývá na zachování dolů, obětujeme ještě více. My bychom ostatně mohli říci, co nám po

dolech. Vynesly nám tolik, že můžeme stkvěle býti živi, anebo začít někde jinde. Avšak tentokráte ujala se té věci sama vláda, která vyhrožuje nám zabavením majetku a — — a — dodal šeptem — vyšetřováním, kriminálem a Bůh ví, čím ještě pro zanedbanou povinnou péči, — nepodaří-li se nám doly opět odvodniti. Nežli bych se nechal zavřít jako lotr snad s těmi výtržníky dohromady, raději sám obětuji poslední groš Proto jen, přáteli, jděte a dejte se do práce. Co jste mi před chvílí naznačil, vzbuzuje ve mně naději novou. Vy pravíte, že jste na svých cestách delší dobu pracoval v uhelných dolech lutyšských v Belgii?«

»Ano, pane předsedo,« odvětil Miroslav. »V Lutychu je nejlepší škola inženýrská na odvodňování dolů snad na celé evropské pevnině. Skoro celé severnější Nizozemí je pod hladinou mořskou. Inženýrům tamním musí všecko záležeti na tom, aby vlast svou zachránili před rozlevem moře. Tam trvá odvěký zápas s mořem. Hlavní účel inženýrských hornických škol v Nizozemí je v boji s mořem. A tu jsem jako dělník při odvodňování dolů nabył některých praktických zkušeností, jež, jak doufám, potkají se i u nás s výsledkem dobrým.«

»Dejž to Bůh!«

»Dovolím si ještě podotknouti, že bude třeba výkupu polí, jelikož bude zapotřebí potoku z rybníka vykopati nové lože.«

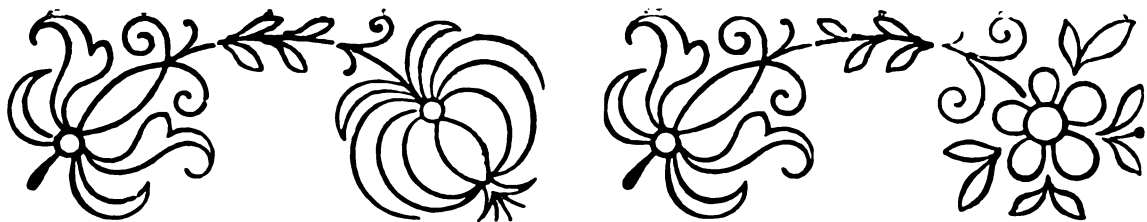
»Nové lože?« tázal se ředitel.

»Nikoliv nové, nýbrž staré. Od starých lidí jsem se totiž dověděl, že předešlá společnost, aby k ložiskům uhelným nabyla snažšího přístupu, asi před šedesáti lety potoku z rybníka dala jiný kratší směr, čímž sama ke katastrofě nynější položila základ. Místo co měla svého největšího nepřítele: potok, posaditi si u svých nohou, nasadila si ho za krk. Příroda sama vyznačila potoku směr nejlepší, totiž přirozený, avšak ziskuchtivý člověk chce odjakživa přírodu mistrovati, čím vlastně škodí jen sobě.«

»Dobře máte, příteli,« chválil ho předseda, »poznávám vždy více, že jste praktikus.«

»Až dosud říká se zde na starém potoku, což mne i přivedlo na myšlenku, že mají-li uhelné doly okolí zdejšímu býti zachovány, musí potok slavnostně býti opět uveden do svého objemného a prostorného lože. Obtíže s výkupem nebudou přílišné. Majitelé pozemků na starém potoku budou vlivem ostatních rádi se smlouvati, jen když v nich bude oživena naděje, že doly budou jim zachovány. Výlohy na nové vyhloubení lože, jak za to mám, budou značně menší, nežli povrchním výpočtem zjistiti lze.«

»Vaše slova prostá, upřímná,« pravil předseda, uchopiv Miroslava vřele za ruku, »oprávňují mne k nadějím nejlepším. Již tedy jen jděte a pusťte se do práce. Zde máte ve dne v noci otevřené dvěře.«

XVIII.

Jakmile rozneslo se po okolí, že potok má opět býti uveden do svého starého lože, povstal mezi lidem jásot. Cítilť veskrz přirozeně, že to je jediná cesta k zachování dolů. Nikde nechápal se lid práce s takovou chutí jako zde, když jednalo se o otázku životní celého okolí. Začalo se pracovati na několika místech najednou.

Miroslav nebyl sice inženýrem, jak se říká, vyškoleným, avšak jeho neobyčejně praktická chápavost všudež, kdekoliv o něco se zasazovala, vystihovala stránku nejlepší. Ačkoliv byl jen dělníkem prostým a dosud velmi mladým, uměl všudež vydobývati si vážnosti svým přímým, nedotíravým se chováním. Bylť příliš hrdým, aby se vtíral pánům a byl též příliš skromným, aby vychloubal se před kýmkoliv. Kdo však s ním měl kdy co činiti, vycítil z jeho

chování brzy, že v prosté dělnické haleně skrývá se mohutný duch. To poznali nejdříve tajní vůdcové dělnické internacionály, a proto snažili se jej záhy do svých tenat dostat.

Snahou této internacionály je, každého nadanějšího dělníka k sobě připoutati. Za tím účelem musejí se v něm nejdříve otupiti všecky myšlenky vznešenější, a to přede vším víra v Boha. Tolik naučili se znáti revolucionáři všech zemí, že jen člověk, jenž v šanc dá svou víru, může státi se jejich bezvolným nástrojem. Avšak při tajných přípravách k posledním bouřím poznali, že se v Miroslavu zklamali, že spíše horu by odvalili, nežli duši jeho od Boha, což zase zásluhou bylo jeho manželky. Miroslav vycítil záhy, že láska ženy jeho k němu vyrostla z lásky k Bohu, že totiž všecky pružiny srdce jejího zakořeněny jsou v prosté nelíčené zbožnosti a že pružiny ty zároveň jsou osnovou tkaniva, jímž duše obou před Bohem a světem byly spojeny. Kdyby odvážil se osnovu tu trhati, roztrhal by zároveň svaté roucho lásky.

Bylo to brzy po svatbě, — tak si rozpomínal právě nyní, když Mařenka jeho v hrobě hnila, — když unaven prací a pozdním čtením kladl se na lože. Manželka seděla s ním u stolu, zabývajíc se jakousi správkou.

V okamžiku, když svlečen chtěl již skočiti na postel, žena na něho zvolala:

»Miroslave, ty se dnes nebudeš modliti?« — při

čemž očima svýma na něho pohledla tolik významně, že ihned v nich četl nepomodlíš-li se dnes, nemám tě více ráda. Jako dítě při zlém skutku postižené, zastyděl se, poklekl a pomodlil se. Když ze země povstal, přistoupila k němu žena a obvinouc mu rámě okolo šije, přitiskla skráně své k jeho a pravila »Tak to, Mirouši, musí mezi námi býti navždy. Bez lásky k Bohu není něžné pravé lásky manželské.«

Proto tajným vůdcům nebylo možná Miroslava ke svým plánům podvratným cele získati. Že dělníkům křivda, veliká křivda se děje, to uznával a vši silou ducha svého hájil, ano byl i hotov případně sáhnouti k prostředku nejkrajnějšímu — ke stávce. Avšak na cestu mimo zákon žádnou mocí na světě svést se nedal, čímž právě stal se vůdcům nenáviděným. Jak čtenář hned na počátku našeho vypravování se přesvědčil, musil rozpor mezi ním a vůdci konečně propuknouti ve zjevný boj. Neboť Miroslav byl by se své strany považoval za zbabělost, říci já s vámi nedržím, dělejte si co chcete, já o ničem nechci věděti. On cítil v sobě povinnost, dělníky neprohlídavé od výstředností zdržeti. Následek byl, že jeden z tajných vůdců umínil si, jej po svém způsobu učiniti neškodným, jej třeba i úkladně zabíti.

Výsledek úmyslu toho je nám znám. Původcové povstání, díky skoro bezpříkladné obětavosti Miroslava a pokladníka, zmýlili se ve svých výpočtech, a proto Jaroslav potkav se s rozhodným nezdarem, odhodlal

se k činu bídáckému, k vytopení dolů, což bylo jeho posledním činem. Zahynul úkladnou rukou svého společníka. Hladolet stal se jeho katem.

Vyšed z boje vítězně, potkával se Miroslav všudež s uznáním tím větším.

Ano starší stavitelé divili se jeho, jak to nazývali, ženiálnímu důmyslu, že umínil si vodu dlouhou oklikou přivésti k přirozenému odtoku.

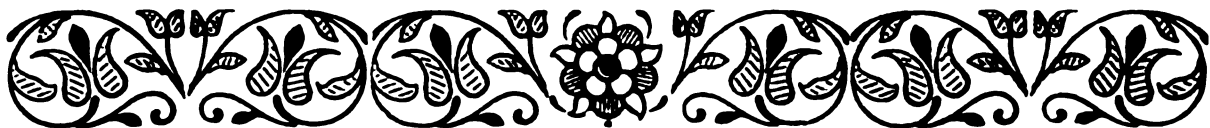
Pobořený dům ředitelův byl ve čtrnácti dnech znova zařízen. Ředitel zůstal blbcem a paní ředitelové vjely přestálé strachy do všech údů. Nervosa a pakostnice staly se jí údělem stáří. Irma měla doma nemocnici. V prvních dnech po vzbouření nevěděla, koho má ošetřovati dříve, zdaž otce, matku, anebo jejich ochránce.

I Irma, ačkoliv mohlo se zdáti, že bohatstvím byla rozmazlena, osvědčila ducha nevšedního. Rázem vpravila se do nového postavení ošetřování nemocných.

Srdce její bylo rozděleno. Miroslav po svém pozdravení chtěl se opět odstěhovati do své útulné chaloupky, k níž jej poutaly upomínky strastně blažené, avšak práce jeho vyžadovaly nezbytně, aby stále byl ve styku s dělníky a kanceláři v bytu ředitelově. Plány, knihy a výkazy všeho druhu nemohl odnášeti s sebou do chaloupky. Musil tedy zavděk vzíti s bytem v přízemí hned vedle kanceláře. A tu s nemalým povděkem seznal, že něčí pečlivá ruka

postarala se o jeho pohodlí. Nejen že co do nábytku byl dobře opatřen, nýbrž že v jeho nepřítomnosti vypěstovala ve dvou oknech květiny a že na jeho psací stůl denně kladla čerstvou kytici z nezabudek jež byly jeho zamilovanými.

»Moje Mařenka měla je nejraději,« — říkal —
»a já je proto miluji nejvíce.«

XIX.

Minulo léto i podzim. Blížila se zima. Když první vločky sněhu na obzoru se objevily, zvolal Miroslav »Ani nevím, jak to leto minulo, teprve nyní vidím, kterak slunce k zemi se sklonilo. Bohu díky, budeme u konce. Nyní musí se ukázat, zdaž výpočty moje osvědčí se býti správnými. V osmi dnech slavíme poslední průlom a pak uvidíme, postěhuje-li se voda z dolů. Věřím pevně v Boha, že mě v důvěře mé nezahanbí a že zuboženému lidu poskytnuta bude opět výživa.

Osm dní minulo. Na okolních horách ležel již sníh a v nížinách pod nohama chraštěl první listopadový přímrazek. Z celého okolí sešlo se množství lidí k slavnému otevření nového lože potoka.

»Potok dopustil se« — prohodil bodrý pokladník — »cizoložství, t. j. ziskuchtiví páni jej k němu svedli — nyní musí zase navrátiti jej do svého pravého lože, uvidíme, že nám z něho vyjde nový obrod dolů.«

V určený den uvedení potoka do starého lože

pozván byl místní farář, aby za asistence kněžstva to nové lože zasvětil. Zároveň měl posvěcen býti nový mohutný kříž ze železa, jenž postaven byl na skále u rybníka jakožto znamení Kristovo, pod jehož všemohoucí ochranu příště dle vůle Miroslava měla uhelná pánev býti postavena. Kříž ten s obrazem silně pozlaceným Krista Pána stkvěl se v záři sluneční daleko široko. Z Prahy dostavil se předseda s několika členy správní rady, jakož i vyššího úřednictva z místodržitelství a horního úřadu. Byliť všickni zvědaví na výsledek ohromných prací odvodňovacích pod vedením bývalého prostého dělníka.

Nejdříve byl slavnostně vysvěcen kříž, načež přikročilo se k svěcení nového lože. Miroslav zůstal státi nahoře u kříže a pravou rukou oň se opíraje, modlil se tiše: »V tobě, Kriste, spočívá všecka naděje moje!« — Odtud též hlasem rozechvěným sice, ale přece zvučným udílel dolů dělníkům rozkazy.

Na daný pokyn předseda správní rady uchopiv se motyky, zvolal: ve jménu Božím činím poslední průkop, načež vrazil nástrojem do nepatrné vrstvy země před stavidly, uskočil rychle stranou.

»Stavidla vytáhnout!« — velel Miroslav.

Nastal šumot valící se vody z rybníka. Trvalo to přes hodinu, nežli mohutným proudem nahromaděné vody z něho nahoře obnažily jeho dno, jež vůčihledě blížilo se dolů ke hrázi. Nikdo se nehnul ani z místa. Bylať zvědavost obyvatelstva přes půl léta

v konečný výsledek prací tolika nákladných svrchovaně napínána. Po druhé hodině byl rybník vyprázdněn. Na šachtách podél nového lože rozestaveny byly stráže uhlokopů.

Hned pod křížem na skále v šachtě, v níž bídně zahynul Jaroslav, nalézali se dělníci v koši na rumpálu.

»Voda opadává!« — ozval se výkřik ze šachty. Z lidu ozval se nesmírný jásot. Lidé radostí plačíce se objímali, skákali a klekali na kolena, Bohu za zdar prací děkujíce.

»Jen ještě strpení!« — volal Miroslav — »ještě není vyhráno, až kterak se ukážou šachty dolení.«

Po malé chvílce ozval se opětný výkřik:

»Voda opadává!« — ze šachty níže následující. — Nový jásot!

»Až co se oznámí ze šachty níže třetí« — pravil Miroslav.

A netrvalo dlouho, zavzněla stejně radostná zvěst i odtud.

Nyní nebylo více pochybnosti o zdaru díla Miroslavova. Nejen lid, nýbrž i páni propukli v jásot a se všech stran gratulovalo se Miroslavovi, jenž po tu dobu na smrt bledý stál u kříže. Nyní všickni k němu nahoru se hrnuli, aby mu ruce tiskli a blahopřáli. Hudba spustila císařskou hymnu, a po té pochod Radeckého, při jehož zvucích lid jal se tančiti.

Pojednou ozval se ze zbořené šachty výkřik: mrtvola! Lid zvědavě se stišil. A hned na to rum-

pálem v koši vytáhli kostlivce v dělnickém oděvu ze šachty, z něhož maso bylo již opadlo.

»Toť Jaroslav!« — zvolal Miroslav.

Hned na to vyhodili ze šachty zbytky provazu a špičatou motyku.

»Zde je původce zátopy!« — pravil Miroslav — ukázav na kostlivce.

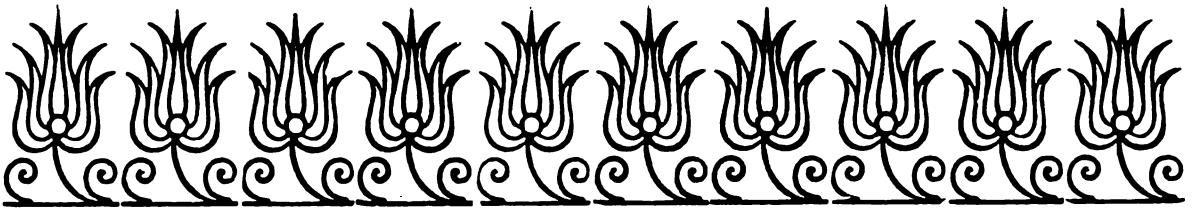
Děsný byl pohled na kostru, jejíž hlava a hnáty z oděvu zetlelého vyčuhovaly.

Lid v prvním okamžiku pohledem na mrtvolu bídníka byl náhle pojat vztekem. Chápal se kamení, chtěje na ni kamennou mohylu naházeti, avšak Miroslav pravil s důrazem »Přejte kostím jeho pokoje. Jakým způsobem zahynul, kdo ho totiž do šachty hodil, anebo shodil, anebo zdaž pro nával vody neměl času uprchnouti, ví jedině Bůh, jenž nad ním vykonal soud. Všickni dělníci zde mohou zjistit, že šat na mrtvole náležel Jaroslavovi — pochovejme jej tedy, kde jsme ho našli. Vykopejte mu vedle šachty hrob. Označíme ho hromadou kamení na věčnou pamět přísloví, že kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá.«

Jak Miroslav si přál, tak se i stalo. V malé chvíli byl hrob vykopán a mrtvola i s oděvem do něho vložena. A zároveň lid snesl na hrob hromadu kamení, načež v jakési spasitelné bázni mlčky se rozcházel. Příštím létem ptáčekové nebes zapustili seménka trní a bodláků, takže již na podzim hrob jeho pod

skalou pokryt byl hustým trním, pod nímž v karnení sysel se pelešil. Hrob takto označený zůstal navždy kletbou stížen.

Po slavnostním uvedení potoku do nového lože panstvo odešlo do bytu ředitelova ke stkvostné hostině. Lidu dělnickému, pokud zde zbyl, připraveny byly hody ve městě.

XX.

Dílo Miroslava osvědčilo se. Voda nalezší svůj přirozený odtok, v krátkém čase se ze šacht vytratila. A kde byly šachty hlubší, tam odtud ji vypudilo mohutné čerpadlo. Zároveň postaral se Miroslav o pořádné podezdívky šachet. Mělo se opět započítí v práci.

Správní rada seznavši nesmírnou na vlohách, zkušenostech a též i na studiu založenou dovednost, jakož i statečnou povahu Miroslava, nabídla mu nejen technické, ale i vrchní řízení správní uhelných dolů. Vlastně celý svět věděl, že nikdo jiný nehodí se k řízení dolů, jako on, a nabídla-li mu správní rada úřad ten, učinila to především z důvodu toho, aby mu dala formální, čili slavnostní zadostučinění za pohanu, náhlým propuštěním učiněnou. Nežli však Miroslav vrchní řízení dolů i na dále převzal, zajel si do Prahy, aby i on se strany své předložil si své podmínky.

»Nepřicházím sem« — pravil — »pro svůj zisk,

nýbrž v zájmech společnosti a dělníků. Zůstávám při svém sociálním programu, jež jsem bývalému řediteli byl přednesl jako prostý dělník. Zájmy společnosti musejí splynouti se zájmy dělníků. Jedině tak lze nám spor mezi pány a dělníky trvale a k obapolné spokojenosti vyrovnati.«

»Kterak to myslíte?« — tázal se předseda.

»Prospěch« — odvětil — »společnosti musí se státi zároveň prospěchem dělníků a prospěch těchto prospěchem vašim. Úřad ředitelský jest sice pro mne velmi čestný, avšak nemohl bych jej přijati, kdybych nesměl zároveň přistoupiti na řešení sporu mezi kapitálem a prací. Spor rozřeší se trvale jen tím, bude-li společnost starati se o povznesení blahobytu dělnictva hmotného i duševního, čímž zároveň zvýší společnost nejen dosavadní výtěžek zdejších závodů, nýbrž získá i na vážnosti před celým světem. Aby však společnost mne nepodezřívala, jakobych jen stále chtěl sahati do její pokladny, uvoluji se celých 100.000 zl, darovaných mi jako odměnu za odvodnění dolů, věnovati k dobrému dělnictva s tou výjimkou, bude-li společnost věnovati sumu stejnou. Za dvě, nanejvýše za tři sta tisíc zlatých postavím pro dělníky především úhledný kostelík, trojtřídní školu a nemocnici spojenou s opatrovnou. Nevidím žádné budoucnosti našim závodům bez Boha, bez kostela a beze školy. Kostel, škola a nemocnice s opatrovnou mají dělníkům býti důkazem, že spo-

lečnost nechce z mozolů jejich pouze těžiti, nýbrž že jim jistou část výtěžku vrací v podobě duševního a duchovního vzdělání, jakož i hmotného zaopatření. Jakmile toto trojí bude zřízeno a zařízeno, žádal bych v zájmech společnosti a dělnictva, aby přešlo se ke stavbě slušných dělnických bytů. Nenechme dělníka cítit se stále, abych prostě se vyjádřil, jen hovadem, nýbrž člověkem. Rovněž podle slov nebeského Tvůrce: učiňme z dělníka člověka podobného nám, učiňme, aby se poznával ve své člověčské důstojnosti, a sice v závislosti na Bohu a zdravém křesťanském řádu. Toliko dělník zhovadilý mohl dopustiti se toho, čeho se v loni dopustili dělníci u nás.

Nic nepoutá dělníka k závodu tolik, jako příjemný příbyteček. Ta květinka v zahrádce, růžička, již si může dle libosti utrhnouti, a dejme tomu, ta hlávka salátu, nebo okurka, již si smí uříznouti ze zahrádky své a jím vypěstované, zpřijemňuje mu nesmírně život a poutá jej k příbytku, jenž se mu tím stává jeho rodnou zemí. Nechci tím říci, aby dělník stával se zákonitým majetníkem svého bytu, jenž vždy musí zůstatí majetkem závodu.

Dělníku se řekne: dokud budeš ty, tvá rodina, tvoji řádní potomci zde pracovati a o zájmy závodu pečovati, dotud budeš bytu toho uživatelem, jenž nemá práva příbytek svůj ani prodati, ani zadlužovati.

Až by upravily se byty dělníků, pak by musilo

se pokročiti dále. Zdejší dělnická osada by se nám poznenáhla tou měrou rozmnožila, že bychom nemohli všech rukou v závodech našich zaměstnati. Musí tedy správní rada starati se zároveň o odvádění přebývajících dělnických sil, což se stane tím, poskytneme-li dělníku možnost k vzdělání dítek jeho též pro jiné odbory práce. Já mám na mysli fond jakýsi, k němuž by závody naše i dělníci společně přispívali. Dělník stal by se podílníkem, čili zápisníkem fondu toho. Podle počtu pracovních sil a let v závodě strávených účtoval by se každému jistý počet jednotek stozlatových, jež by směl upotřebovati toliko na živnostnické, čili odborné vychování dítek. Seznalo-li by se na př., že by některý dělník měl neobyčejně nadaného chlapce, proč by se mu z fondu neměla poskytovati příležitost k dalšímu vzdělání? Proč by, tážu se, nemohla dcera uhlokopa státi se též učitelkou? Což mají děti dělnické na věky býti připoutány k té černé uhelné hroudě a hrýzti z ní ten černý prach? Prosím, pane, toliko dělník, obdařený dětmi, může patřičně oceniti blažený pocit, jenž spočívá v myšlence nemusím já s dětmi svými na věky zůstati tím robem, já mohu se povznésti ke všem úřadům, jako každý jiný občan, mně je poskytnuta možnost na stará kolena stydnoucí údy ohřívati u syna kněze, učitele, úředníka, živnostníka atd. aneb dcery, jež domohla se lepšího postavení. Tímto učiníme z dělníka jakéhosi šlechtice na duchu,

jemuž je poskytnuta možnost, pozvednouti se z bláta a kalu sprostoty. Slibuji vám, že dělník s pocitem tímto nikdy nesníží se na sprostého buřiče, lenocha, neb ochlastu, že bude závod považovati jako svůj vlastní, na jehož zdaru život a budoucnost jeho rodiny závisí. On také nestrpí žádného zpronevření. Dělníci budou závod náš považovati jako společný úl, do něhož všickni jako včelky mají snášeti svorně a z něhož lenocha a škůdce vůbec vypudí jako žravého trubce.«

»Opravdu, vznešené to myšlenky, jež mohly vyrojiti se toliko ve šlechetné duši vaší« — zvolal všecek udiven předseda. — »Co jste mi zde přednesl, to prosím předložte nám v pamětním spise, a já vším vlivem svým zasadím se o poznenáhlé provádění dalekosáhlých plánů vašich. Chcemeť již jednou s dělnictvem naším žíti ve shodě, aby na nás neukazoval svět, jako na sociální prašivce. Se stavbou kostelíka a školy započneme ihned. Zároveň zakoupí se ve městě dům, z něhož se zařídí pro dělníky nemocnice, tak abychom je nemusili posílati na krk těm kterým obcím.

Nuže, tedy s pomocí Boží nastupte svůj úřad a započněte s přijímáním dělníků.«

»Zároveň, což ostatně vyžaduje věc sama, si vyhrazuji, aby společnost ponechala ustanovování vhodných úředníků mně samému. Až dosud vměšovala se až příliš správní rada do obsazování úřed-

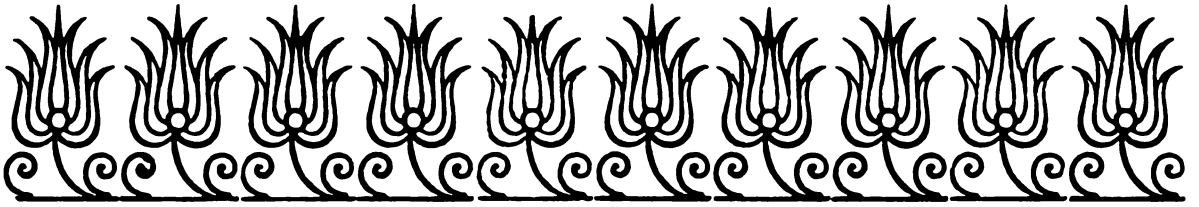
nických míst. Způsobem tím dostalo se nám do závodů samých zástěrkových chráněnců, kteří velmi často vynikali nevědomostí, pýchou a hrubstvím k dělníkům. Pryč se všelikou protekcí z našich závodů! Schopnost a poctivost musí vždy zůstatí doporučením nejlepším.«

»Máte v ohledu tom prázdný list,« odvětil předseda, »napište si naň, koho chcete.«

»Pak ale správní radě chci ručiti za každý hřebík,« pravil Miroslav.

»Ještě něco« — podotkl předseda při rozchodu — »až příště správní rada se sejde, navrhnu jí, aby naše dělnická osada nesla pro časy budoucí jméno Miroslavín.«

Místo odpovědi Miroslav vřele tiskl předsedovi ruku. — „Zdař Bůh!“ zvolal odcházeje.

XXI.

Mirolavín, Mirolavín! — jásal lid, když do-
zvěděl se, že pod jménem tímto založena bude nová
osada dělnická.

Mirolav povolal dovedného stavitele, nařídil mu,
aby zhotovil vhodné plány ke stavbě kostela, školy
a kolkolem celé pánve ke stavbě bytů dělnických.
Tyto neměly býti jakýmis kasárnami, nýbrž každý
měl státi sám pro sebe s malou zahrádkou. Nade
všecky pak na malém návrší měl vynikati kostelík
se školou.

Mirolav jako vrchní ředitel, maje po boku rázného
pokladníka jako rádce, jal se organisovati příští děl-
nickou osadu podle plánu nám již známého. Nezata-
joval si nesmírné obtíže a překážky, jež se mu při
reformě dělnictva budou naskytovati. Jako bývalý
dělník věděl dobře, s kým bude míti co činiti: s ne-
vzdělaností, hrubstvím a zlobou, předsudky a nejvíce
s nášepty zvenčí. Věděl, že bude proti němu brojiti
se nejen se strany těch nespokojenců, jež nic na

světě neuspokojí, ale i se strany kapitalismu, jenž v jeho sociálních reformách bude spatřovati jakousi záhubnou koncesi sociální revoluci. Proto i dlouho, dlouho do noci s přítelem svým sedával a radil se, kterak si počínati.

»Pozvolna, ale rázně a důsledně!« — na tom se usnesli. Jeho bystré oko umělo brzy vystihnouti, co v každém dělníku vězí. Měl především výhodu tu, že dlouho v dolech se nepracovalo, že dělníci všickni byli považováni za propuštěné, a že bylo úplně ponecháno jemu jako řediteli, zdaž a koho by měl do práce přijmouti. Zjevného a nenapravitelného nezna- boha do práce více nepřijal. Mzdu sice přiměřeně zvýšil a dobu pracovní na osm hodin zkrátil, ale též stál neúprosně na tom, aby se pracovalo. Pracovati v akkordu a přes čas bylo každému ponecháno na vůli. A ukázalo se, že dělníci nejpořádnější uvolili se pracovati v akkordu a dvakráte v tém dni: ve středě a v pátek přes čas.

»Ve středě,« jak žertovně pravili, »aby ženám vydělali na jehly, a v pátek, aby sobě přivydelali na slušnou zábavu.«

Akkordníky Miroslav oddělil zvláště a dal jim práci poměrně snadnější. Poznenáhla skoro všickni řádnější přistoupili na práce akkordní.

Miroslav hned na počátku kolem sebe shromáždil nejhodnější dělníky jako jádro, jako svou dělnickou gardu, na jejíž bedra složil čestný soud, čili porotu

ve věcech sporných. Propuštění z práce dělníka nenapravitelného dělo se vždy na úradu té poroty, a to po třetím bezvýsledném napomenutí.

Dělníka, jenž dlouho do noci v krčmách trávil a mzdu rodině utrácel, v závodě netrpěl. Každý nový dělník musil mu rukou dáním slíbiti, že do pozdní noci hospůdkovati nebude, jakož i že nebude se opíjeti a hráti v karty. Manželství divoká též rozhodně netrpěl. Buďto musili dáti se oddati, anebo z práce vystoupiti Ženy dělníků napomenul, aby děti své nechávaly otrhané běhati. Však jim to ani nemusil dlouho na srdce klásti. Jednak zvýšenou mzdou, jednak záповědí marnotratnictví, postaraly se ženy samy o slušné vystrojení svých dětí. Ve čtvrt létě zmizely všecky hadry a špína z Miroslavína, což ihned postřehlo okolní obyvatelstvo Podívejte se — říkali — jak ti lidé hned jináč vypadají! A sešli-li se dělníci z Miroslavína někde s jinými, říkali lidé tito jsou z Miroslavína, protože jsou slušně ošaceni a střízliví.

Již při první čtvrtletní bilanci pod správou Miroslava závody uhelné a železářské vykazovaly užitek o mnoho značnější nežli dříve. A což na váhu padalo mnohem více, že dělnictvo pracovalo i opatrněji, že nenadělalo se na nástrojích tolik škod jako jindy. Dělník střízlivý, dělník vyspalý, dělník uspokojený netřískal a nepohazoval nástrojem. Na jedné straně zvětšil se tedy výtěžek a na druhé zmenšoval se

závodní kapitál. Miroslavu běželo především o to, aby příznivým výsledkem ucpal zlolajné huby. K tomu nemálo mu byli nápomocni jeho důvěrníci z dělníků, jež on žertovně nazýval svojí gardou, na niž on ve všem mohl spoléhati. Oči jejich bděly za něho. Kde jaký nepořádek se vyskytl, zamezil se v zápětí. Semeno koukolu jakmile někde bylo vpuštěno, pečlivostí jejich dusilo se hned v zárodku. Štváče, rýpaly, ty profesionální lenochy, již bývají v každém závodě, kteří na oko dělají se pánům hezcí a potají nebezpečně ryjí, za pomoci svých důvěrníků ze závodu nenápadně odstraňoval. Nášeptův od nikoho nepřijímal, patolízalství nenáviděl. Co kdo na srdci měl, všecko k vyřízení ponechával čestnému soudu z dělníků, vyhradiv si od případu k případu konečné rozhodnutí.

»Především kázeň chci míti!« pravil Miroslav hned při první výplatě se vší energií. »A kdybych měl pracovati jen s deseti, musím míti kázeň. Kázeň tu nebudu zaváděti dragouny nebo četníky, nýbrž vy sami si ji musíte udržovati. Já dělníku dám, co mu dle úmluvy náleží, ale také vyžaduji si poslušnost! Já jsem vám zvýšil mzdu, jakou nemají v celém okolí, ale za to chci míti zde pořádek. Republiku, jaká zde bývala jindy, netrpím. Mám plnou moc závody raději zavřítí, nežli pracovati v nich s dělnictvem zpustlým a neznabožským. Dělníku řádnému budu

bratrem, nepořádného zde nestrpím. A že bázně neznám, o tom jste se přesvědčili.«

Slova tato působila na dělníky jako studená sice, ale blahočinná sprcha. Dělníci cítili, že mají nad sebou mistra, jenž nenechá si malovati straky. Hodní dělníci radostně si mnuli ruce a nehodní schlípli uši a odklidili se, avšak všickni bez rozdílu uznávali, že v závodech zavládla spravedlivost.

Pomocníků nejvydatnějších při reformě dělnictva našel Miroslav v ženách dělníků, v čemž opravdu osvědčil opatrnost a chytrost hadí. Miroslav znal dobře slabost lidskou. Přijímal do práce i dělníky, o nichž věděl, že časem se podnapijou, ochlasty na těle i na duchu již skleslé nepřijal. Seznal-li, že který dělník, jinak dobrák a dobrý pracovník, začíná hověti »truňku«, nařídil, aby jeho mzda byla odevzdána ženě, jež mu za to byla vděčna.

»Já,« říkal Miroslav, »nemohu se srovnati se zásadou naprosté osobní svobody dělníků. Já dělníka považuji jako svého syna, jako dítě, na jehož krvavou mzdu dělá celý svět nástrahy. Sotva v sobotu se mzdou v rukou ze závodu vyjde, již na něj číhají dravci, a to v první řadě šenkýř, jenž na něj líčí zpuchřelou harfu, rozvrzaný flašinet, anebo rozladěnou harmoniku. Takový krčmář v nejbližším sousedstvu továrny, aneb jakéhokoliv závodu bývá časem horší lupiče. Muzikou a rozkošnictvím druhu nejhoršího omamuje smysly slabochů a aby z nich vymačkal

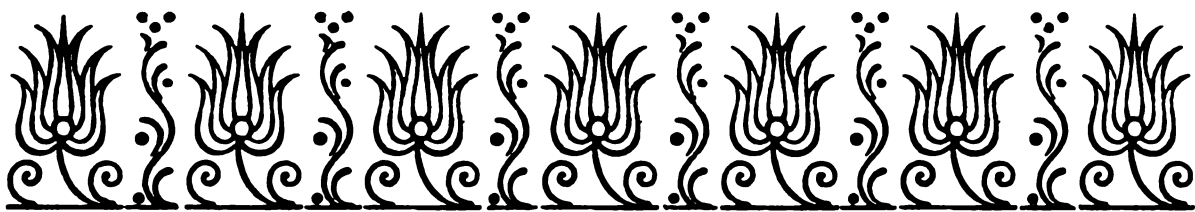
poslední groš, nalíčí na ně konečně karban. A když ho o poslední groš připraví, pak ho ze své raubírny na ulici vyhodí, případně i dává policií odvésti. Při vchodu — jak ta píseň pěje: vítá hosta, dá hubičku, poručte co chcete, vše dostanete! — Ale při odchodu k ránu na něj zařve: klid' se, holoto! — Věru, divím se, že do raubírny takové může jen nohou vkročiti a zajisté že tam jen hlupák, člověk svrchovaně omezený, člověk zkažený může jíti.

Já rozhodně jsem proti těm kapitalistům a jejich úředníkům v závodech, kteří praví: co nám do toho, kterak dělník se svojí mzdou naloží propije-li, prohraje-li anebo prohýři-li ji jiným ještě horším způsobem. My žádáme na něm jen práci a nic více; jakmile by nám nevyhovoval v práci, vyženeme ho. Zajednoho deset. My potřebujeme jen oknem hvízdnouti na ulici a přihlásí se jich sto. — Já náhledu jsem rozhodně jiného. Já vím, že jen dělník střídmy a střízlivý pracuje dobře, t. j. pánu svému k prospěchu, a že dělník nestřídmy dělá práci špatnou a že kromě toho dělá škodu na strojích. Já nedopustím, aby ze závodů našich stal se holubník, já chci odchovati si dělnictvo vzorné. Mně jako bývalého dělníka vždycky uráželo jedno slovo, jímž nás okolní lidé při setkání obdařovali. Slovo to bodalo mne jako nůž. Nemůže býti pro dělníka a ovšem i pro závod, v němž pracuje, hany větší, jako když se na něj pokřikuje: trhan! Já jsem si pevně umínil trhanů zde netrpěti.

Já chci míti dělníky, spolupracovníky, ale nikoliv trhany. A k tomu musíte mi dopomáhati vy sami. Vy sami musíte ty slabší mezi sebou napomínati, aby se drželi, aby svoji důstojnost lidskou životem nezřízeným nehanobili. Já z vašeho středu zřídil čestný soud, jehož úlohou bude, ty trhany odtud vyháněti.

Já nechci býti vaším pánem, nýbrž bratrem, otcem. Já, dokud jen kouska naděje budu míti, že by dělník pokleslý mohl se polepšiti a napraviti, nepropustím ho, já — pravím to zřejmě — na něho navedu jeho kamarády, aby mu domlouvali: poslyš, nedělej to, nechod' tam, pojď domů atd., já na něho navedu ženu i děti, dáme si ho předvolati jakmile ale nabudu přesvědčení, že z něho se stal trhan, pak se za ním dvěře závodů našich zavrou navždy. Umínil jsem si stůj co stůj dobré jméno závodů našich opět povznésti, k čemuž vy sami musíte mi býti nápomocni.«

Při těchto slovech zraky mnohých dělníků s nemalým zalíbením hleděly na svého nového ředitele, jenž nedávno ještě chodil v dělnické haleně. Na čele vedle levého spánku bylo mu znáti velikou jizvu od kamene, avšak jizva ta slušela mu velmi dobře, protože byla výmluvným svědkem hrdinné statečnosti, jež hned pod ní z očí bystrých mu zářila. Každý na té jizvě viděl, že Miroslav s sebou žertovati nedá.

XXII.

Uplynul rok.

Kterak změnilo se vzezření Miroslavína za tak krátký čas! Zrovna jakoby čaroděj jakýs svým kouzelným prutem se ho dotkl. Na malém návrší bělal se kostel se štíhlou vížkou, na níž ve zlatě zářila bář. A ke kostelu jakoby dcerovsky se tulila stavba o něco menší — škola. Nový kostel měl býti zasvěcen na jméno sv. Václava, a to ve výroční den na něj připadající. Sešlo se z okolí, ano i z Prahy mnoho pánů a obyvatelstva. Sám biskup v průvodu značného počtu kněžstva přišel nový kostel vysvětit. Nebyl to kostel, jako v hlavních městech nádherně výstavný, nýbrž prostorný, tak aby co nejvíce lidí mohl pojati.

Když biskup přes práh chrámu vkročil, polily ho slze radosti. Vděčně pohledl k nebesům, jakoby jim děkoval, že dopráno mu vysvětit kostel a školu, výhradně pro dělníky určené.

A nejen k vůli svěcení kostela sešlo se sem ve-

iké množství lidu, nýbrž i k vůli jiné ještě slavnosti. První posvátný výkon, jenž se v něm konal, byly oddavky Miroslava se slečnou Irmou. Radost, ba jáсот dělníků byl nesmírný.

Když kočár se snoubenci před novou svatyní se zastavil a když dělníci spatřili nevěstu sestupovati a vedle ní batoliti se roztomilého sirotečka, jež ona vedla si sama k oltáři za ručku a který na svou novou maminku blaženě se usmíval, tu ženy propukaly v radostný pláč a dělníci v jáсот.

Byl to radostný den posvěcení chrámu a školy, radostnější ještě oddavkami novomanželů!

Irma vydobyla si srdce dělníků již tím, že co nejpečlivěji ošetřovala Miroslava, jemuž dle seznání lékařského i život zachovala.

Mínění veřejné hned od počátku rozhodlo, (!) že Miroslav musí si vzíti slečnu Irmu, kterouž považovalo za maminku sirotečka jeho nejhodnější. Miroslavovi již při ošetřování v těžké nemoci neušlo, že sličná jeho ošetřovatelka je mu nakloněna. Vědomí toto blažilo ho sice a naděje jakés v něm živilo, on však příliš si byl vědom postavení svého podřízeného, aby na nadějích těch snad chtěl stavěti budoucnost. Tolik postihl, že Irma milovala jej jako prostého dělníka, což jej nemálo blažilo. Doba však byla velmi vážná: vyšetřování pobloudilých výtržníků, stavby a zařizování všeho druhu nedalo Miroslavovi ani na city útlejší pomýšleti. Hlas srdce byl utlumen pře-

mýšlením a pracemi ve dne v noci. Teprv když doly byly odvodněny a nově zařízeny, když kázeň v dělnictvu s obtížemi velikými provedena a když kostel se školou jako z útrob země vyrůstal a vyčníval k nebesům, tu čelo jeho, starostmi takměř bezčetnými zachmuřené, vyjasnilo se a oko jeho blaženě zadívalo se do očí Irmy.

Vlastně vyznání lásky a oddavky přispíšilo dítě jeho. Sotvaže krise nejhorší minula, uznal lékař za vhodné, k vzpružení sil Miroslavových, přivésti k němu dítě. Irma sama si pro ně k blízkým příbuzným dojela a je otci do náruče přinesla. Dítě, jako každé jiné, na svou matku zapomnělo a přilnulo k té, jež na něm povinnosti mateřské konała.

Nemohloť zajisté léku pro Miroslava zázračnějšího býti nad něžnou lásku Irmy k dítěti. A Irma, jak již ty ženské bývají, lásku svoji dlouho tajiti neuměla. Často a to bezděčně zadívala se do mužné, krásné tváře Miroslavovy a držíc dítě jeho u sebe a s ním si pohrávajíc, najednou jakoby ji něco popadlo, jala se je vášnivě líbati.

Komu vlastně platily ty polibky? To vycítil Miroslav brzy.

Jednou přiběhlo dítě ze dvora, kdež si s dětmi hrálo, uplakané domů. Bylo právě před obědem.

»Co pláčeš?« tázala se Irma. »Někdo ti ublížil!«

Dítě pohlednouc na otce i na Irmu, jaksi rozpačitě žvatlalo

»Tam dole šafářovic Aničička mi povídala, že mám jen tatínka a ne maminku —.«

Miroslav a Irma na sebe významně pohlédli.

»Vidíte,« pokračovalo, tvářičky své uplakané a zároveň usmívavé k Irmě obrátíc, »vidíte, že vy jste moji maminkou?«

Irmou to trhlo. Neodpověděla, nýbrž dítě z klína pozvedla a vášnivě zlíbala.

I Miroslavem to trhlo. Viděl, kterak tváře její se zbarvily a oči její ponořily se do rusých vlásků dítěte. Povstal a Irmu za ruku uchytiv, tázal se hlasem něžným sice, ale mužným:

»Irmo, chcete mu býti matkou?«

»Což to nevidíte?« odvětila.

Na slova ta Miroslav první polibek vtiskl Irmě na čelo. Co oči jejich dávno si povídaly, to dítě svoji prostosrdečností přivedlo k vyjádření.

Byl to slavný a radostný den v Miroslavíně.

Uplynul sice pouze rok, co Miroslavu svěřeno bylo vrchní vedení závodů v uhelné pánvi, a změnilo se nejen vzezření její přístavbou kostela a školy, ale i vzezření dělníků v ní zaměstnaných. Pravili jsme již, že zmizely z nich hadry a špína, ale zmizely též ty ponuré, věčně zasmušilé pohledy dělníků. Tváře jejich poznenáhla se vyjasňovaly, což bylo nejlepším znamením vzrůstající spokojenosti.

Irma nežli se ještě stala paní ředitelovou, usnadňovala velice Miroslavovi těžký úkol. Nejdříve ujala

se sirotkův po zabitých a pozavíraných dělnících Nejen že ani slovem nezmínila se o hrubém násilí na rodičích svých spáchaném, nejen že před soudem jako svědkyně snažila se všecky surovosti pláštěm odpuštění a zapomenutí pozmírniti, ona nešetřila šatů, prádla a peněz k umírnění bídy opuštěných žen a dětí. Ona shrnovala řeřavé uhlí křesťanského milosrdenství na hlavy výtržníků, což na ně mělo dojem přímo úchvatný. A když vyšetřování bylo odsouzením výtržníků ukončeno, a jejich ženy s dětmi musily domů odejít, i potom ještě v milosrdném svém díle pokračovala.

Kde viděla, že matka dělníka obtížena jest četnou rodinou, pomáhala jí ty usmrkánky a otrhánky šatit. Proto i ženy dělníků říkaly hlasitě samy: Která pak jiná mohla by se státi paní ředitelkou?

Miroslav razil si svým vážným a opatrným počínáním cestu k obrození dělnictva, a Irma mu ji mazala máslem křesťanského milosrdenství. Pak to ovšem jíti musilo.

Nemohloť se ani jinak státi, jako že vzezření Miroslavína v každém ohledu se změnilo. Brzy vědělo se po celém kraji, že býti přijatu za dělníka do Miroslavína bylo velikou ctí a býti z něho propuštěnu, velikou hanbou.

Byl-li kdo propuštěn, tu říkal každý: nu, ten musí býti pořádným darebákem, ničemou a trhanem, když ho tam odtud vyhnali. Mravný účinek této po-

věsti byl nesmírný. Byl-li kdo propuštěn odjinud, říkalo se: možná, že se tam s dělníkem nelidsky zachází, že tam dělníka drou a že tam není k vydržení, a proto i takový snadno dostal práci jinde. O kom však se dělo, že propuštěn byl z Miroslavína, nad tím již každý udělal kříž, před tím všudež zavíraly se dvěře.

Kdo je propuštěn z Miroslavína, říkali lidé, tomu nezbyvá než jen provaz, anebo kriminál.

S druhé strany zase, kdo z Miroslavína odešel čestně, mohl býti jist, že najde službu výhodnou co nejdříve. Ba ze závodů jiných vyprošovali si na řediteli dělníky zkušenější za mistry a dozorce. Železárna a uhelné doly Miroslavínské stávaly se během let praktickou školou pro dělníky. Kdo si zde svoji praxi odbyl, byl jist, že dlouho beze služby nezůstane.

Druhého dne po vysvěcení kostela a školy, byly do obou uvedeny dítky dělníků. Ředitel s manželkou u přítomnosti předsedy správní rady a mnohých úředníků z Prahy a okolí zahájil otevření prvního školního roku.

Rodičové dítek dostali svobodno, aby slavnostnímu otevření školy mohli býti přítomni. Sešli se skoro všichni a všichni hleděli s pýchou na kostel a školu.

»To je kostel náš, a škola je naše!« — bylo slyšeti hlasy. Když ředitel s chotí svojí byl řídícím

učitelem přivítán a jako patron školy na čestné místo uveden, promluvil k učitelům následovně:

»Dnešním dnem, páni učitelé, svěřuji vám dítky mužů mozolovitých rukou, mužů práce, a přáním mým a rodičů zde přítomných jest, aby odchovány byly k práci. Včera byl zasvěcen stánek Boží na znamení, že první povinností člověka jest: modlitba; dnes vstoupili jsme sem, abychom na paměť si uvedli, že povinností druhou je práce. Úlohou vaší ode dneška bude: vštěpovati dítkám nejkrásnější pořekadlo našich otců: modli se a pracuj. Bez modlitby není práce požehnaná, modlitbu bez práce Pán Bůh nevyslyší. Práce spojená s modlitbou člověka blaží, bez modlitby brzy se mu znechutí. Práce každá tvrdá, trpká jest, nad jiné však tvrdší a trpčí jest práce uhlokopů. Dělník náš po celý týden zbaven jest světla Božího. Na něho slunce nebeské se neusmívá. On takořka po celý den shrben k zemi při matném světle ka-hánku těžce musí pracovati, nejsa nikdy jist svým životem. Není divu, ovládne-li ho časem zlý rozmar, nevrlost, nevlídnost, hrubost, vzdor a zoufalost, a to hlavně tehdy, není-li mu dlouho dopřáno zraků svých pozvednouti ke slunci nebeskému, k dárci nejen všeho světla, ale i útěchy. Nemohu si dělníka představit bez Boha, bez modlitby. Proto společnost naše postarala se, aby každý dělník alespoň jednou za týden mohl vyjít na Boží slunce, aby nejen tělo, ale i duši svou mohl v sladké záři jeho cloniti a z něho novou

sílu ku práci čerpati. Staré bájky vypravují, že prý v dolech skryti jsou zlí duchové, kdež kovkopům strojí úklady. Ano, pravda je to, ale ve směru jiném. Já vím, já ty zlé duchy sám viděl, když jsem ještě uhlokopem býval.

V uhelnách hluboko pod zemí zaklety jsou duše dělníků, jsou tam zakopány, my však s pomocí Boží chceme postarati se, aby opět byly vykopány a zpod země vybaveny. Kdo při práci se nemodlí, ten duši svoji pod zem zakopává a duše ta ho straší a děsí a nedává mu pokoje. Proto jsme zde postavili stánek Hospodinův, aby každý dělník, nežli se pustí pod zem, duši svou v něm uložil Pánu Bohu, v nejsvětější svátosti přítomnému, k opatrování, aby ho dole nestrašila. Proto od pradávna stavěla se na každých dolech kaplička, v níž kovkopové každého rána scházeli se, aby zde své duše ukládali. A kdo ji zde neuložil, toho to dole strašilo. Dělník, má-li pod zemí s chutí pracovati, musí nad sebou cítit stánek Hospodinův, jenž prstem svým sloupy nebes a země drží, jinak nad jeho hlavou svět se boří. Ba, že boří, protože nikdo o jeho duši nepečuje. Proto vy, páni učitelé, budete dítky uhlokopů voditi vždy před vyučováním do chrámu Páně, aby zde naučili se dušičky své ukládati, když potom později budou musit pod zem se spouštět. Z kostela pak voditi je budete do školy. Nespátřuji účel školy, aby dítkám vštěpováno bylo vědomostí mnoho. Nespátřuji blaho člověka v mnoho

vědění, nýbrž ve mnoho umění, aby, čemu se naučí, uměl potřebovat, v život uvádět. Neboť co je mi platný parní stroj, znám-li všecky jeho části, neumím-li zachytit jej za tu pravou páku a do pohybu přivést? Co mi je platno, znáti vlastnosti a všecky příznaky koně, neumím-li jej pevnou rukou za otěže chytit a tam pohnati, kam já chci, a nikoliv kam on chce. V člověku, v srdci lidském je podivuhodný parní stroj, jenž utáhne a unese břemena ohromná. Avšak lokomobila srdce musí státi buď na žulovém podkladu anebo pohybovati se na železné koleji. Tou žulou a kolejí jest naše víra, ohněm uvnitř láska k Bohu a bližnímu; ke všemu patří ještě páka na ventilu, kterou musí se síla stroje regulovati. Kdo neumí zacházeti touto pákou, toho stroj zanese Bůh ví kam, anebo jej ve vlastních troskách pohřbí. Pakou na ventilu je vůle člověka.

A tu musíte dítky vám svěřené učiti, kterak mají ventilem osobní vůle zacházeti. Nepřeji si, aby parněť dětí našich dělníků byla přecpávána všeho druhu vědomostmi, nýbrž abyste je učili záhy rozumu a svobodné vůle užívati. Záhy probuzujete rozum dítek a utužujete svobodnou vůli. Vždycky mějte na paměti, že máte před sebou dítky rodičů chudých, ba nejchudších, kteří proto, že musejí od rána do večera sháněti chléb vezdejší, dítky své bezděčně zanedbávají. Víím, že o mnoho snáze pracuje se s dítkami ze salonu nežli z dílny, však i zde mají rodiče

stejné právo na školu. Aby pak, končil ředitel řeč, práce vaše potkala se s výsledkem tím větším, odevzdávám vám od pradávna osvědčený prostředek vychovavací, bohužel teď zavržený, metlu, která, je-li moudře užívána, tvoří divy.«

Na to zpod kabátu vyndal nevelikou březovou metlu a nahnul se k jednomu dítěti, pokračoval »Pojď sem ty, chlapečku, vezmi metlu a odevzdej ji panu řídícímu se slovy, které já ti budu předříkávati.

Pane učiteli, — říkal chlapec po řediteli, zde je metla — — která vyhání — děti z pekla. Kdyby některý — z nás nechtěl — poslouchati, — prosím, — — prosím — ve jménu rodičů — a žáků zde — přítomných — — abyste nás — touto metlou — na dobrou cestu — zase uvedl.

XXIV.

Minulo od vysvěcení kostela a školy v Miroslavíně patnácte let.

V době takové, proti věčnosti sice krátké, změnil se na světě mnoho. Nejvíce měnil hlodavý zub času. Shledáváme se sice opět se starými známými, především s Miroslavem. Ačkoliv není dosud padesátníkem, sesypal se přece na hlavu jeho sněhový poprašek a na čele narostlo několik vrásků. Jinak ale postava jeho značně sesílila, zmohutněla. Pohled jeho, odjakživa vážný, byl ještě vážnější. Oči však zářily stejnou lidumilností jako jindy. Stálým přemýšlením a starostmi hlava se mu klonila poněkud ku předu. Z paní ředitelky stala se statná dáma, dosud ještě v plné kráse. Nemělať ještě ani čtyřicet let. Ale co to za krásnou ženu okolo ní? Kdož by v ní poznal toho sirotečka po první manželce, Mařenku, jež rozvinula se v rozkošnou růži. Vedle ní poskakovaly ještě tři jiné dvanáctiletý Václav, osmiletý Jan a pětiletá Li-

duška. Štěstí rodinné v rodině ředitelově bylo veliké. Starý ředitel hned v prvním roce po trapných událostech na zvodnatění mozku zemřel. A z paní jeho stala se vetchá stařenka, která s brejlemi na nose říkala si ve starých, ohmataných knížkách. Modlila se. Od oněch neblahých výtržností stala se nábožnou. Právě někdo ťuká na dvěře.

»Volno!« odpovídá mladá paní.

A do salonu vkročí pán asi šedesátiletý s hlavou veskrz šedivou.

»Aj, toť pan pokladník!« vítala jej paní, načež všecky děti jej obklopily.

Pokladník zůstal svobodným a byl jako členem rodiny.

»Odpusťte, pane pokladníku,« — omlouvala se stydlivě paní ředitelová, »že vás přijímám jen tak, máme, jak vidíte, ke dni zítřejšímu mnoho práce. Prosím,« dodala, poukázajíc vedle na pohovku.

»Ovšem ovšem,« — dodal pokladník na místo mu vykázané sedaje, načež ihned nejmenší dítě k němu se přibatolilo, »ovšem, zítra máme památný den, věru na celém světě snad nejpamátnější.«

»Budeme slaviti primici!« doplňovala ředitelka.

»Nejenom z příčiny té, drahá paní, nýbrž zítra, jak se dobře pamatujete, je zároveň památný den vzbouření dělnictva.«

»Ba že, máte pravdu,« odvětila paní s povzdechem.

Kdož by se toho kdy nadál, že za patnácte let bude v našem chrámu Páně sloužiti svoji první mši svatou syn uhlokopa, jenž od četníka zde, na tomto místě, kde já sedím, byl bodákem probodnut. Něco podobného sotva kdy se stalo. A že se to stalo, toho zásluhu máte paní vy!«

Po těch slovech pokladník povstav, políbil Irmě ruku.

»Bůh tomu tak chtěl,« podotkla Irma skromně.

»Ano chtěl tomu,« pokračoval pokladník. »Bůh požehnal dílu vašemu. Vy jste se ujala pěti sirotkův po zbojníku. Matku jejich jako hlavní výtržnici odvedli do kriminálu, a děti jejich měly přijíti na šup. Vy jste se tehdy rázně tomu opřela. Pamatuji se jako dnes na slova vaše: nikdy nedopustím, aby jen jedno dítě nešťastných, svedených dělníků připadlo příslušné obci za obtíž. Společnost musí se o ně postarati a nepostará-li, nuže zbylo nám jmění tolik, že se postarám o ně sama. Vy jste sama založila zde sirotčinec. To je dílo vaše a vašeho manžela. Podívejte se oknem, drahá paní, na tu řadu domků, jež táhne se jako dlouhý řetěz okolo našeho kostela. Jsou to byty dělnické, což je zase dílem jeho. Tamhle — —

»Nezapomínejte, pane pokladníku,« vskočila mu paní do řeči, »také na sebe. Je to společně i dílem vaším. Neboť vy jste nejvěrnějším spolupracovníkem mého muže.«

»Jen tak trošičku,« smál se pokladník, »cítím se šťastným, že jsem též svými nepatrnými úsporami mohl ke zdaru jeho přispěti. Jsem starý mládenec, dětí ani přátel nemám — —

»Krásný chudobinec pro dělníky nese jméno vaše,« doplňovala paní ředitelová.

»Zanechte vši chvály,« pokračoval bodrý pokladník. »S pomocí Boží podařilo se nám všecko. Máme kostel, máme školy, pravím školy, máme sirotčinec, chudobinec spojený s nemocnicí, máme i pohodlné byty dělnické, mezi nimiž vynikají budovy též jiné. Miroslavín během patnácti let vyšinuje se na město. Povstávají zde závody nové a nové. Z našich dělníků stávají se zámožní lidé. Díky naší vzorně řízené škole, jež rozšířila se na školu pokračovací a na nižší průmyslovou, vycházejí z ní řádně vzdělaní hoši, kteří naučili se mysliti. Odnášejí si ze škol nejen bystrý rozum, ale i silnou vůli. Učení ve škole jest zdokonaleno, zušlechtěno náboženstvím, čímž se stává, že děti našich dělníků, čeho se jednou uchopí, chápají se rázně, vytrvale. Kdož by se byl kdy nadál, že zde jednou — na našich školách, vyučovati budou učitelé a učitelky z dělníků vyšlé! A konečně syn dělníkův bude zde jako duchovní pastýř sloužiti uhlokopům.«

Ve dvéřích se objevil Miroslav, okolo něhož střelbitě skupily se děti.

»Vítám vás, drahoušku,« zdravil pokladníka Miroslav. »Konečně budeme s prací jakž takž hotovi. Hoši naši málem by byli osekali celý les na chvojí do kostela. Bude to slavný den,« dodal, utíraje si upocené čelo.

»Milostpane,« oznamovala služka, »dělníků hrne se na tisíce.«

»Co se stalo?« tázal se ředitel.

»Snad nějaké nové vzbouření!« podotkl pokladník čtverácky se usmívaje.

»Ty časy již dávno minuly, kdy u nás bouřili se dělníci,« smál se ředitel. »Zde již je revoluce nemožná. Kde ze synů uhlokopův stali se učitelové, kde vyšlunuli se nejen na živnostníky, ale i obchodníky, kde dcery jejich staly se domácimi paními a spolu řídí závody svých mužů a kde konečně syn dělníkův na oltáři bude Bohu obětovati nejvyšší oběť smíru, tam revoluce dělnictva je nemožna. My jsme s pomocí Boží zušlechtili dělnický lid, zítra, pravím, budeme společně slaviti konečné rozluštění otázky sociální, budeme je slaviti ve chrámu Páně při první mši syna dělníkova.« Nastalo ticho. Všichni cítili veliký dosah těchto slov. Zatím hluk venku se množil. Bylo slyšeti tlumený hovor. Právě chtěl ředitel se zvednouti a podívati se, co se venku kutí, když tu ozval se sbor zpěváků.

»Co je to?« tázala se ředitelka.

»Překvapení, překvapení!«

»To vy jste zase zosnoval!« pravil ředitel.

»Prosím, nové vydání vzbouření!«

»Ovšem, zítra je památný den!« pravil ředitel.

»Abych vaši zvědavost upokojil,« ujal se slova pokladník, »dělnictvo naše z popudu vlastního umínilo si v tento památný den učiniti domu tomuto stkvělé zadostučinění. Však tuhle přichází deputace dělníků.«

Na to ve dvéřích objevilo se dvanácte statných dělníků. Uklonili se, načež vůdce jejich jal se mluvit:

»Velectěný pane řediteli a paní ředitelová! Na tomto místě před patnácti lety ležela hromada střepů, nářadí drahocenné plovalo skoro v krvi lidské. Děsný řev, křik a pláč rozléhaly se daleko široko. Pohled nejtrapnější musil býti na světici, jež tělem svým na zemi kryla tělo těžce raněného manžela a jež i život jeho zaplatila životem svým. Pohled na okolí zdejší byl neméně hrozný. Pod kopyty koňskými duněla země a palaše dragounů řinčely ve vzduchu. A hluboko pod nohama vyhlodával nepřítel nejděsnější, voda, kteráž byla by pohltila město a celou uhelnou pánev. Dnes, po patnácti letech je tvář okolí zdejšího změněna na dobro. Tehdy každý slušný člověk vyhýbal se krajině zdejší. Vzezření dělníků nebylo žádnou měrou vábivé. Hněv, závist, msta sálaly jim z očí. Bylo to přímo k zoufání.

Co se z nás dělníků stane? tázal jsem se tehdy v duchu, nesmiluje-li se nad námi Bůh! A Bůh se smíloval. Poslal nám anděla míru, jenž jal se líti

balsám do krvácejících ran. Ve chvíli, kdy dragouni pořádali honby na vinníky, anděl ten uspořádal honbu druhu jiného. Chytil sirotky po dělnících zabitých a zavřených. Ve chvíli, kdy oči anděla toho oplakávaly těžké poranění rodičů, ruce skláněly se milosrdně k dětem po těch, již mu největší hoře způsobili. A když pak vy, pane řediteli, z těžké choroby jste povstal, tu podjal jste se práci přímo obrovské. Vy jste důmyslem a energií svojí zničil podzemního draka — odvedl vodu. Vy jste se na to jal naskrz přetvařovati tvář této země. Vystavěl jste kostel a školu. Vy jste se šlechetnou paní svojí vystavěl sirotčinec, chudobinec a nemocnici pro dělníky, a konečně celou řadu dělnických bytů. Vy jste zároveň jal se mravně reformovati naše dělnictvo. A co jste zbudoval v našich duších, i to je vidět, ale na našich tvářích. Jestliže by se nikdo ze starých nepoznal ve zdejší krajině, nepoznal by se teď ani v nás. Vzezření zdejších uhlokopů je veskrz jiné. Vy jste s chotí svojí z trhana učinil člověka. Dříve krajině zdejší každý se vyhýbal, před našincem dvéře zamykali. Dnes celý svět chodí se k nám dívat jako na nový svět. O naše syny a dcery lidé se derou. Závody naše staly se školou dělníků. Závody okolní objednávají si zde dělníky, zrovna jako my anglickou ocel, neb portlandský cement. Synové a dcery naše zaujímají ve světě postavení velmi čestná a jméno Miroslavín ozývá se všudež jako nejvzornější dělnická obec. To všechno

jest dílem vaším. Proto jsme dnes přišli vám za to poděkovat.

Zaplať Vám to Bůh!

Více mluvit nemohu.◀

Po slovech těch zahřmělo z tisícerych hrdel:
»Zaplať Bůh — zaplať Bůh!◀

Nastal výjev k nevypsání. Mezi voláním dělníci líbali dobročinné ruce ředitelky a když chtěli líbati ruce i ředitelovi, tiskl tento dělníky na svá prsa. Silné páže dělníků vztahovaly se též po ředitelových dětech, jež zvedali až ke stropu a tiskli k ústům.

Když radostné vzrušení dělníků poutichlo, ujal se slova ředitel:

►Přátelé, bratří! Dnešek je dnem nejšťastnějším mého života. Pán Bůh práci naší společné požehnal. Jemu nejdřív přísluší díky. Zde na stěně mám kopii obrazu, jehož original ponejprv jsem spatřil v cizině. Znáte jej, druhá kopie je v kostele. Představuje Barabáše, jenž propuštěn byl za Ježíše, a jenž přichází s rodinou svojí ke kříži, děkovat za své vysvobození. Dělnictvo, až dosud z mnohých stran sužované, bouří se jako ten Barabáš. Mnozí štvou je nejen na pány, ale i na Pána Boha. A následek by z toho byl, že by jako Barabáš odsouzeno bylo na kříž. Cesta tato

není dobrá, já jsem se dal cestou jinou, cestou ke kříži, jak je zde na obraze vyznačeno. Že cesta ta vedla k cíli, toho důkazem nejlepším jest zde vaše přítomnost.«

Průběh slavnosti druhého dne není třeba popisovati.

Byl veskrz radostný.

Sebrané Spisy PETRA KOPALA.

»Podávajícе čtenářům do rukou Sebrané Spisy
Petra Kopala, můžeme směle tvrditi, že mu po-
dáváme četbu dobrou, jádro zdravé, pravý to
domácí chléb.«
(Z našeho prospektu.)

Ukončujeme první větší serii

„Sebraných Spisů Petra Kopala“.

Vydány celkem 34 sešity, v nichž obsaženo 1307 stran

Pořad prací:

- Dílo I **Mojžíš**. Novodobý sociální obraz. Stran 123
Dílo II. **Sebevražednice**. Obrázek ze smíšeného manžel-
ství. Stran 91
Dílo III. **Sebevrazi**. VSTUP Obraz první: MACECHA.
Obraz druhý: ROMEO A JULIE. Stran 175.
Dílo IV **Do Kartouz**. Obraz z truchloher života. Str. 370.
Svazek I MATČINA KLETBA. Stran 375 Svazek II.
MEMOARY KOCOURA
Dílo V. **Chudý boháč**. Obsahuje 21 kapitolu. Stran 187.
Bedříškov. Příběhy jeho sirotků v (Pokračo-
vání povídky »Chudý boháč«) Stran 196.
Dílo VI. **Devatero řemeslo a desátá žebrota**.
Kusá povídka. Stran 194.
Dílo VII. **Miroslavín aneb rozluštění otázky so-
ciální**. Stran 160

**Všechna díla vyjdou v samostatných svazcích
brožovaných i vázaných.**

Přihlásí-li se dostatečný počet odběratelů na samostatné
desky k jednotlivým dílům, jsme ochotni tyto obstarati. Cena
jednotlivých desek bez porta byla by as 40 haleřův

Přihlášky na desky přijímá

**Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství
V. Kotrba v Praze-II. 200.**

Račte si povšimnouti ostatních stránek !

Rajská Zahrádka

obrázkový časopis pro mládež.

Vydavatel **V. KOTRBA**. Řídí **V. ŠPAČEK**.

== **Ročně 10 sešitů za 1 K 60 h.** ==

Každý sešit přináší vedle obrazové přílohy a množství obrázků dětské mysli přístupných pěkné povídky, básničky, říkání, poučné články z dějepisu, přírody a pod. Hádanky, rebusy atd.

Jako výhodu předplatného uvádíme odměny, které obdrží předplatitel, když správně hádanky luští a jichž bývá ročně **přes 200!**

Vnitřní svojí hodnotou „**Rajská Zahrádka**“ vyniká a stále se zdokonaluje. Slovem i obrazem, zábavou a poučením hodlá vždy „**Rajská Zahrádka**“ k dětským srdcím mluvit. „**Rajská Zahrádka**“ každým svým kvítkem, každou svou prací dychtí se dítkám zalíbiti a prospěšnou jim býti.

„**Rajská Zahrádka**“ vonnými svými stezkami vede bezpečně dítky do náruče »*Přítele dětek Nejsvětějšího*«. Která matka by štěstí toho dítku svému nepřála?

Čistotu, nevinu a zbožnost dětských srdcí zachovati hledí „**Rajská Zahrádka**“ obsahem svým mladému svému čtenářstvu.

Žádejte ukázkou. kterou obratem zašle

Administrace „Rajské Zahrádky“

Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a naklad. V Kotrba
v Praze-II. č. 200.

Vhodný dárek za korunu!

Našemu dorostu ve školách měšťanských, středních a odborných, jakož i dospívajícím jinochům mimo školu, jimž řemeslo, obchod neb rolnictví bude údělem, doporučujeme jediný toho druhu časopis

ČESKÝ JINOCH.

Časopis pro dospělejší mládež česko-slovanskou.

Pořádá prof. Václav Müller.

== Ročník za korunu ==

obsahuje 160 stran a několik obrázkových příloh. V textu na 50 obrazův Básně, povídky, zábavné a poučné články obsahují na 50 prací.

Co zde užitečné, výchovné i zábavné četby! Na každé obálce jest zásoba čiperných hádanek, záhad a tajenek.

Upné ročníky, pokud zásoba stačí, zasílají se za korunu.

Ukázku na žádost zašle

Cyrillo-Methodějská knihtiskárna
a nakladatelství V. Kotrba Praha II-200.

Sebrané spisy

Boh. Brodského.

Lidových spisů svazek I.

Obrázky vojenské. ════════════

**Na postupu. Výstřel. — Třetí jízva.
— Stáňa. — V horkých dnech. — Sběh.
— Mezi hajduky. — Stíny. — Přísahal.
— Janko. — Jelica Račaničová. — Mi-
lena. — Ztracená hlídka. — První trest.
— Na pravém křídle. — V ležení.**

Lidových spisů svazek II.

Obrázky vesnické. ════════════

**Na žních. — Bohatá chudá. — Zblou-
dila. — Dvě ženy. — Pro peníze. —
Pluh a ručnice. — Zjevená pravda. —
Blahoslavení čistí. — Dvojí jho. — Pan
doktor. — Nalezenci. — Stará vina. —
Macecha a pastorek. — Sedlák z Da-
lešic. — Drahý zajíc. — Konec chy-
trosti. — Zvítězila. — Blahoslavení po-
kojní. — Zachráněn.**

Vyšel sešit 21—22.

Cena 60 hal.

Ukázku s ochotou na žádost zašle

Nakladatelství V. Kotrba v Praze-II.

Pštrossova ul. č. 200.